MUSTAFA SUPHİ'LER

(Şahsi Dosyası-Değerlendirmeler-Anmalar)

Derleyen
Rüstem AZİZ

SOSYAL
TARİH
YAYINLARI

MUSTAFA SUPHİ'LER
Derleyen: Rüstem AZİZ

MUSTAFA SUPHİ'LER

(Şahsi Dosyası-Değerlendirmeler-Anmalar)

Derleyen:
Rüstem AZİZ

SOSYAL
TARİH
YAYINLARI

Sosyal Tarih Yayınları
Belge-Araştırma Dizisi: 5

© TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Bu yapıtın telif hakları TÜSTAV İktisadi İşletmesine aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

Kapak Fotoğrafı:
Mustafa Suphi trenin kapısında, 1920'de Bakû I. Doğu Halkları Kurultayı'na gidiyor.
Masanın başındaki kravatlı kişi Komintern Başkanı Zinovyev.
(Kaynak: RGASPI -Rusya Devlet Sosyal Tarih Arşivi- f. 495, op. 266, d. 250)

Kapak zeminindeki belge:
Mustafa Suphi'nin el yazısıyla doldurduğu anket formu.
Kaynak: RGASPI f. 495, op. 266, d. 250, A8

Birinci Basım: Ocak 2009

ISBN: SBN 978-975-8683-74-1

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Kocatepe Mah. Feridiye Cad.
No:20 Taksim-İstanbul
Telefon: 0212 237 98 92
Faks: 0212 237 98 99
url: www.tustav.org
e-posta: bilgi@tustav.org

Baskı ve Cilt:
FİT Firma İletişim Tasarım Ltd. Şti.
100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi 1.Cad No 139
34560 İstanbul • Tel: 0212 629 06 07
Tel: 0212 430 88 12 Faks: 0212 430 88 16

MUSTAFA SUPHİ'LER

(Şahsi Dosyası-Değerlendirmeler-Anmalar)

Derleyen:
Rüstem AZİZ

SOSYAL
TARİH
YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Sunu 7
Mustafa Suphi Dosyası 9
Türk Halkının Seçkin Evladı 11
SBKP MK'ne 15
Zinovyev yoldaşa 16
Zinovyev yoldaşa 17
Dışişleri Bakanı Çiçerin'e, Enternasyonal Yürütme Komitesi'ne, Zinovyev'e 18
Arşiv İlmühaberi 18
İlmühaber 19
İlmühaber 19
İlmühaber 19
Kimlik Anketi 20
Daimi Paso 21
Yetki Belgesi 21
Komintern Belgelerinden 23
Harici Büro'nun Açıklaması 25
Dr. Şefik Hüsnü'nün Notları 26
KUTV'da Değerlendirme Toplantısı 29
YENİ ÇAĞ'dan 37
Ölümsüz Savaşçılar 39
Mustafa Suphi (İnancası bütün bir enternasyonalci) 44
47. Yıldönümü Münasebetiyle MUSTAFA SUPHİ'leri Anıyoruz 52
50. Yıldönümü Dolayısıyla DUYURU 65
51 Yıldönümü Dolayısıyla Büyük Kurbanlarımızı Anıyoruz 67
Mustafa Suphi'nin Türk Halkına Çağrısı'ndan 69

SUNU

Mustafa Suphi ile ilgili olarak Mete Tunçay'ın *Mustafa Suphi'nin Yeni Dünya'sı* ve Yavuz Aslan'ın *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi* belgesel çalışmalarının ardından, TÜSTAV Yayınları ve Sosyal Tarih Yayınları, Mustafa Suphi'nin Mayıs 1920 sonlarında Azerbaycan'a gelişiyle başlayan Türkiye İştirakiyun Teşkilatı çalışmalarından Ocak 1921'de Türkiye'den gönderdiği son rapor-mektuba kadar Komintern arşivinde yer alan belgeler kümesinin yayınını tamamladı: *Haziran-Eylül 1920 TÜRKİYE İŞTİRAKİYUN TEŞKİLATI,* Der.: Banu İşlet – Cemile Moralıoğlu Kesim, *TÜRKİYE İŞTİRAKİYUN TEŞKİLATLARININ BİRİNCİ KONGRESİ (TKP KURULUŞ KONGRESİ)*, Der.: Emel Seyhan Atasoy - Meral Bayülgen ve *TKP MK 1920-1921 DÖNÜŞ BELGELERİ-1* ve *TKP MK 1920-1921 DÖNÜŞ BELGELERİ-2*, Çev.: Yücel Demirel. TÜSTAV Yayınları'ndan ayrıca *MUSTAFA SUPHİ VE YOLDAŞLARI* (Çevrimyazı: Burhan Tuğsavul) kitabının da 4. basımı yapıldı.

Elinizdeki derleme 3 bölümden oluşuyor. Birinci bölümde Mustafa Suphi'nin Komintern'deki şahsi dosyası yer alıyor. Asılları RGASPI'de (Rusya Devlet Sosyal Tarih Arşivi) bulunan bu dosyaya erişmemizi değerli Atilla Balcıoğlu'na, çevirisini ise bu kitabı hazırlayan Rüstem Aziz'e borçluyuz. Bu dosya sayesinde ilk kez Mustafa Suphi'nin Bakû Doğu Halkları I. Kurultayı için doldurmuş olduğu özgeçmişine ulaşmış oluyoruz. İkinci bölümde Komintern arşivinden 3 yeni belgeyi sunuyoruz. Bu belgelerden ikisi TÜSTAV Komintern Arşivi Döküm 1'den, sonuncusu RGASPI'den. Nihayet üçüncü bölümde ise, 1973 atılımı öncesinde TKP'nin özel sayfalarını merkezi yayın olarak kullandığı *Yeni Çağ* dergisinde Mustafa Suphi ve Onbeşler ile ilgili yazılar bulunuyor. Bunlar arasında yer alan *"Mustafa Suphi (İnancası bütün bir enternasyonalci)"* yazısı, daha sonra genişletilerek Rozaliyev tarafından ayrı bası olarak yayımlanmış, *Mustafa Suphi ve Yoldaşları* kitabında da bir başka çevirisi verilmiş çalışmanın ilk hali.

Böylelikle Mustafa Suphi hakkında erişilebilecek arşiv kaynakları, Tiflis arşivi dışında, geniş ölçüde yayınlanmış oluyor. İleride belki *Yeni Dünya*'nın Taşkent sayılarını bulabilir, Tiflis arşivine dayalı çalışmalara ulaşabiliriz.

Erden Akbulut
Ocak 2009

MUSTAFA SUPHİ DOSYASI[1]

1. RGASPI (Rusya Devlet Sosyal Tarih Arşivi) fon: 495, op. 266, dosya: 250, Belge No: A1-A13 [Rusça], Çeviri: Rüstem Aziz. TÜSTAV'a bu belgeyi kazandıran Atilla Balcıoğlu'dur.

Анкета делегата с"езда народов Востока
1920 г.

ЛИЧНАЯ АНКЕТА. 505

1. Имя и фамилия Муджафар Субхи
2. Возраст 32
3. Национальность Турк
3а. На каком языке говорите, кроме родного русски, фарси-Сузки, арабски
4. Религия Мохамеданска
5. Семейное положение женат
6. Образование —
6а. Из какой страны турция и франция
7. В какой губернии родились Самсун
7а. В деревне или в городе в город
8. В какой губернии живете или работаете Баку
8а. В деревне или в городе в город
9. К какому сословию или классу принадлежите трудовому
10. Чем занимаетесь писарь революционер
11. Служили ли вы в армии и в какой — Красной
12. Принимали ли вы участие в революционном движении да
а) когда от 1906 до 1920 б) где турц. франц и Росс.
13. К какой партии принадлежите коммунистическ
14. Какой партии сочувствуете —

23/VIII/20 г. Баку

İnsanlar. Olaylar. Olgular.

Türk Halkının Seçkin Evladı[2]

(Mustafa Suphi'nin 100. yaş gününe adanmıştır)

Şubat 1983 Türk halkının seçkin evladı, ateşli Türk yurtseveri, enternasyonalist komünist ve Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) kurucusu Mustafa Suphi'nin 100. doğum yıldönümü.

Onun Türkiye'nin özgürlük ve bağımsızlık savaşına katkısı çok büyüktür. 1920 yılında Türk komünistlerinin bütün teşkilatlarının tek partide, ilk başkanı olduğu TKP'nde birleşmesine hizmetleri büyüktür.

Mustafa Suphi Türkiye'nin Karadeniz boyundaki Giresun şehrinde bir memur ailesinde dünyaya geliyor. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirip yüksek öğrenimini tamamlamış ve ardından Paris'te, Sorbon'da öğrenimine devam ediyor.

M. Suphi genç yaşta Sultan II. Abdülhamit'in zulmüne karşı çıkan İttihat ve Terakki Partisi üyesi Jön Türklerin illegal komitelerince yönetilen çok sayıdaki gizli öğrenci teşkilatlarının devrimci faaliyetlerine katılıyor. Temmuz 1908'de ilk Türk burjuva devrimi yapılıyor ve M. Suphi bu devrimi büyük bir ümit ve coşkuyla karşılıyor. O Paris'te Osmanlı Öğrenciler Birliğini[3] yönetiyor, *Tanin* gazetesine Fransa'daki yaşam hakkında haber ve yazılar yazıyor. Mitinglere gidiyor, seçkin Fransız sosyalisti Jan Jores'in ateşli konuşmalarını dinliyor[4]. Tarımın gelişme sorunlarıyla ilgili tezini savunduktan sonra M. Suphi Türkiye'ye dönüyor ve öğretmenlik yapıyor, değişik gazetelerde yazılar yayınlıyor. Medeniyetin Vazifesi başlıklı broşüründe sömürgeciliğe ve emperyalizme karşı tavır alıyor, Osmanlı İmparatorluğu'na dâhil değişik halkların özerkliğinden yana çıkıyor, Jön Türk liderlerinin şoven politikasını eleştiriyor.

Mustafa Suphi İttihatçılara karşı açık savaşa girişiyor ve 1912'de Jön Türklerin ne pahasına olursa olsun imparatorluğu koruma çabalarının üstünü örtmeye çalıştığı resmi Osmancılık doktrinine Türkiye toplumsal politik yaşamında ilk kez karşı çıkan Milli Meşrutiyet Partisi'nin kurulmasına katılıyor.

M. Suphi demokratik, savaş karşıtı görüşleri propaganda eden, Kayzer Almanya'sının emperyalist politikasını izleyen ve Türkiye'yi Almanya'dan yana savaşa sürüklemeye hazırlanan hükümetin politik rotasını eleştiren *İfham* gazetesinin baş yazarı oluyor. Bütün bunlar Jön Türklerin öfkesine yol açıyor. 1913 yılında iktidar sağcıların başbakanı öldürmesinden yararlanarak her çeşit muhalefete son verme kararı alıyor, işçi sendikalarını yasaklıyor ve M. Suphi'yi tutuklayıp 15 yıla mahkûm ediyor.

Doğuştan bir savaşçı ve gerçek bir yurtsever olan M. Suphi despotizme karşı, Türk halkının aydınlık geleceği için, yabancı tahakkümünden kurtulmuş ve demokratik Türkiye uğrunda savaşı sürdürmeye çalışıyor. 1914 yılının Mayıs ayı sonunda ölüm tehlikesini göze alarak deniz yoluyla Sinop'tan Rus-

---

2. Voprosıy İstorii KPSS (SBKP Tarihi Sorunları) dergisi, 1983, Sayı 2, sayfa 113-116.
3. P. Dumont. Bolchevisme et Orient. Le parti communist turc de Mustafa Suphi. 1918-1921. -"Cahiers du Monde russe et sovietique". XXVIII (4). Octobre - decembre 1977, p.378,401.
4. M. Özeraner. Destanlaşan bir devrimci Mustafa Suphi - Sağlam Önder. Ölümsüz savaşçı Mustafa Suphi, İstanbul, 1978, s.85.

ya'ya, Kırım'a kaçmayı başarıyor. O Kafkasya'da Türk hükümetinin politikasının gerici, halk düşmanı özünü açığa vuracak yurtsever bir gazete çıkarılmasını hazırlamayı hayal ediyordu[5]. Ancak kısa bir süre sonra Türkiye'nin de katıldığı dünya savaşının başlaması onun bu planlarını engelliyor. M. Suphi Çar hükümeti tarafından gözaltına alınıyor ve önce Kaluga'ya, daha sonra da zaten binlerce Türk savaş tutsağının çalıştırılmakta olduğu Urallara sürülüyor. Onun Bolşeviklerle ilk teması burada oluyor. TKP'nin I. Kongresi'nde Mustafa Suphi, "kapitalizme, monarşiye ve ... savaşa karşı ajitasyon yapan Bolşevik literatürü Türkler arasında büyük başarı kazanmış"[6] olduğunu söylüyor.

Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi M. Suphi'nin yaşamındaki en önemli olay oluyor. Rusya işçi sınıfıyla teması ve Leninci fikirler hakkındaki bilgileri sayesinde Mustafa Suphi Sovyet erki için savaşmak üzere devrimci Rusya'da kalmaya karar veriyor.

1918 yılı başında Mustafa Suphi Moskova'ya geliyor ve Rusya'daki ilk Türk sosyalist gazetesi *Yeni Dünya*'nın çıkarılmasını örgütlüyor. Türkçe olarak çıkan bu gazete öncelikle Türk savaş tutsakları arasında dağıtılıyor ve onlara Oktobr Devrimi'nin gerçeklerini taşıyor, Sovyet erkinin anlamını açıklıyor, Marksizm-Leninizm'in propagandasını yapıyor.

1918 Temmuzunda gazete etrafında toplanan enternasyonalist Türk sosyalistleri, Türk sol sosyalistlerini Moskova'da konferansta topluyor ve burada Türkiye komünist teşkilatının kurulması kararlaştırılıyor. Mustafa Suphi teşkilatın Merkez Komitesi başkanı seçiliyor. Türkiye komünist teşkilatı, Türk savaş tutsaklarından askeri birlikler oluşturup Sovyet iktidarının savunulmasına pratik yardımda bulunmayı ve ayrıca ülkeden delegeler çağırarak Türk sosyalistleri ve komünistlerinin kongresini hazırlayıp Türkiye Komünist Partisi'ni ilân etmeyi başta gelen görev sayıyor.[6]

V. İ. Lenin'in girişimiyle oluşturulan Merkezi Müslümanlar Komiserliği Türk enternasyonalistlerinin faaliyetlerinde büyük yardımda bulunuyor. M. Suphi'nin kendisi Merkezi Müslümanlar Komiserliği Uluslararası Propaganda Şubesinde yoğun çalışma yürütüyor, bu şubenin yöneticisi, seçkin Tatar devrimcisi Mollanur Vahitov'un Kazan'daki ölümünden sonra bu çalışmaların başına geçiyor. Merkezi Müslümanlar Komiserliği Heyeti'ne de üye seçiliyor. Uluslararası Propaganda Şubesi yalnız Türkçe değil, Arapça ve Farsça olarak da gazete ve broşürler çıkarıyor[7].

1919 yılı başında Türk komünist teşkilatı Komintern'in I. Kongresi'nin hazırlık ve çalışmalarına katılıyor. Mustafa Suphi Kongre oturumlarının birinde Türk komünistleri adına bir konuşma yapıyor. Türk enternasyonalistlerinin devrimci Rusya'yı savunma davasına sağladığı somut yardımı anlatırken, Kızıl Ordu'dan yana geçmiş olan binlerce Türk savaş tutsağının Rusya'daki değişik cephelerde Sovyet iktidarını savunma savaşına aktif bir şekilde katılmakta olduğunu belirtiyor.

1919 sonbaharında M. Suphi bir grup Türk komünistiyle birlikte Beyaz orduculardan henüz kurtarılan Kırım'a geçiyor, çok kısa bir sürede Türkçe gazeteler çıkarılmasını sağlıyor ve bir parti okulu açıyor. Yine burada, Kırım'da M. Suphi Bütün Dünya Proleterlerine-Komünist Enternasyonal'in Bildirisini ve

---

5. M. Tunçay. Türkiye'de Sol Akımlar. 1908-1925. Ankara, 1978, S. 197.
6. Mustafa Suphi ve yoldaşları, İstanbul, 1977, S. 95.
6. Bak: M. A. Subaev. Tarih kaynağı olarak Türk enternasyonalcilerinin organı *Yeni Dünya* (1918-1919) Asya ve Afrika Ülkeleri, 1975, No.2, sayfa 62-71.
7. Bak: R. Nafigov. Milliyetler İşleri Bakanlığı'na bağlı Merkezi Müslümanlar Komiserliği'nin 1918 Faaliyetleri. Sovetskoe vostokovedenie (Sovyet Doğu Bilimleri). 1958, No. 5, sayfa 117-118.

Komintern Platformu'nu Türkçeye çeviriyor ve *Yeni Dünya*'da yayınlıyor. Suphi sık sık İstanbul'dan gelen gemilerin denizcileri önünde konuşmalar yapıyor, onlara Sovyet iktidarını ve Oktobr Devrimi'ni anlatıyor. Aynı zamanda, birçok tutsak hemşerinin yurduna dönmesine yardım ediyor[8].

M. Suphi'nin aktif katılımı sayesinde çekirdeğini Türk savaş tutsaklarının oluşturduğu Doğulu Enternasyonalistler Alayı kuruluyor. Bu alay 1919 Temmuzunda Kırım'a karşı taarruza geçen Denikin birlikleriyle yiğitçe çarpışıyor. Kızıl Ordu birlikleriyle geri çekilen M. Suphi bir grup yoldaşıyla Odesa'ya gidiyor ve bir süre Komintern Güney Bürosu'nda çalışıyor. Odesa'daki Türk komünistleri Mustafa Kemal'den Anadolu'da ayaklanma başladığı haberini alıyor. Türk komünistleri başlayan ulusal kurtuluş hareketini desteklediklerini hemen ilan ediyor.

Beyazlar Odesa'yı ele geçirdikten sonra M. Suphi kahraman 12. Ordu birlikleriyle birlikte Beyaz ordunun işgalindeki Ukrayna'yı aşarak Moskova'ya dönüyor. Burada o Anadolu'daki ulusal kurtuluş savaşının yöneticisi Mustafa Kemal Paşanın Bolşeviklerle temas kurmaya çalıştığını öğreniyor. Türkiye Komünist Teşkilatı MK, başında Kemal'in bulunduğu harekete yardım edilmesi önerisiyle RKP(b) MK'ne başvuruyor.[9]

M. Suphi yurduna dönme kararı alıyor. Kafkasya ve Karadeniz üzerinden geçiş yolu kapalı olduğundan Suphi ve yoldaşları Türkiye'ye Türkistan ve İran üzerinden geçmeyi kararlaştırıyor. Ancak, Ocak 1920'de vardığı Taşkent'te Rusya Merkez İcra Komitesi, RSFSC Bakanlar Kurulu ve RKP(b) MK Türkistan İşleri Komisyonu Başkanı Ş. Eliava Suphi'ye İran, Hazer Denizi ve Kafkaslarötesi üzerinden yolun da kapalı olduğunu bildirerek kalmasını öneriyor. M. Suphi tekrar *Yeni Dünya* gazetesini çıkarmaya ve Türkistan Komisyonu Uluslararası Propaganda Kurulu'nu yönetmeye başlıyor.[10]

Azerbaycan'da Sovyet erkinin zaferinden sonra, Mayıs 1920'de, bir grup Türk komünistiyle birlikte M. Suphi Bakû'ye gidiyor ve orada artık Antant devletlerinin müdahalesine karşı savaşan Türkiye ile doğrudan bağlantı kurma olanağı doğuyor. M. Suphi bütün gücünü mücadele yürüten yurduna yardım etmek uğrunda, İstanbul ve Anadolu komünist teşkilatlarıyla bağlantı kurmak için harcıyor. Bunun yanı sıra bütün Türk komünist teşkilat ve gruplarının kongresini hazırlıyor.

15 Haziran 1920'de M. Suphi Türkiye Komünist Teşkilatı MK'nin bir temsilcisini Kemal'e Türkiye Komünist Teşkilatı'nın hükümete yardımını öneren bir mektupla Ankara'ya gönderiyor[11]. M. Suphi'ye gönderdiği 13 Eylül 1920 tarihli mektubunda M. Kemal şunları yazıyor: "... Amaç ve ilkelerinde bizimle tamamen mutabık olan Türkiye Komünist Teşkilatından maddi olarak ve moral bakımında tam anlamıyla yararlanabilmemiz için teşkilatınızın yalnız Büyük Millet Meclisi yönetimi ile irtibat kurması ve sürdürmesi gerekmektedir. Türkiye içinde her tür örgütlenme ve devrimci değişiklik yalnızca bu yolla gerçekleştirilebilir..."[12]

Eylül 1920'de Bakû'de Türkiye komünist teşkilatlarının I. Kongresi toplanıyor ve kongreye İstanbul, Ankara, Eskişehir, Trabzon'dan ve Anadolu'nun diğer şehirlerinden temsilciler ile M. Suphi'nin başında bulunduğu Rusya'daki siyasi mülteciler ve savaş tutsaklarının komünist teşkilatının temsilci-

---

8. Bak: Narodıy Azii i Afriki (Asya ve Afrika Halkları), 1975, No.2, sayfa 62-71.
9. Bak: Mustafa Suphi ve yoldaşları, İstanbul, 1977, S. 101.
10. İbid. S. 102.
11. Bak: R. N. İleri. Atatürk ve komünizm. İstanbul, 1970, S. 145-146.
12. İbid., S. 149.

leri katılıyor. Kongrede bütün Türk komünist teşkilat ve grupların tek partide birleşme kararı alınıyor, TKP Programı ve Tüzüğü kabul ediliyor ve "emperyalist boyunduruğuna karşı savaşan Türkiye ulusal güçlerini destekleme" rotası oybirliği ile onaylanıyor. TKP Genel Başkanlığına M. Suphi ve Genel Sekreterliğe İstanbul teşkilatı yöneticilerinden Ethem Nejat seçiliyor[13].

M. Kemal'in yanıtı alındıktan sonra TKP MK partinin yönetim organlarının faaliyetlerini Türkiye'ye aktarma ve işgalcilere karşı ulusal kurtuluş savaşına doğrudan katılma kararı alıyor.

Kasım 1920'de ülkesine gitmeden önce M. Suphi M. Kemal'e komünistlerin yeni Türk hükümetiyle dürüstçe işbirliğine yönelik içten istemini dile getiren bir mektup daha gönderiyor. M. Suphi şunları yazıyor: "Teşkilatımız Bakü Kongresi'nde (10/15 Eylül 1920) bir program ve teşkilat nizamnamesi kabulü ile parti haline geçtikten sonra memlekette hemen izleyeceği siyaseti saptamıştır. Türkiye Komünist Fırkası'nın Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ni, emperyalist devletlerle savaştığı müddet süresince bütün gücüyle desteklemeye, savaş cephelerinde zaaf ve dağılmaya sebep olacak her türlü aşırılıktan kaçınmaya karar verdiği gibi, zulüm ve iğtisaba karşı mücadele hislerinin halk sinesinde derinleşmesini sağlamak üzere parti faaliyete geçmeye lüzum görmüştür ki, bunun kanuni şekilde cereyan etmesi için Büyük Millet Meclisi Hükümetince gereken müsaadenin esirgenmeyeceği ümit edilmektedir."[14]

Aralık 1920'de başta Mustafa Suphi olmak üzere birçok MK üyesinin de dahil olduğu TKP yöneticilerinden oluşan bir grup Bakû'den Türkiye'ye hareket ediyor. Ancak, son yıllarda Türkiye'de yayınlanan materyallerden öğrenildiği üzere, Türk iktidarı komünistlerin Ankara'ya gelmesini önlemek için gizli bir komplo tezgâhlıyor. Bu amaçla, grubun geçtiği Erzurum, Bayburt ve başka şehirlerde güya komünistlerin ülkeye gelmesini protesto eden halkın "kendiliğinden gelişen" galeyanı tertip ediliyor. Cahil insanlar bunların İngiliz taraftarı olduğuna, ülkeyi Antant devletlerine satmak istediklerine inandırılıyor. Güvenliklerinin sağlanması bahanesiyle Türk komünistleri Trabzon'a gönderiliyor. 28 Ocak 1921 tarihinde Trabzon'da silahları alınıp İnebolu'ya (o zamanlar Ankara'ya açılan deniz kapısı) gideceği vaat edilen bir tekneye bindiriliyor ve oradan Ankara'ya doğru devam edecekleri söyleniyor. Ancak, tekne denize açıldıktan sonra batıya değil, doğuya dümen kırıyor. Birinci teknenin hemen ardından bir müfreze kiralık katil dolu başka bir tekne daha denize açılıyor. Tepeden tırnağa silahlı bu haydut çetesi gece açık denizde silahsız komünistlere saldırıyor ve vahşice öldürüp cesetlerini denize atıyor[15].

Uzun yıllar boyunca Türk iktidar çevreleri bu cinayeti önce suskunluğa gömmeyi, halktan gizlemeyi, daha sonra ise olguları çarpıtmayı, Mustafa Suphi'ye özgü olmayan şeyleri ona yüklemeyi denedi. Bu iftira kampanyası bugün de devam ediyor. Burjuva propagandası Mustafa Suphi'yi Türkiye'nin yabancısı bir unsur olarak göstermeye, yabancı bir devletin ajanıymış gibi tanıtmaya yeltenıyor, onu yurtsever olmamakla suçluyor. Bu çabaların amacı gerçeği çarpıtmak, M. Suphi'yi karalamak

---

13. Bak: M. Şamsudinov. Pervıy sıezd Komunistiçeskoy partii Turtsii. (K sorokoletiyu yeyo sozdaniya). (Türkiye Komünist Partisi Birinci Kongresi. (Kırkıncı kuruluş yılı dolayısıyla). - Kratkiye soobşteniya İnstituta narodov Azii (Asya Halkları Enstitüsü'nden kısa haberler), XXX, Moskova, 1961, S.233.

14. Bak: R. N. İleri. Atatürk ve komünizm. S. 206.

15. Ayrıntı için bak: M. Tunçay. Türkiye'de Sol Akımlar. 1908-1925. Ankara, 1978, S.235-236: Mahmut Goloğlu. Cumhuriyete doğru. 1921-1922. Ankara, 1971, S. 44, 45, 396.

ve haince cinayeti bir yolunu bulup haklı göstermek ve bir "moral" temeli üzerine oturtmaya çalışmaktır. Ancak bugün açıkça ortadadır ki, Türkiye'deki burjuva ve toprak ağası egemen çevreleri kendi sınıf düşmanı komünistleri katletmiştir.

M. Suphi'nin, Ethem Nejat'ın ve diğer seçkin Türk yurtsever komünistlerin ölümü yalnız komünist partisi için ağır bir darbe olmakla kalmadı. Onların şahsında Türk halkı ülkenin ulusal dirilişine, sosyal ve ekonomik kalkınmasına önemli katkıda bulunabilecek en iyi evlatlarını yitirdi.

Bu olayların ardından Anadolu'da komünistlerin tutuklanması, M. Suphi ve yoldaşlarının katledilmesinin bir rastlantı ya da tek olay olmadığını kanıtladı. Kısa bir süre sonra Anadolu'da ve Ankara'da faaliyet yürüten Halk İştirakiyun Fırkası'nın (temsilcileri TKP'nin Birinci Kongresi'ne katılmıştı) bütün yönetimi tutuklanıp mahkûm edildi ve bu parti 1922 sonunda yasaklandı.

Hâlâ Antant birliklerinin işgalinde bulunan İstanbul'da faaliyet yürüten İşçi Köylü Sosyalist Partisi (TKP Birinci Kongresi'nde Ethem Nejat bu partiyi temsil etmişti) 1925 yazında yasaklandı. Türk halkının en iyi evlatları komünistlere karşı kovuşturmalar bugüne dek durmak bilmedi. Türkiye Komünist Partisi on yıllar boyu yürüttüğü savaşını bugün de derin gizlilik koşullarında yiğitçe sürdürüyor. Avrupa'da komünist partisinin faaliyetleri yasak olan tek ülke, Türkiye kaldı. Orada bugün de demokratik güçler kovuşturulmaya devam ediyor. Ama Türk halkının seçkin evladı, TKP'nin kurucusu Mustafa Suphi'nin dediği gibi, "Ne hapis, ne zindan, ne kan, ne ateş halkı, ulusal-kurtuluş ve demokrasi hareketini durduramayacak!"

V. A. VODNEV.

SBKP MK'ne

L. N. ÇERNOV yoldaşa

M. Suphi'nin ölümü hakkında malûmat içeren ve Zinovyev'e gelen iki mektup ile Çiçerin'e gelen bir telgrafın fotokopilerini ricanız üzerine size gönderiyoruz.

Ekte: 5 yaprak fotokopi.

SBKP MK Marksizm-Leninizm Enstitüsü
Merkez Parti Arşivi Müdür Yardımcısı
R. LAVROV /İmza/

2mv.
R. S. Varakina'ya
M. Suphi'nin şahsi dosyasına!
L. Çernov /İmza/.

23 Haziran 1921.

Zinovyev yoldaşa.

Sayın yoldaş,

Türk elçisi Ali Fuat'ın bütün büyük devletlerin küçük Türkiye'ye beklenen saldırısına karşı dünya proletaryasının açıklama ve gösterilerde bulunması talebini ifade etmiş olduğunu bir süre önce Size bildirmiştim. Komintern Kongresi'nin bu yönde bir karar almasını Türk elçisi çok istiyordu. Ben kendisine Fuat'ın [Sabit] tutuklandığını, Suphi'nin katlinde iktidarın göz yumduğunu, İskenderun'daki Ermeni kırımını hatırlattım. Buna yanıt olarak gelen uzun bir notada Ali Fuat, Türk halkının emperyalizme karşı savaşıyla Sovyet Cumhuriyeti'nin güney yanını koruduğuna ve ulusal ülküsü uğrunda kanını dökerken aynı zamanda bununla dünya devrimine hizmette bulunduğuna işaret ediyor. Şimdi Sovyet Rusya'nın emperyalizmle barıştığını, ulusal Türkiye'nin ise yalnız kaldığını ve savaşa devam ettiğini belirtiyor. Bu durumda Komünist Enternasyonal yöneticilerinin savaşan Türkiye'yi moral destekten yoksun bırakamayacağını kaydediyor. Dr. Fuat Sabit'in askeri doktor olduğunu ve politikayla ilgisi olmayan görevli suçuyla tutuklandığını yazıyor. Mustafa Suphi'nin öldürülmesinde kayıtsız kalan makam görevlilerinin cezalandırıldığını ileri sürüyor. Türk komünistlerinin yanlış taktik uygulamak suretiyle emperyalizme karşı savaşta Türk cephesini zayıflattıkları durumlarda kovuşturulduklarını, onlara karşı adeta yasanın uygulandığını iddia ediyor. Ermenilere karşı canavarlığı Ali Fuat doğrudan inkâr ediyor. Bu olayda emperyalizmin komünistlerle milliyetçi Türkleri birbirinden ayırıp hem berikilere ve hem de ötekilere karşı kendi savaşının yükünü hafifletmek amacıyla komünistleri aldatmayı başardığını sanıyor. Sonunda şunları yazıyor: "Büyük kurbanlar pahasına yazgısını kendi eline almayı başaran ve komünizm dünyası, halkımızın emperyalizme karşı savaşta doğal müttefiki emperyalizmle barış dönemine geçmiş iken emperyalizme karşı savaşı sürdüren Türk halkı kendisini uğrunda savaşa devam ettiği ortak davanın çıkarları için komünist dünyadan en azından moral destek rica etme hakkına sahip görmektedir."

Tam da şu anda yeniden Türkiye'ye dâhil edilen vilayetlerden Rus nüfusun tamamını yığınsal bir şekilde kovma kararı çıkaran Türk hükümeti konusunda oluşan karmaşık durumu görüşen Dışişleri Bakanlığı Heyeti yine de Antant devletlerinin Küçük Asya'ya karşı hazırlanan saldırı karşısında Komintern kongresinin kayıtsız kalamayacağı, ama aynı zamanda Türkiye'de komünistlerin kovuşturulması karşısında suskun kalamayacağı görüşündedir. Bu yüzden biz proletaryayı Antant devletlerinin Türkiye'ye saldırısına karşı savaşa çağıran bir kararın kabul edilmesini ve aynı zamanda Türkiye hükümetinin komünistlere karşı uygulamalarını kınayan başka bir kararın da kabul edilmesini en uygun buluyoruz.

Komünist selamlarımı sunarım.

Zinovyev yoldaşa.

Sayın yoldaş,

14 HaziranIŞimdilik bana bir tek Suriyeli temsilci Emir Şekib Arslan geldi.

Kendisi sosyalist partisinin üyesi değil, ama birçok sosyalistin, Kaşen'in Longo'nun ve başka sosyalistlerin arkadaşı. O Komintern'in kongresinde bir selamlama konuşması yapmak ve Suriyelilerin emperyalizme karşı savaşı üstüne bir nutuk söylemek istiyor.

Türk elçisi bana geldi ve hükümetinin emri üzerine bana Antanta'nın Türkiye'ye karşı savaş için güç topladığını ve bu ülkeye karşı bütün büyük devletlerin birliğini hazırlamaya çalıştığını söyledi. Bütün büyük devletlerin bu saldırısını engellemek gerektiğini, uluslararası proletarya hükümetlerinin, oraya silahlı birlik gönderilmesine karşı tavır koyması ve savaşmasıyla bu amaca ulaşma yönünde önemli bir adım atılmış olacağını belirtti. Elçi Komintern Kongresi'nden bu uğurda yararlanılması talebini dile getirdi.

Türkiye'ye saldırılmasını protesto etmek, elbette ki, işçi partileri için tamamen doğal bir iş. Ancak, Türklerle, onların tutumu hakkında da görüşülebilir. Ben elçiye Fuat'ın tutuklanması, Suphi'nin öldürülmesi, genel olarak komünistlerin kovuşturulması ve Ermeni vahşeti olaylarına işaret ettim. O bana Suphi'nin öldürülmesini engellemeyen Trabzon valisi ve emrindekilerin ağır ceza aldıklarına dair verileri bildirecek. Diğer suçlamalara gelince, onları ya inkâr ediyor ya da bir anlaşmazlık olarak görüyor. O kısmen bu konuda materyal verecek, kısmen kendi hükümetine soruyor, kısmen de bizim görüş ve sitemlerimizi hükümetine bildiriyor. Belki ona belirli şartlar koşmak, örneğin, Türk komünistlerinin bizim kongremize serbestçe gelebilmelerini, ya da hatta uluslararası proletaryayı savunmaya çağırmak üzere olduğumuz o hükümet ile tanışmak için Komintern'den Ankara'ya temsilcilerin gitmesini talep etmek iyi olur. Bu şartların hangilerinin ileri sürüleceğine, özel olarak da, Komintern heyetinin Ankara'ya gitmesine izin verilmesini şart koşmanın uygun olup olmayacağına karar vermek Komintern'in işi.

Biz Sizinle Kemal'in toplayacağı Müslüman kongresi konusunda henüz anlaşmadık. Suriyelinin sözlerinden anlaşılıyor ki, bütün Müslüman ülkelerin federasyonunu oluşturma fikri Türkiye dışında da oldukça yaygın ve bu bağlamda Müslüman kongresi toplamak da popüler bir şey.

Komünist selamlarımı sunarım.

Dışişleri Bakanı Çiçerin'e
Enternasyonal Yürütme Komitesi'ne
Zinovyev'e

Mustafa Suphi başta olmak üzere on yedi kişilik Türkiye Komünist Partisi Heyeti 20 Ocak günü Kars'tan Ankara'ya hareket etti. Heyet üyeleri suçluymuş gibi sıkı jandarma refakatinde Trabzon'a getirildi. Burada iktidar mağazaları zorla kapattırmış, halk hamalların karşısına yöneltiliyor... heyetle alay etmeleri için paralar ödenmişti. Sovyet konsolosluğu ve Rusya Enformasyon Bürosu binaları sıkı gözetim altına alınmıştı. Sokakta rastlanan Sovyet işçileri tutuklanıyordu. Bana hükümet evde kalmamı tavsiye etti, yani ev hapsine alındım. Kalabalık gelmiş, Rus kadın da dâhil heyet üyelerini hırpalayıp tartaklıyor, üzerlerine tükürüp çamur atıyor, küfürler savuruyormuş. Sonra heyet üyeleri bileklerine kelepçe vurularak bir motorlu tekneye bindirilerek bilinmeyen bir yere götürülmüş. Suphi ve yoldaşları Türk subaylarını kurşuna dizmekle suçlanıyor. Trabzon'da bulunan RSFSC Anarşiyi Kaldırma Fonuna Sovyet hükümetinden büyük miktarda para gelmiştir. Bagirov nokta Skakradkavkaz için

KASATKİN

Bütün ülkelerin proleterleri, birleşiniz!

Sovyetler Birliği Komünist Partisi MK'ne bağlı
Marksizm-Leninizm Enstitüsü

No.18030 Aralık 1962

ARŞİV İLMÜHABERİ

SBKP MK'ne bağlı Marksizm-Leninizm Enstitüsü Merkez Parti Arşivi'nin belge verilerine göre Mustafa SUPHİ Komintern'in Birinci Kongresi'ne Doğu Halkları Merkez Bürosu Türk Seksiyonu'ndan delege olarak katılmıştır.

SBKP MK'ne bağlı Marksizm-Leninizm Enstitüsü
Merkez Parti Arşivi Müdürü Yardımcısı T. ŞELEPOVA /İmza/.

Bilimsel Yardımcı Eleman A. SAYKİNA /İmza/.

İLMÜHABER

Türkiyeli yazar, Türkiye Komünist Partisi üyesi Mustafa Suphi 1888 yılında Samsun - Türkiye'de dünyaya gelmiştir. Milliyeti Türk'tür. Yüksek öğrenimliydi, Fransızca, Arapça ve Rusça biliyordu.

Devrimci harekete 18 yaşındayken katıldı. Bir süre Bakû'de yaşamış, Kızıl Ordu'da hizmet vermiştir.

Ağustos 1920'de Doğu Halkları I-ci Kurultayında delegeydi. Ocak 1921'de Türkiye'ye dönüşünde Türk polisinin ajanlarınca vahşice katledildi (korkunç, ağır işkencelerden sonra denize atıldı).

2 Ocak 1963VARAKİNA

İLMÜHABER

Mustafa Suphi - TKP MK eski sekreteri.
Mart 1919'da Komintern I. Kongre çalışmalarına katılmıştır.

Ölümü hakkında KOMİNTERN dergisinin 1921 yılı 17. sayısında yazı var
(*Şehitler* bölümünde)

Malûmatı veren E. V. Golubeva.
SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi Asraportörü
R. Varakina /İmza/.

15 Aralık 1962.

İLMÜHABER

E. V. Golubeva yoldaşın bildirdiği üzere Marksizm-Leninizm Enstitüsü arşivinde 1920 yılında Bakû'de yapılan Doğu Halkları Kurultayı delegesinin anketi bulunmaktadır (bu kurultay hakkında 1961 yılında Sorkin'in Doğu Halklarının 1. Kurultayı başlıklı kitabı çıkmıştır).

27/XII-62.VARAKİNA /İmza/.

Doğu Halkları 1920 Kurultayı Delegesi Anketi

KİMLİK ANKETİ

1.	Adınız, soyadınız	MUSTAFA SUPHİ
2.	Yaşınız	32
3.	Milliyetiniz	Türk
3	a. Ana dilinizden başka hangi dilleri konuşuyorsunuz?	Rusça, Fransızca, Arapça
4.	Dininiz	İslam
5.	Medeni haliniz	Evli
6.	Öğreniminiz	Üniversite
	a. Hangi ülkeden	Türkiye ve Fransa
7.	Hangi vilayette doğdunuz	Samsun
	a. Köyde mi şehirde mi	Şehirde
8.	Hangi vilayette yaşıyor yada çalışıyorsunuz	Bakû
8a.	Köyde mi şehirde mi	Şehirde
9.	Hangi tabakaya yada sınıfa aitsiniz	Emekçi
10.	Meşgaleniz nedir	Devrimci yazar
11.	Hangi orduda hizmet verdiniz	Kızıl Ordu
12.	Devrimci harekete katıldınız mı	Evet
	a) ne zaman	1906'dan 1920'ye kadar
	b) nerede	Türkiye, Fransa, Rusya
13.	Hangi partiye aitsiniz	Komünist
14.	Hangi partiye sempati duyuyorsunuz	

23/VII-20M.SUPHİ /İmza/.

RSFSC
XI Ordu Karargâhı

HAREKÂT DAİRESİ

İRTİBAT BÖLÜMÜ
No. 52

DAİMİ ***P a s o***

XI Ordu Kurmayı Telgrafına giriş için
Mustafa Suphi yoldaşa verilmiştir.

Haberleşme Amiri/İmza/.
İrtibat Komutanı/İmza/.
XI Ordu İrtibat Komutanlığının Mührü.

DOĞUDA
ULUSLARARASI
PROPAGANDA KURULU
---
5 Mayıs 1920
No. 1248

Gogolevskaya Sok. No. 1 . V.
T A Ş K E N T
Telefon: .....

Y E T K İ B E L G E S İ

İşbunun hamili Mustafa Suphi yoldaş Türkiye'de parti çalışması için Kafkasya Bölge Komitesi'nin (RKP/b/) emrine memuriyetle gönderilir.

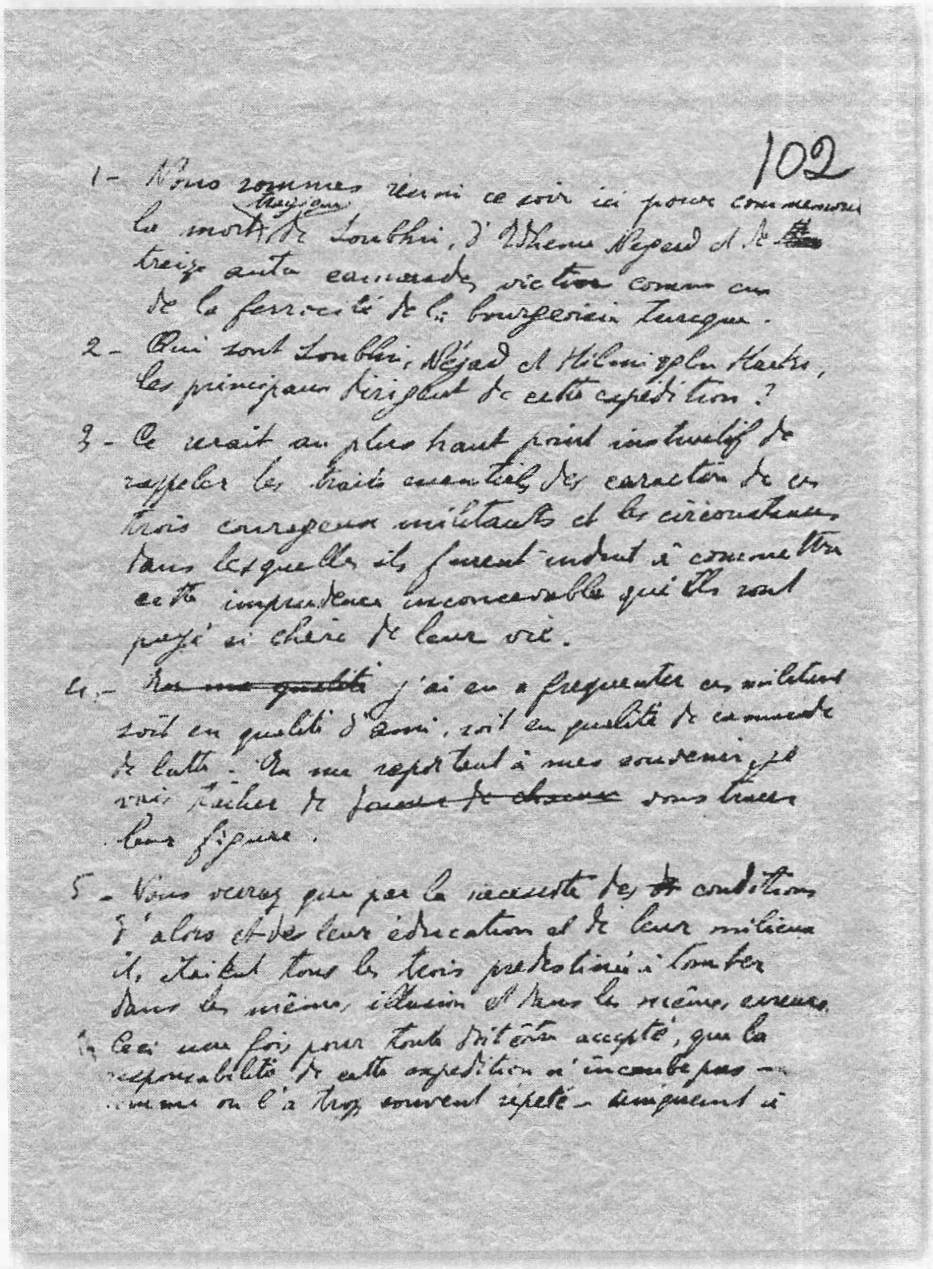
Bütün Sovyet makam ve kuruluşlarıyla tüm demiryolu idareleri Suphi yoldaşa koşulsuz destekle mükelleftir.

Başkan: /İmza/.
Yürütme Bürosu üyesi: /İmza/.
Müdür: /İmza/.

(Arka sayfa)
Yetki Belgesinin hamili Türk Cephesi Devrim Komitesince verilme 2519 Nolu umum yetki belgesine istinaden 10489 kayıt nolu Avusturya imali tüfeği bulundurma hakkına sahiptir.

Kumandan: /İmza/.
Sekreter: /İmza/.
Mühür.

KOMİNTERN BELGELERİNDEN

102

1- Nous sommes réunis ce soir ici pour commémorer
la mort de Loubbri, d'Ahmed Nejad et de
treize autres camarades, victimes comme eux
de la perfidie de la bourgeoisie turque.

2- Qui sont Loubbri, Nejad et Hikmet et les Kurdes,
les principaux dirigeants de cette expédition ?

3- Ce serait au plus haut point instructif de
rappeler les traits essentiels du caractère de ces
trois courageux militants et les circonstances
dans lesquelles ils furent amenés à commettre
cette imprudence inconcevable qui leur coûta
peut-être si cher de leur vie.

4- Nous ~~ne~~ ~~connaissons~~ j'ai eu à fréquenter ces militants
soit en qualité d'ami, soit en qualité de camarade
de lutte. Ils me reportent à mes souvenirs, je
vais tâcher de faire de chacun ~~d'eux~~ dans leurs
traits ~~fidèle~~ fidèle.

5- Vous verrez que par la nécessité des conditions
d'alors et de leur éducation et de leur milieu
ils, tombent tous les trois prédestinés à tomber
dans le même, identique et dans le même, erreur
Ceci une fois pour toute dit étant accepté, que la
responsabilité de cette expédition n'incombe pas -
comme on l'a trop souvent répété - uniquement à

Şefik Hüsnü'nün Notları.
(Kaynak: TÜSTAV Komintern Arşivi Döküm 1, CD No: 29, Klasör No: 2_8, Belge No: 127)

Harici Büro'nun Açıklaması

Üçüncü Enternasyonal İcra Komitesine[7]
(Bütün mercilere)

Fırkamızın faaliyetinden telaşa düşen burjuvalar ve bürokratlar tarafından yoldaşımız Mustafa Suphi'yi ve diğer Merkezi Heyet azasını vahşiyane itlaf ettiler. Türkiye'de sınıf mübarezesinin ilk kurbanları olarak feda-yı hayat eden bu yoldaşlar kanlarıyla Türkiye komünistlerine kırmızı bir yol çizmiş oldular. Hepimiz bu çizgileri takip etmekten bir an çekinmeyeceğimizi onlara karşı ihtiramkârane başımızı eğerek ahd ü peyman eyleriz.

Türkiye Komünist Fırkası
Harici Bürosu

7. TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD No: 25, Klasör No: 31_36, Belge No: 118/217 [Eski Türkçe], TÜSTAV transkripsiyon ekibi: Yücel Demirel, Banu İşlet, Emel Seyhan Atasoy, Meral Bayülgen, Cemile Moralıoğlu Kesim.

Dr. Şefik Hüsnü'nün Notları[8]

1. Bu akşam burada Türk burjuvazisinin kıyıcılığının ortak kurbanı M. Suphi, Ethem Nejat ve üç yoldaşın trajik ölümlerini anmak üzere toplanmış bulunuyoruz.

2. Bu yolculuk grubunun belli başlı yöneticileri olan Suphi, Nejat ve Hilmioğlu Hakkı kimdir?

3. Bu son derece cesur üç yoldaşın karakterlerinin ana özelliklerini ve hayatlarıyla ödedikleri bu akıl almaz tedbirsizliğe düşmelerine yol açan şartları hatırlamak son derece öğretici olacaktır.

4. Bu militanlarla gerek dost olarak, gerekse mücadele yoldaşı olarak görüşmelerim olmuştu. Hatıralarıma başvurarak, sizlere onların resmini çizmeye çalışacağım.

5. Göreceksiniz ki o zamanın şartları, eğitimleri ve çevrelerinin gerekleri itibariyle her üçünün de aynı ham hayallere ve aynı hatalara düşmesi mukadderdi.

6. Şunu bir kez kabul etmek gerekiyor ki, bu yolculuk grubunun sorumluluğu –pek çok zaman yinelendiği gibi- sadece Suphi'ye ait değildir ve bu üç aydın tarafından paylaşılmıştır.

7. Suphi'yi 1907-1909 arasında iki yıl boyunca Paris'te tanıdım ve düzensiz aralıklarla olarak kendisiyle görüştüm.

8. Anadolu, illerinden, Doğu illerinden birinde doğmuştu. Babası Abdülhamit rejiminin gözde devlet memurlarından biriydi; 1908 Devrimi'nden birkaç önce Abdülhamit kendisine bu Doğu bölgelerinde küçük bir vilayetin valiliğini vermişti.

9. Suphi İstanbul'da Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra siyasal bilgiler mektebindeki dersleri izlemek üzere Paris'e 1907'de geldi. O dönemde, idari unvanların ve nişanların parıltısı onun üzerinde büyük bir etki yapıyordu. Ancak idrakinde bürokratik hiyerarşiye saygısı ile kaynayan enerjisi çoğu zaman çatışıyor ve elverişli şartlarda ve ortamda Suphi'nin seçkin bir devrimci haline gelebileceği görülüyordu. Kendisinden çok yaş küçük olduğumdan, bütün çevresinin onu ittiği idarecilik kariyeri batağından onu çekip çıkarmaya katkıda bulunamadım. Sultan'ın devlet memurlarının liyakatine karşılık verdiği nişanlara Suphi'nin atfettiği önemin ve Türkiye'yi sadece taşrada iyi bir idare ile ayağa kaldırmanın olanaklı olduğu yönünde koruduğu inancın gülünçlüğünü göstermek için hiçbir fırsatı kaçırmıyordum.

Kendisine böyle karşı çıkıldığında çok rahatsız oluyordu. Ancak bu konular üzerine daha derinlemesine düşünmesini önlemiyordu ve sosyal bakışı gitgide daha radikal hale geliyordu.

Meşruti devrim sırasında burjuva devrimcisi haline gelmişti bile. Tüm varlığını samimiyetle ve en küçük bir ihtirazî şart koşmadan İttihat ve Terakki Partisi'ne vermişti.

Kısa süre sonra bu burjuva partisinin kendi programına sadakatsizliğini ve parti içindeki entrikacı anlayışın farkına vararak bütün coşkunluğuyla muhalefet hareketine atıldı.

Maalesef içinde bulunulan durumu tam doğru olarak ayırt etmeyi beceremedi. Her geçen gün liberal muhalefetin büyük toprak sahiplerinin ve saltanatın çıkarlarının sözcülüğünü yaptığı, buna karşılık iktidar partisi kapitalist burjuvaziyi temsil ediyordu ve tüm eksikliklerine ve hatalarına rağmen, tarihsel bakımdan, devrimci cephe İttihatçılardan yanaydı.

O zamanlar henüz iyi bir Marksist olmayan Suphi, Sinop'a sürgün edilinceye kadar bu gericilerle işbirliği içinde kaldı.

---

8. TÜSTAV Komintern Arşivi, Döküm 1, CD No: 29, Klasör No: 2_8, Belge No: 124-131 [Fransızca], çeviri: Erden Akbulut.

1911-12'de iki liberal muhalifle, milletvekilleri Ferit ve Mehmet Ali ile birlikte İfham adlı bir günlük gazete yayınladı.

İttihatçı Sadrazam Mahmut Şevket'e suikast olayına karıştırılarak 1913'te birçok kişiyle birlikte idarî olarak Sinop'a sürgün edildi.

Savaş sırasında ve Rusya'daki Bolşevik devriminden önce bu şehirden firar etti.

Devrimin başlangıcından itibaren Suphi Bolşeviklerin yanında saf tuttu ve ölünceye kadar da bu saflarda kaldı.

1917-1921 arasında 4 yıl boyunca davamıza paha biçilmez hizmetlerde bulundu. Olması istenen her yere anında gitti.

Özellikle Türk askeri esirlerini bir araya getirip teşkilatlandırmaya çaba harcadı.

Sonunda, dikkate değer sayıda benzer unsuru bir araya getirmeyi başardı ve genelkurmayını Bakû'de kurdu.

Suphi'nin teşkilatının kelimenin tam anlamıyla bir parti haline gelmesine engel olan, ülkeyle bağların ve bu dağınık ve hiçbir siyasi hazırlığı bulunmayan bütün bu unsurlara ideolojik bir bütünlük kazandırmaya yetenekli yardımcıların eksikliğiydi.

Azerbaycan Türk Partisi üyelerinin ezici çoğunluğu, doğdukları ülkeyle bağları yıllardır kopmuş küçük burjuvazinin ve köylülüğün deklase unsurlarından (bir takım subaylardan, askerlerden ve küçük tüccarlardan) oluşuyordu.

Bu Marksist aydın eksikliği, bir ölçüde, İstanbul Komünist Teşkilatı tarafından gönderilmiş iyi hazırlıklı iki militan tarafından kapatılıyordu. Bunlar özlemle andığımız Ethem Nejat ve Hilmioğlu Hakkı yoldaşlarımızdır.

1. Ethem Nejat kelimenin her anlamıydı devrimciydi.
2. 1908'den önce İstanbul'da gizli İttihatçılar teşkilatına katıldı.
3. Birkaç Tophane işçisiyle ilişki kurdu.
4. İttihatçı ilk proleter nüvesi kurdu.
5. Durum dayanılmaz hale geldi.
6. Polisin selinden kurtularak bir yabancı gemiyle Avrupa'ya firar etti, ardından Amerika'ya geçti.
7. Çeşitli işlerde çalışarak hayatını kazandı.
8. 1908 Devrimi'nden sonra ülkeye döndü.
9. Bir süre Manastır'da öğretmen olarak çalıştı ve İttihatçı gazete *Neyyir-i Hakikat*'te yazılar yazdı.
10. Daha sonraları birçok vilayette hassas Milli Eğitim Müdürlüğü görevini yürüttü ve arkasında radikal reformcu ününü bıraktı.
11. Suphi'nin başına gelenin tam tersine, İttihat ve Terakki'nin tarihsel rolünü kavradı ve İttihatçı politikanın bozgununa kadar bu parti içinde faaliyet yürüttü.
12. 1918 ayaklanması sırasında Almanya'da bulunuyordu.
13. Türkiye'nin sosyal hareketinde yeni bir dönemin açıldığı böylece gördü.
14. Bir tereddüt anı geçirdi. Biçimlenmekte olan işçi ve köylü hareketi ile milliyetçi hareket arasında bir seçim yapma konusunda bir şaşkınlık geçirdi.

15. Berlin'deki Türk genç işçi ve aydınlarının Sosyalist İşçi ve Köylü Partisi teşkilatını yakından izledi. Ancak katılmadı.
16. 1919 ilkbaharında İstanbul'a döndüğünde tarafını seçti ve bizimle ilişki kurdu.
17. O andan itibaren, ruhunu ve bedenini işçi devriminin hizmetine verdi.
18. Türkiye İşçi ve Köylü Partisi'nin en aktif militanlarından biri haline geldi. En hassas adımlara ve hizmetlere her zaman ilk o talip oldu.
19. İlk Marksist dergimiz Kurtuluş'un dostuydu (?).
20. 1920 ortalarına doğru durum çok kritik hale geldiğinde, partimizin en adanmış militanlarına bir 3. Enternasyonal gizli grubu kurma önerisi götürdük; buna büyük bir coşkuyla katıldı.
21. K.E.'in II. Kongresi'ne katılmak üzere Moskova'ya bir delegasyon gönderilmesi sorunu gündeme geldiğinde, bu son derece zorlu görevi yerine getirmeye de hemen talip oldu.
22. Şu hususu da anımsamak gerekir ki, hiçbir maddi kaynağımız, Rusya ile hiçbir bağlantımız yoktu; İstanbul Antant devletleri orduları ve donanmaları tarafından işgal altındaydı.
23. Delegemiz, bu yolculuğu, bir dizi güçlüğün arasından, partiden tek kuruş yardım almadan, kendi olanaklarıyla yapmak zorundaydı.
24. O sırada, Berlin'den İşçi ve Köylü Partisi'nin eski kurucularından biri geldi; bu Hilmioğlu Hakkı'ydı.
25. Bu yoldaşı pek az tanıyabildim. Zira Komintern nezdindeki görevinde Nejat'a eşlik etmeyi kabul etti.
26. Ancak .....

KUTV'da Değerlendirme Toplantısı[9]

(...) Uzun müddetten sonra Kemalistler umumiyetle komünistlere karşı yine cebir ve tazyiklerini azdırdılarsa da, beynelmilel amele harekâtı önünde hesap vereceklerinden, kendi burjuva kanunları dahilinde hareket ediyorlardı. 1920 senesinden sonra komünistlere karşı yapılan terörler daha mevkiini [*yeni*] tahkim eden bir sınıfın terörü olarak başlamıştı.[10]

Komünistlere, bilhassa 15'lere karşı yapılan terörde Kemalistler bir takım serserilere istinat ediyordu. O bilahare onların zulmü göstermiştir ki, işte o Kemalistler şimdi yine hâkim vaziyette bulunuyor.

Fakat onlar komünistlerin Türkiye'de ortadan kaldırılamayacaklarını anlamışlardır. Her türlü terörlere rağmen memleketin her yerinden ot biter gibi komünistler bitiyor. Bu bize o hareketin ölmediğini gösterir ki burada tahsilde bulunan genç arkadaşların mevcudiyeti dahi bunu ispat eder.

15 içinden tanıdığım bir kaç arkadaş hakkındaki hatıralarım:

Suphi yoldaşı ilk önce Paris'te tanıdım. O zaman sosyalist olmayıp bir burjuva fikriyatçısı idi. Benim teşvikim üzerine ilk önce Belçika (?) Fırkası'nda Sacit (?) münasebetiyle (?) o bu harekâta karıştı. Suphi ateşli bir arkadaş idi. 1908 inkılâbından sonra memlekette siyasi harekâtın uyanmasıyla o da bu harekâta girdi. Kendi İttihat Terakki Fırkası'nda söz söyleyebilecek bir yer bulamayan Suphi, onun içinden çıktı.

Suphi yoldaş, muhalif bir hareket uyandırmak gayesiyle, iyi bir hareketi takip eden bir cereyanın başına geçmişti. Mahmut Şevket Paşa'nın katli münasebetiyle evvela Sinop'a nefyedildi. O oradan kaçarak Rusya'ya geldi. Rusya hakkındaki vaziyeti bilmiyorum. O hususta bilenler her şeyi anlatmışlardı. Bildiğim bir şey varsa o da onun Bolşevik harekâtında yetişmesiydi.

Ethem Nejat yoldaş: Suphi'nin ismi yanında Ethem Nejat'ın dahi ismi anılmalıdır. O Türkiye Komünist Fırkası'nın kâtibi idi. O Suphi gibi harekâta sonradan sonraya dâhil olmamış, daha çocuktan inkılâpla kanı kaynamıştır. Avrupa'dan dönen Ethem Nejat, esasen İttihatçı olduğundan, kendisini İttihatçılar arasında buluyor. İttihatçı harekâtın kaynağı olan Manastır'da İttihatçı Gazetesi'nin başına geçti.

Mustafa Suphi ile o mütareke senesinde Almanya'da bulunuyordu[11]. Bugünden itibaren burjuva inkılâbından bedbîn olan o, amele harekâtına temayül ediyor, Marksist edebiyatı öğreniyor.

Memlekete döndüklerinde Türkiye'nin hakiki kurtuluşunu sosyalist harekâtında görmüşler ve 1919'da İstanbul Sosyalist Fırkası'nı teşkil ediyorlar. Orada neşredilen "Kurtuluş" Mecmuası'na iştirak ediyorlar. Suphi'nin bu mecmuada yalnız gençlik hakkında bir makalesi bende vardı[12]. Ethem Nejat daima ona iştirak etmiş, onun muhtelif makaleleri vardı. Bu makaleler bilhassa Türkiye'ye temas

---

9. RGASPI (Rusya Devlet Sosyal Tarih Arşivi), fon: 532, op. 2, dosya 168, Belge No: 45-58 [Eski Türkçe], TÜSTAV transkripsiyon ekibi: Yücel Demirel, Banu İşlet, Emel Seyhan Atasoy, Meral Bayülgen, Cemile Moralıoğlu Kesim. TÜSTAV'a bu belgeyi kazandıran Atilla Balcıoğlu'dur.

10. Gerek verdiği bilgiler, gerekse konumu itibariyle açılış konuşmasını yapan büyük olasılıkla Ferdi'dir [Dr. Şefik Hüsnü], (y.n.)

11. Mustafa Suphi, Mütareke sırasında, Almanya'da değil, Rusya'dadır. (y.n.)

12. Kurtuluş dergisinde Suphi'nin makalesi yoktur. Ayrıca Kurtuluş dergisinde gençlik üzerine bir makale de yoktur. Mustafa Suphi'nin "Yaşta ve Başta Gençlik" başlıklı 15.X.1920 Bakü tarihli yazısı için bknz. "Mustafa Suphi ve Yoldaşları", Çevrimyazı: Burhan Tuğsavul, TÜSTAV, 4. Basım, Kasım 2004. (y.n.)

ediyor. Onun bu makaleleri şimdiki Komintern nokta-i nazarıyla mutabık olduğunu kaydetmek isterim. (Birçok makaleler çıkıyordu.)

Hilmioğlu Hakkı: Bu, nazariye itibarıyla her ikisine de faik, kültürü yüksek bir arkadaştı. Almanya'da tahsil etti. Memlekette komünist harekâtına dâhil olmuştu. Türkiye Sosyalist Fırkası'nın içinden bir komünist grubu olarak çıkan grubun başında Hakkı yoldaş vardı. Bu arkadaş Komintern'e delege olarak gidiyor. O zaman Rusya'ya gitmek güç bir şey olduğundan onlar geç kalmışlar ve Kafkasya'da Suphi teşkilâtıyla birleşerek faaliyete başlıyorlar.

Bu arkadaşların fikirleri o derece kavi olmadığından demokrasi meselesine başka bir ehemmiyet veriyorlardı. Onlar Anadolu'ya geçerek, Kemalistler fırkasıyla bir müddet çalışarak, harekâta bir kıpırtı vermek istiyorlardı ki bu onların hataları idi. Fakat bu hataları saymak da artık mühim değildir.

Onların, teknik olarak, gitmeleri vakıası da yine hatalı olmuştur. Gizli olarak gitmeliydiler. Fakat bununla beraber söylemek lâzımdır ki, onlar çok kahramanlar ve şehametli arkadaşlarmışlar. Bu arkadaşlar mahvolmasaydılar bittabiî komünist harekâtı da bir kaç kat kuvvetlenirdi. Fakat onların mahvolmaları bize kuvvet vermelidir.

Karenkin yoldaş: Suphilerin 9 sene evvel öldürülmeleri, seneler önümüzde birçok suallerin zuhurunu komuştur (?). Meselâ: Türkiye Komünist Fırkası'nın zuhuru tarihiyle amele harekâtının doğru harekâtıyla bağlı olarak

Diğer taraftan, bu yoldaşlar (?) komünist faaliyetlerini çizmektir (?). O Rusya'da gittiği her yerde izlerini bırakmıştır. Bu suretle Türkiye Komünist Fırkası için yeni bir tarih sayfası açılmıştır. Fakat bu tarih bize çok az tanınır. Şark Tetkik Şubesi'nin teşebbüsü ile ... ... bu hususta çalışıyorsa da bu ne de olsa azdır.

Onların Trabzon'daki öldürülmeleri. Bu katl ile benim tanışmam tesadüfî olmuştur. Bize sorulan ilk sual. Suphi ve bütün Merkezi Komite'nin açık ve nümayişkârane bir surette memlekete ne için gitmeleridir. Onlar o zaman Türkiye'de geniş bir faaliyet sahası bulacaklarını düşünüyorlardı ve bize materyallerin gösterdiği vechile de anlıyoruz ki bu faaliyet sahası vardı. Nitekim o zaman Bolşevizm ve Bolşevizm'in faaliyetleri o zaman Türkiye sınıfı içinde bilhassa köylülerin arasında büyük bir itibara malikti. Diğer taraftan burjuvazi yüksek tabakanın inşasıyla, o zaman daha o derece faal değildi. Kemal 36 saatlik nutkunda bu tarihe çok geniş olarak temas ediyordu. Bu an çok parlak olarak alkışlanılmıştı.

Meselâ Refet Paşa, Kemal'e yazdığı mektubunda şehirlerde faaliyet yapmalarının onlar için fena olduğunu, daha evvel olarak köylülüğün bulunduğunu söylemiş.

Karenkin yoldaş Anadolu'nun birçok taraflarındaki çete ve komite harekâtını sayıyor. Yalnız bu harekât hakkında elimizde materyal yoktu. Söylemek lâzımdır ki bu harekât bir zirai mahiyet taşıyorlardı. Fakat bu zirai harekât tahlil edilmiş değildi. Nitekim proletaryanın en çok bulunduğu mevkiler harekât sahasından ayrılmışlardı. (Karenkin yoldaş, Eskişehir ve Ankara'daki amele harekâtının ehemmiyetini söylüyor) ..... bu köylü harekâtı bir şekil alamazdı çünkü köylülüğü arkasından götürecek bir amele sınıfı harekâtı yoktu. (O Kemalist cephesinin müterekkib olduğu birçok burjuva tabakalarının adlarını sayıyor.) Suphilerin öldürüldükleri zaman bütün burjuva tabakaları birlikte hareket ettikleri halde yine zayıf idiler. Buna mukabil o zamanlar oldukça sağlam Rusya'da ve Türkiye'de bir komünist grubu vardı ki bunlar bu hareketin başına geçebilirdi (?). Onlar için Kemalistlerin onları ne suretle karşılayacakları hiç de mevzubahis olamazdı. (Kemalistleri o zaman karakterize için Karenkin

yoldaş Kemal'in Çiçerin yoldaşa gönderdiği telgrafı okuyor.) O bu telgrafta kapitalizmin mahvedilmesi hakkında söylüyordu. Diğer taraftan Suphilerin Türkiye'ye gitmeleri arifesinde Kemalistlerin en muteber faaliyetleri (?) onların gelmelerini garanti ediyorlardı. Nitekim o zaman Kemalistlerin sahte Komünist Fırkası'nı teşkil etmeleri o zamanlar köylü harekâtının onlar için ne derece büyük bir ehemmiyeti olduğunu gösterir.

Tevfik Rüştü'nün dahi bir mümessil olarak Komintern kongresine gelmesi meseleyi tahrik ve tekid etmesi. (Karenkin yoldaş Refet Paşa'nın şimalden esen tehlikeli rüzgarlar ötüyor) Onlar Türk Komünist Fırkası intişar ettirerek Komünist Fırkası programında komünistlik Türkiye milleti içindir, bahtiyarlık getirdiğini kayd ediyorlar. ilh. ilh. (Karenkin yoldaş, Kemalizm üzerine olan " Yeni Gün'den" birçok makaleleri okuyor.) Nitekim Türkiye Komünist Fırkası .... mahvedilecektir" diye yazıyorlarmış. Bütün bu faaliyetler (?) bize o zaman burjuvazi için komünist harekâtının Türkiye harekâtında ne derece ehemmiyetli olduğunu ve komünizmin bu kitleler arasında ne derece intişar ettiğini gösterir.

Suphiler Trabzon'a geldikleri zaman onların aleyhine hocalar tarafından nümayiş yapıldı, jandarma ve polis sözde onları müdafaa ediyorlardı. Hocaların o zaman kitle arasında yaptıkları propaganda onlar üzerinde Suphiler aleyhinde bir hâlet-i ruhiye uyandırmıştı. Bütün bunların üzerine Türkiye hükümeti onların kurtuluşları .... için geri gitmelerini teklif etti. Suphileri Yahya Kahya'nın motoruyla sevk ettiler. Onların limandan ayrılmasından sonra ikinci motor hareket ediyor. Bu motorlarda hamallar dolu idi. Bundan sonra onlar da öldürüldükleri şaibesi işitildi. Onlar yalnız Suphi'nin karısını öldürmediler. Onu Trabzon'a getirdiler fakat sonra onun ne olduğu malum değil.

O zaman Baku'de olan Türk komünistleri bu meseleleri uzun zaman işitmediler. (Karenkin yoldaş, Ahmet Cevat'ın Pavloviç'e yazdığı mektubunu[13] okuyor.)

Türk komünistleri mahvetmek için bu gibi birçok tedbirleri Türkiye burjuvazisi alıyorlardı. Çok hayret (?) etmeliyiz ki, Türkiye meseleleriyle alâkadar ve meşgul olan arkadaşlar biraz biliyorlar, Kemalistlerin Çiçerin'e bu mektubu yazdıkları zaman komünistler Anadolu'da hapse atılıyorlar ve mahkûm ediliyorlardı.

Benim bu küçük dakladımı bitirirken Kemalistlerin komünist ve SSSR karşı olarak (?) naşirlerine söylemek lâzımdır ki, o zaman *Hâkimiyet-i Milliye*'de diyorlar ki, biz Bahr-i Muhit'te batmakta olan bir insana benziyoruz ki denizde büyük bir yılan yüzüyor, o yılana sarılırsak bizi belki sahile götürür.

Halimov[14]: Benim elimde materyal olmadığı için Suphi'nin siyasi mefkûresi hakkında söylemeyeceğim. Onun yalnız benimle beraber geçirdiği hayattaki günlerine temas edeceğim.

Suphi'nin siyasi cephesi: O 1918'de ilk önce Rusya'da Bolşevik inkılâbını müdafaa ve muhafaza gayesini gütmüştür. Meselâ o Brest Sulhu meselesinde Lenin'i çok güzel anlamış ve Lenin'in bu hattını her yerde tatbik ediyordu.

O zamanlar inkılâp harekâtı garptan şarka geçiyordu ki, Suphi yoldaş bundan hareket ederek şarkta ezilen halkların müttehit bir cephesini teşkil ederek emperyalizme karşı koymak gayesini gütmeye ve bu hususta çalışmaya başlamıştı. O zamana kadar ordu içinde çalışan o, bundan sonra şarkın

---

13. Mektup metni için bknz. TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri 2, Çev.: Yücel Demirel, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, Mart 2004, sayfa: 128-130. (y.n.)

14. Alimov olmalı. Halimov, Hasan Ali Ediz, hem Mustafa Suphi ile beraber olmadı, hem de o tarihlerde Türkiye'de MK Sekreteri. (y.n.)

geri (?) halklarına Sovyetleri (?) sistemi propaganda ve onlar tarafından Sovyetlerin benimsenmesi (?) için mücadeleye başladı.

1920 senesinde Türkiye Komünist Fırkası'nın ilk kongresi akdediliyordu. ... komite orada çalışmak için, fakat Türkiye'ye gitmek için hazırlanıyorlar. Arkadaşlar Suphi'nin Türkiye'ye düşünmeden hareket ettiğini söylüyorlar. Suphi bunu çok uzun düşündü. Hatta Kemal'in kendisini onun bilâvasıta mektupla Türkiye'ye gelmesini bildiriyordu. O zamanlar Türkiye'nin Bolşevikleşmesi çok taammüm etmişti. Bu inkâr edilemez. Suphi'nin oraya gitmesi, bu tasavvur hareket haline geçecek.

Böyle bir vaziyet karşısında tereddüt edilemezdi. O zaman kim olsa böyle hareket ederdi.

Suphi'nin üç karakteri bizim önümüzde duruyor: Suphi nazariyede iyi yetişmiş ve nazari meselelerde hiç bir suretle müsamahakâr olmayan bir arkadaştı.

2-Geniş bir teşkilâtçı, her yerde teşkilât yapan, ... olacak bir teşkilâtçıdır. 3-Suphi neşriyat meselesine çok büyük bir ehemmiyet veriyordu.

Safvet: ben Suphi yoldaşla çalışmadım ve bittabi bu hususları bilmiyorum. Biz Türkiye'deki çalışma prensibimizi devlet prensipleri üzerine kurmalıyız.

Biz de Suphi yoldaş gibi cesur, onun gibi atılgan olmalıyız. Ölmeye kadar çalışıp durmaktan korkmamalıyız. Memlekete gittiğimizde çok müdebbir olmalıyız ve düşünmekle hareket etmeliyiz.

Nurettin: Ortada iki nokta-i nazar var. Birisi Suphi'lerin oraya gitmelerinin hata olduğunu, diğeriyse hata olmadığını söylüyor.

Nazari nokta-i nazardan Feridov'un[15] ve Doktor'un[16] söyledikleri doğrudur.

Burjuva propagandasına kapılarak böyle hareket etmek Lenin'in verdiği taktik değildir. Fakat yoldaşlar, ben o devrede Azerbaycan'da bulunduğum için Türkiye için ne düşünüldüğünü bilmiyorum. Azerbaycan şûrâlandıktan sonra Türkiye için şaibeler deverana başlamıştı.

1920'de Şark Milletleri Kurultayı davet edildi. Türkiye Komünist Fırkası teşekkül etti. O yoldaşların oradan götürülüp Türkiye'de katledileceklerini kimse düşünemezdi. Türkiye Kemalist hükümetini dost biliyorlardı. Biz şimdi nazariye sahibi olduğumuz için, nazarî olarak onların oraya gitmesinin doğru olmadığını söyleyebiliriz. Fakat o zaman için bu elbet doğrudur. Bu vakıa, Türkiye Komünist Fırkası tarihinde geniş bir yer tutmalıdır. Türkiye'nin amelesi ve köylüsü, bu arkadaşlar hakkında bir şey bilmez. Bu vak'a 1918 yılında Ekber'de (?) katledilen 26 komünist [Komiserler] hadisesini hatırlatıyor. Şûrâlarda çalışmasından sonra, 26 rehberlerini köylü ve amele tanımaya başlamıştır.

Kabul edilen karar sureti ve müsveddesi de merbuttur.

Mustafa Suphi, Ethem Nejat ve diğer arkadaşlarımızın, Kemalist burjuvazi tarafından canavarcasına öldürülmelerinin dokuzuncu devr-i senevîsi dolayısıyla Türk komünistleri (Şark Darülfünunu'ndaki) KUTV'da bu yoldaşların hatıralarını tazelemek üzere bir içtima akdetmişler ve Ferdi[17], Karenkin ve Alimov yoldaşları dinledikten sonra, Türkiye'de komünizmi muzaffer kılmak için en ağır fedakârlıklara göğüs germek suretiyle bu yoldaşların intikamını almayı ahdetmişlerdir.

Sureti yazan Nihat[18]

[Sahife: 12] Nihat'ın sözlerinin mabadı: Suphi: fırkamızın şimdiye kadar yetiştirmediği en kabili-

---

15. Feridov: Boz Mehmet [Bozışık]. (y.n.)
16. Doktor: Şefik Hüsnü [Değmer], Ferdi. (y.n.)
17. Ferdi: Dr. Şefik Hüsnü. (y.n.)
18. Nihat: Elektrikçi Nuri. (y.n.)

yetli, en yüksek ve inkılâpçı, büyük bir rehberdi. Onun bugün Türkiye'ye geçişinin hatalarını aramaktansa, onun kıymetli hatıralarını tekid etmek daha doğrudur. "Tarih geçmiş keyfiyetlerinin" hatalı olup olmadıklarını tetkik etmelidir. Bu iyi bir şeydir. Fakat bu günkü içtimaımızı onların tenkidine hasretmek hiç de doğru değildir. Suphi Rusya proleter inkılâbından sonra tesadüfî olarak değil, inkılâptan evvel de Türkiye'de ve Rusya'da bulunduğu esnalarda, proleter inkılâbına kadar da işçiler arasında inkılâpçı faaliyette bulunan Suphi'nin, bütün hayatı inkılâbî bir tarihtir. Onları tetkik etmek ve öğrenmek her inkılâpçı Türk komünistinin vazifesidir. Suphi en değerli bir rehberdir.

Herhalde Marks, Lenin, Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg dünya inkılâbının en baş rehberleri iseler, Suphi de bizim için onlar kadar kıymettar, ufûl etmiş bir rehberdir. Biz onun namını, on beş arkadaşıyla beraber, dünya inkılâbî rehberlerinin sırasına vaz' edersek, hiç de fena etmiş veya hatalı hareket etmiş olmayız. Bilakis bundan büyük bir kıymet çıkar ve muhterem inkılâp ölülerimize hürmetimizin yüksekliğini ifade etmiş olur.

Reis- İçtimaımızın birinci faslı nihayet buldu. İkinci kısmında ise Nihat yoldaşın enformasyonu vardır.

Nihat- Arkadaşlar mesai programımıza nazaran, bugünkü içtimaımızda Türkiye komünist ve amele gençliği hakkında Komünist Gençler Enternasyonali'nden "Abukov" yoldaş rapor yapacaktı. Meşru esbap dolayısıyla yalnız Türk grubu için olamayacaktır. Çünkü icap eden materyal, vesaire yoktur. Bu itibarla, yakın şark milletleri grupları tevhit edilerek, kom gençlik ve amele gençliği hakkında umumi bir rapor yapılacak ve bu meyanda Türkiye'ye de temas edilecektir.

Gelecek içtimaımızda da, fikri gazetelerin hülasası raporunu yapacaktır ve mesai programımıza bu suretle devam edilecektir.

Mabadı ilave edilen kâğıttadır.

1918'de Türkiye Sosyalistler Kongresi'ni Suphi topladı.

1919 iptidasına kadar Moskova'da çalışıyor.

1919'da Kırım Tatarlar arasında komünist teşkilâtı

1919 Teşrinlerinde Türkistan'a gönderiliyor.

[Sahife 13] Reis- Sual sormak isteyen var mı? Madem ki yoktur, o halde Nihat yoldaşın maruzatı varmış, dinleyin.

Nihat- Arkadaşlar, hepinize malum olduğu üzere parti komisyonunda, hücre bürosunda ve diğer parti kurjokundaki komisyonlarda içtimaî, fırkavî bir çok vazifem vardır. Bu hususta parti komisyonuna müracaat ettim. Bazı vazifelerimden serbest bırakılmaklığımı talep ve rica ettim ve dolayısıyla grubumuzun organizatörlüğünden de af edilmekliğimi talep ettim. İtiraz vaki olmadı, kabul olundu. Eğer grubumuzun heyet-i umumiyesi şu maruzatımı kabul eder ve fikrimce namzetliğini vaz' etmek istediğim Feridov'u organizatör olarak benim yerime intihap edilirse, mesele de bu suretle halledilmiş olur.

Reis-Grup teşkilâtçısının çekilmesi hususundaki beyanatını kabul edenler ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir. Teşkilâtçı olarak Feridov yoldaştan başkasının namzetliğini teklif edenler var mı?

Sako[19]- Hadi'yi[20] teklif ediyorum, çünkü o daha iyi Rusça lisan biliyor. Daha eskicedir, onu intihap edelim.

---

19. Sako: Edirneli Remzi [Sakov]. (y.n.)

20. Hadi: İzmirli Şoför Emin Bilecan. (y.n.)

Reis- Başka teklif olmadığı için namzetleri sıra ile reye vaz' ediyorum. Feridov'u talep edenler ellerini kaldırsın. Feridov yoldaş ekseriyetle intihap edilmiştir.

Bugünkü içtimaımız küçük mikyasta olduğu için, büyük bir rezolüsyona lüzum yoktur. Onun için ufak bir karar alalım.

Karar- Okundu ve ittifakla kabul edildi ve ruznamede başka mesele olmadığından içtima tatil edildi.

27 Şubat 1930

Reis Katip Teşkilâtçı Nihat

Karar sureti müsveddesi

Mustafa Suphi, Ethem Nejat ve diğer yoldaşlarımızın Kemalist burjuvazi tarafından canavarcasına öldürülmelerinin dokuzuncu devr-i senevîsi dolayısıyla, Türk komünistler KUTV'da hatırasını tazelemek üzere bir içtima akdetmişler ve Ferdi, Karenkin ve Alimov yoldaşları dinledikten sonra, Türkiye'de komünizmi muzaffer kılmak için en ağır fedakârlıklara göğüs germek suretiyle, bu yoldaşların intikamını almayı ahdetmişlerdir.

Suphiler eğer küçük hata ettiyse de, onlar Türkiye Komünist Fırkası için çok büyük bir mevki işgal ederler. Fakat maalesef, bizim kurjokumuz bu meseleyi şimdi öğrenmeye başlıyor. Yalnız gazetelerde yıl dönümünde onların namlarına birer sahifeleri ayırırlar. Ekber (?) ... Azerbaycan amelesi ... Baku'de caddeler ve mektepler vardır.

Reis- Söz Nihat yoldaştadır.

Nihat- Evvela bir noktayı tenvir etmek istiyorum. Karenkin yoldaşın nutkunda izah ettiği 1920 seneleri sonundaki Ankara komünist tevkifatı doğru olabilir, çünkü Ankara'da iki, üç tevkifat olmuş ve her arkadaş on, on beşer seneye ilh. cezaya mahkûm olmuşlar ve buradaki tevkifatlar, Suphilerin denize döküldükleri sıralara tesadüf ettirilmiştir. Hapiste olanlar çıktıktan sonra Halk İştirakiyûn Fırkası teşkil edilmiştir ve 1922 senesinde de hükümet tarafından feshedilerek, birçok azaları da hapsedilmiştir. Bu kadarcık izahattan sonra, biraz da Suphi ve yoldaşlarına temas edeceğim.

Arkadaşlar, muayyen komünist ve Bolşevik maksatlar için, 1921'de Türkiye'ye giden ve dokuz seneden beri başta Suphi olarak ebediyete karışmış olan on beş komünist arkadaşımızın hatıralarını yâd etmek üzere bugün içtima ettik. Bugünkü içtimaımızda, hain Kemalist burjuvazi tarafından Karadeniz sularında canavarca gark edilen, arkadaşlarımızın kahramanâne mücadelelerini ve sağlıkları zamanlarındaki faaliyetlerini hesap ederek bunlardan kendimize ders çıkarmamız lâzımdır.

Enformasyon hakkındaki gazetelerden alınan gazeteler kâfi derecede tatmin etmiyor. Türkiye, son zamanlarda artan iktisadi buhran çoktan başlamıştır. 27 senesinden beri, üç senedir bunun derinleştiğini görüyoruz. Görüyoruz ki bu pazar meselesi değil, derin bir meseledir. Türkiye'de üç sene ekin olmadı deniyor, tabii bundan değil. Şimdi Türkiye malî buhran var daha fena vaziyet kitapta (?) görüyoruz. Orada sanki tesadüfî vaziyet gümüşün düşüşü, paranın geri alınmaması, İran'da da görüyoruz, frank (?) düşmesi.

İktisadi buhranın sebebi şimdi çıkıyor. Bunun sebebi bizce malum. Memlekette kapitalizm tekâmülü, Cihan Harbi'nden sonra kapitalizm inkişafına yüz tutuyor. Fakat kapitalizm henüz yok, Türkiye bu yolda gidiyor, burada şüphesiz yok.

Teklif:

Gelecek sefer için en küçük gazetelere kadar toplamak lâzım, hatta gazetenin en son sayfalarındaki küçük ilanlara bakmak lâzım. Bugünkü enformasyon o kadar mufassal olmamıştır. Bunun için bir kişi kâfi gelmez. Bütün arkadaşlara gelen gazetelerden istifade etmek lâzım.

YENİ ÇAĞ'DAN [21]

[21] TÜSTAV için *Yeni Çağ* dergilerini tarayarak görüntüleri metne çeviren Feridun Gürgöz'ün çalışmasından yararlanılmıştır.

YENİ ÇAĞ

Mustafa Suphi

BARIŞ VE SOSYALIZM PROBLEMLERİ

Yeni Çağ Ocak 1971 sayısı kapağı.

Ölümsüz savaşçılar

Kurtuluş Savaşının ölümsüz kahramanları yalnız Dumlupınarlarda, Kütahya çukurlarında, Pozantı dağlarında, Antep dolaylarında, Sakarya kıyılarında yatmıyor. Bunların en bilinçlileri, milleti savaşlara kaldıran en ateşli öncüleri Karadenizin derinliklerine gömülüdür. Adları, Türkiye Komünist Partisinin kütüğüne: Ölümsüzler başlığıyla yazılıdır. 15'leri - Mustafa Suphileri, 1921 Ocak ayının 28'i 29'a bağlıyan kanlı geceyi, halkımız hiçbir zaman unutmayacaktır.

Kurtuluş Savaşının gelişmesiyle sınıflar arasındaki çelişmeler, bu savaşa katılan güçler arasındaki eğilimler, kimin ne istediği, amaçları, stratejileri su yüzüne çıkmaya başladı. Kurtuluş savaşı sertleştikçe, burjuvazinin karakteristik yönleri, emperyalistlere ve gerici güçlere karşı tutumu, demokratik - ilerici güçlere karşı davranışları kendisini iyice ortaya koydu.

Milli Kurtuluş Savaşının köklerinde, ta baştan iki akım görülür. Bu akımlardan birinin başında, o zamanki milli burjuvazi vardır. Bu burjuvazi cılızdı, o zamanlar kendisini daha derleyip toplamamıştı. Kadroları alacalıydı. Savaşların gelişmesi burjuvazinin içindeki ayrışmayı hızlandırdı, gruplaşmaları kuvvetlendirdi. Rauflar, Rafetler, Karabekirler, eski İttihatçılar, Osmanlılığı kurtarmak, padişahlığı korumak amacını güdüyorlardı. Bu kol, durumdan faydalanıp hareketin kumandasını, savaşın önderliğini ele geçirmek çabasındaydı.

Burjuvazi, egemenliğini, diktatorasını kurma yolunda, ilerici güçlere, özellikle bu güçlerin öncüsü Komünist Partisine karşı baskısını artırdı. Ta baştan, milli burjuvazi ikili karakterini, kendisine özgü huyunu ortaya koydu. Gericilerle, emperyalistlerle, kendi içindeki aşırı sağcı gruplarla, büyük toprak ağalarıyla bir anlaşmaya, girişirken, onlara taviz verirken, onlardan bağış' koparırken, ilerici güçlere, en başta komünistlerle, Komünist Partisine saldırmıştır. Bu davranış gerici burjuvazinin, uzun yıllar değişmez taktiği olmuştur. Mustafa Suphilerin barbarca öldürülmeleri bu taktiğin en kanlı ve en korkakça olan örneğidir. Bu taktiğin parolası: " Düşman sağda değil, soldadır" formülüyle karakterize edilir.

Kurtuluş Savaşının en çetin günleriydi. Düşmana karşı savaşan güçlerin TEK CEPHE'si her zamankinden çok daha önemliydi. Bu cepheyi kuvvetlendirmek, düşmana karşı çala çakmak savaşan güçlerin gelişmesini sağlamakla olurdu. Halka demokratik haklar sağlamakla, demokratik devrimlere ayak hazırlamakla, ilerici güçlerin serbestçe örgütlenmelerini desteklemekle bu TEK CEPHE sağlam temellere oturabilirdi. Gerici burjuvazi, demokratik devrimler yoluna gitmekten korktu. Bu korkuyla, 1921 yılının başında, kanlı bir terörle Komünist Partisinin üstüne, cephelerde halk çetelerine, arkadan, hainlikle yüklendi. Gericiler egemenliğini böyle kanla, baskıyla, zorbalıkla kurmak yolunu tuttular.

Burjuvazinin amacı, memlekette kapitalist bağıntıları geliştirmek, bu düzeni kurmak, egemenliğini sağlamaktı. Burjuvazinin seçtiği kapitalizm yolu, bunalımların, derin ekonomik, sosyal, politik krizlerin durmadan geliştiği yoldur. Bir yol, geniş emekçi yığınların amansızca sömürüldüğü, demokratik hürriyetlerin boğulduğu, haksızlıkların alıp yürüdüğü, zenginlerin daha zengin, fakirlerin daha fakir olduğu, işsizliğin arttığı, köylü yığınlarının dağılıp perişan olduğu bir yoldur. Son 44 yılın olayları, bu gerçekleri bütün çıplaklığıyla ortaya koymuştur.

Kurtuluş Savaşının içindeki ikinci akım: Anayurdun milli bağımsızlığını kurtarmak, emperyalistleri, sömürgecileri topraklarımızdan kovmak, köklü demokratik devrimleri gerçekleştirmek, köylüye

toprak, işçiye iş, halka ekmek vermek; sömürgecilerin elinden kurtulmuş, ağalığı yıkmış, bağımsız dış politikası olan, emperyalist blokların dışında, politik, ekonomik, sosyal, kültürel, her bakımdan gelişen demokratik bir Türkiye cumhuriyeti kurmak akımıydı. Geniş halk yığınlarının bu uğurdaki savaşlarını onların böyle bir cumhuriyet için olan inanca ve meyillerini Türkiye Komünist Partisi açık seçik, daima dile getirmeye çalışmış, bu savaşta halka kılavuz olmak görevini, onu teşkilatlandırma, yönetme görevini unutmamıştır.

Milli Kurtuluş Savaşının itici güçleri: Köylüler, işçiler, halkın ezici çoğunluğudur. Bir yoldan bu güçleri organize etmek, memlekete dalan düşmanlara karşı, bütün bu güçleri Milli CEPHEDE toplamak gerektiğini, Komünist Partisi ta baştan çalışma programına koymuştur. TKP, Milli Kurtuluş Savaşının ateşleri içinde doğdu, kuruldu. Bu partinin önünde, çözmesi gereken çok önemli yurt ve halk davaları duruyordu. Başta, memlekete dalan düşmanlara karşı halkın silahlanmasına, teşkilatlanmasına yardım etmek gerekti. Halkı uyarmak, ona yol göstermek, savaşın amaçlarını anlatmak, silahlı savaş birlikleri kurmak gerekti. Komünistler, bu işte, halka, güçleri ve olanakları oranında örnek olmuşlardır. Hemen hemen her yerde, komünistler halk çetelerine girdiler. Kurtuluş Savaşının başında, daha ortalarda Ankara hükümeti yokken, bütün Anadolu'da 40 bin silahlı savaş kümesi vardı. Bunlar, istilacılara karşı cesaretle savaşıyorlardı.

Yalnız Batı Anadolu'da 27 kent, 1400 köy, 100 bin ev, düşman orduları tarafından yakılmış, yıkılmıştı. Yağma, talan, kan, ateş almış yürümüştü. Emperyalistler, halkın silahlı direnişlerini kırmak amacıyla, yurdun birçok yerlerinde en azılı gericileri, Kuva-i Milliyecilerin üzerine kışkırttılar. Bandırma, Bolu, Konya, Adapazarı, İzmit taraflarında Delibaşları, Anzavurları ayaklandırdılar. İstanbul'daki padişah hükümetine "Halife ordusu" kurdurdular. İngilizler harp gemileriyle Anzavur haydutlarını Bandırma, İzmit kıyılarına çıkardılar. Bu azılı gerici güçlere karşı savaşa atılanların başında, komünistlerin kurdukları savaş kümeleri gelir. Bunlar Maydos'ta, İzmit'te, Bursa'da, Bandırma'da ve daha başka yerlerde düşmana başarılı baskınlar yaptılar. Komünist Kürt Süleyman'ın, Geyveli komünist Tahsin'in, Rizeli Osman Kaptan'ın, Ardişenli komünist Laz Abdullah'ın, İstanbullu komünist tornacı Şaban'ın savaş kümeleri Anzavurlara karşı savaşlarda yararlıklar gösterdiler. Bu komünist savaş birliklerini kuranlardan biri, TKP-nin kurucularından Affan Hikmet yoldaştır. Bu işte emeği geçen komünistlerden biri de "Baba" Mehmet'tir. M. Suphi, daha 1919'da "Baba" Mehmet grubunu, İstanbul'da özel bir görevle, silahlı savaş birlikleri kurmak ödeviyle görevlendirmişti. Anadolu'ya silah, cephane, asker, subay kaçırmak işlerinde İstanbul'daki bu komünist grup büyük başarılar göstermiştir.

M. Suphi'yle beraber öldürülenlerin arasında Topçu İsmail Hakkı yoldaş da vardır. Bu yoldaşın komutası altında, Kütahya'da, 1920 yılının başlarında, bir gönüllü savaş alayı kuruldu. Bu alayın, her biri 600 silahlı, 4 taburu vardı. Alayın Başhekimi komünist Doktor İdris, halkın ve erlerin sevgi ve saygısını kazanmış bir yoldaştı. Alayın ayda 20 bin lira masrafı vardı. Halk hiçbir zorluktan çekinmedi, komünistlerin kurduğu bu alayı giydirdi, kuşandırdı, silahlandırdı.

Alayın özel düzeni, sıkı disiplini, politik yönetmenleri, özel giyimi vardı. Bu halk alayı, Kütahya Cephesinde düşmana ağır darbeler indirdi. O zamanki Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat Paşa (Cebesoy) bu alayın kahramanlıklarını, komünistlerin yiğitliğini, Anayurt ve milli bağımsızlık uğrunda canlarını verdiklerini anılarında özellikle belirtir.

Milli Kurtuluş Savaşının sivri ucu emperyalistlere, yurdumuza dalan düşmanlara, onları destekleyen gericilere, padişahlığa, derebeylere karşı çevrilmişti. Milli burjuvazi, bu savaşta, kendisine özgün

iki yönlü karakterini gizleyemezdi. O, yaşayabilmesi, egemenliğini kurabilmesi için, emperyalizme, onlara destek olan gerici - padişahçı güçlere karşı savaşmak zorundaydı. Padişah, Kuva-i Milliyeciler için ölüm fermanı çıkarmıştı: Emperyalistler, kiraladıkları Yunan ordularını Ankara'nın üstüne sürmüşlerdi. Sevr "antlaşmasını" topla, süngüyle uygulamak yolunu tutmuşlardı. Bu, madalyanın bir tarafı.

Ama burjuvazi, gene yaradılışının bir özelliği olarak, emperyalistlerle, gerici güçlerle şu veya bu şekilde uyuşmak, anlaşmak yolunu elinden bırakmamıştır. Bu olumsuz yönünü her fırsatta göstermiştir. Büyük burjuvazi, Komünist Partisine karşı, Kurtuluş Savaşının en çetin günlerinde bile kaba kuvvet kullandı. Ankara'da Rauf Bey hükümeti komünistleri zindanlara doldurdu. Topal Osman'ın eliyle M. Suphileri boğdurdu. Burjuvazinin gerici kanadı, bu sırada yapılan Londra görüşmelerini, kendi çıkarına yöneltmek istiyordu. Halk, gericilerin bu pazarlığını, savaşa bütün gücüyle devam etmekle bozdu.

Komünist Partisinin tutumu, stratejisi açıktır: Emperyalizme, sömürgecilik sistemine, onlara destek olan gerici güçlere, ağalık düzenine karşı savaşta milli burjuvazinin direnişini, onun her ileri davranışlarını desteklemek, savaşı ileri götürmek. Öte yandan, burjuvazinin anti-demokratik davranışlarına karşı, gerici çevrelerle ve onların kanalıyla emperyalistlerle anlaşma çabalarına karşı savaşmak. Milli burjuvaziyi TEK CEPHE' den, Milli Cepheden çıkarmamak için, onun sapık, halk yararına aykırı, memleketi yıkıma sürükleyici davranışlarına Komünist Partisi seyirci kalamaz. Böyle bir şey halkın zararınadır, oportünistliktir. Böyle bir şey, milli burjuvazinin ilerici rolünü görmemek kadar hatalıdır.

Burjuvazinin ters yönünü budamak için, onu emperyalizme ve ağalık düzenine karşı savaşa zorlamak için, ,onu demokratik devrime engel olmaktan çıkarmak için, her şeyden önce işçi sınıfını, demokratik güçleri teşkilatlandırmak gerekir. İşçi sınıfının köylü ile savaş ortaklığını, ittifakını kurmak, geniş yığınları savaşlara çekmek gerekir. Milli burjuvazinin olumsuz yönünü budamak savaşı, yabancı sermaye ajanlarına, kompradorlarla, toprak ağalığına karşı savaştan ayrılmaz.

Komünist Partisi, halkımız arasında itibarını çetin savaşlarla kazanmıştır. Komünistler, yığınların canlı sorunlarını, isteklerini, yurdumuzun en canlı ana davalarını ellerinden bırakmamışlardır. Köylümüzün, yüzyıllar boyunca ağalardan, toprak beylerinden, gerici hükümetlerden çekmediği, kalmamıştır. Kurtuluş Savaşına silahla atılan köylü, toprak bekliyordu. Derebeyliğin kökünden yıkılmasını kurmuştu. Köklü toprak reformu günün konusu olmuştu. Halk, derebeylik, padişahlık düzeninin baştan aşağı yıkılıp, baştan aşağı yepyeni bir demokratik düzenin, böyle bir devletin kurulmasını bekliyordu. TKP halkın bu isteklerinin gerçekleşmesi için savaşmış ve savaşıyor. Komünist Partisi, köklü, demokratik devrimin ilkelerini 1. Kongresinde programına koymuştur. Derebeyliğin kaldırılması, emperyalistlerden yana olan ağaların, paşaların, padişahın topraklarına, mallarına, her şeylerine devletçe el konması, köylüye hemen, bedava toprak dağıtılması, bunun için Köylü Komiteleri kurulması, halka demokratik hakların sağlanması uğrunda savaştan geri durmayacağını Komünist Partisi ilan etmiştir. Komünist Partisi, komünistler halk arasında moral, politik itibarını böyle kazanmışlardır.

Türkiye Komünist Partisi, ta, baştan, emperyalistlerin Türkiye'yi aralarında bölüşmelerine, bu barbar planlarına karşı bütün halkımızı TEK CEPHE'de savaşa çağırmıştır. Komünistler, Erzurum Sivas Kongrelerini desteklediler. Bu kongreler, Milli Kurtuluş Savaşındaki TEK CEPHE'nin ilk adımlarıdır. 1920'de "Milli Misak" açıklandı. Anayurdun sınırlarını çizen, onun toprak bütünlüğünü, bağımsızlığını ilan eden bu tarihsel belge, TEK CEPHE'nin temel taşlarından biridir. Buna en azgınca saldıranlar, gericiler, şimdiki AP'lilerin o zamanki elebaşıları Karabekirler olmuştur, Osmanlılığı diriltmek isteyenler olmuştur.

Emperyalistler, Türkiye'yi bir devlet olarak ortadan kaldırmak planlarını, "Sevr anlaşması"yla iyice açıkladılar. Bu büyük emperyalist haydutluğuna karşı yurdun her yerinde halk, gösterilere başladı. İstanbul'da, on binlerce halk, ellerinde meşalelerle bir gece gösteri yürüyüşüne çıktı. Yürüyüş kollarının başında komünistler vardı. Bu büyük yürüyüşü tertipleyenlerden ve onun başında, yürüyenlerden biri Ethem Nejat yoldaştır. T.K.P'nin Kongresinde Genel Sekreter seçilen Ethem Nejat yoldaş İstanbulluların, aydınların, bilginlerin saygı gösterdiği bir yurtseverdi. Eskişehirliler onu, B. M. Meclisi'ne aday göstermişlerdi. O zamanki Çankaya muhafız komutanı Topal Osman'ın Manliher tabancasıyla öldürülen M. Suphilerle Karadeniz'in derinliklerine atılan Ethem Nejat yoldaş yetişkin bir Marksistti, inancası bütün bir enternasyonalciydi.

TKP, Ankara hükümetlerinin, ulusal bağımsızlığımızı destekleyen her davranışını desteklemiş, tutmuştur. Millet Meclisi, 1920'de Sovyet Rusya'ya başvurdu: Emperyalist devletlere karşı savaşacağını, bu savaşta Sovyetlerden yardım beklediğini bildirdi. Komünist Partisi B. M. Meclisi'nin bu davranışını selamladı. M. Suphi, partimizin görüşünü açıkladı: "Rus halkı, emperyalistlere karşı mücadelede yalnız kendi zincirlerini kırmakla kalmamıştır. Rus halkı, kurtuluşları için silaha sarılan halklara, bu arada Türkiye halkına dostluk elini uzatıyor. Türkiye halkının kurtuluşu için en ağır külfetlere katlanıyor. Türk emekçileri büyük komşumuzun bu civanmertliğini hiçbir zaman unutmayacaktır. . ." dedi.

Sovyetlerin bu davranışı halkımız arasında büyük bir sevinçle karşılandı. Gericiler, Meclis içinde ve dışında, Türk-Sovyet dostluğuna karşı sinsi bir savaş açtılar. TKP, gericilerin içyüzlerini, hainliklerini, taktiklerini halka açmak, göstermek işinden hiçbir zaman geri durmadı. Gericiler, Osmanlıcılar, Ankara hükümetinin içinde faaliyete geçtiler. Onlar, ta baştan, Türk-Sovyet dostluğuna düşmandılar. İngilizlerin adamı Rauflar, böyle bir dostluğa razı olamazlardı. Çünkü ağaları buna razı değildi. Gericiler, onların yabancı efendileri, emperyalistler, halkımızın Sovyetler gibi bir dostu olmasını istememişlerdir, istemiyorlar. Gericiler, büyük burjuvazi, yurdumuzu emperyalist grupların kurdukları saldırganlık bloklarına bağlamak için, bu işi kolayca yapabilmek için, halkımızı her zaman dostsuz bırakmak istemişlerdir. DP'ler, gerici hükümetler böyle yapmışlardır. Memleketi NATO'lara böyle bağlamışlardır. Bu azılı gerici güçlerin bugünkü elebaşıları, AP'ci elebaşıları, Türk-Sovyet dostluğuna, Rauflarn, Karabekirlerin, düşüklerin mirasçıları olarak saldırıyorlar. NATO'culuğu ve Amerikan köleliği politikasını aynı metod ve hırsla savunmaktadırlar.

TKP her zaman, gerici burjuvazinin bu hıyanet politikasına karşı çıkmıştır. TKP 1922 Martında yayınladığı bildiride: Emperyalistlere ve ajanlarına karşı mücadelede, Türk-Sovyet dostluğunu kuvvetlendirmek yolunda hükümete yardımcı olacağını bir kere daha belirtmiştir.

Gerici çevreler, Komünist Partisine, komünistlere karşı baskılarını aralıksız uygulaya gelmişlerdir. Bu baskılar, geniş yığınların örgütlenmesine yol vermemek, onları politik hayatın dışına itmek amacını gütmüştür. Hala daha, bugün bile, işçi, köylü, öğretmen, öğrenci, subay, asker politika yapamaz, politikaya karışamaz, diyorlar. Köylerde parti teşkilatlarını yasaklamakla, 20 milyon köylü ağaların, gerici partilerin etkisi altında bırakılıyor. Bu durumdan en çok, Anayasa düşmanı faşist AP azılı gericileri faydalanıyor. TKP, 44 yıldır bu demokrasi düşmanlığına karşı, bu gerici davranış ve tutumlara karşı savaşa gelmiştir.

Türkiye'de demokratik gelişmeye, köklü reformlara karşı olanlar, sömürgecilerle, yabancı sermayelerle ortaklık kuran büyük burjuvazidir, ağalardır. Bunların elebaşıları 200 ailedir, 117 mültimilyonerdir. Bunların arasında, 30 binle 100 bin dönüm arasında tarlaları, toprakları, onlarca köyleri olan-

lar vardır. Bu kodaman toprak beylerinin sayısı 40'dır. Bunların hepsi, yerli ve yabancı bankalarla, tekelle bağlıdırlar. Bunlar bir oligarşidir. Milli gelirin % 38'ini her yıl bunlar kasalarına indirir, bunlar yutar. Bunlar, milyonlarını yabancı bankalara aktaranlardır.

TKP işte bu millet düşmanı politikaya, gericilerin bu tutumuna karşı halkımızı savaşa çağırmış, bu savaşı teşkilatlandırmaya çalışmıştır ve çalışıyor. Bu savaş, demokratik bir düzen için, adaletli demokratik bir devlet için, yurdun kalkınması, gelişmesi için, onun milli bağımsızlığını sağlamak için yürütülen savaştır.

TKP halkımızın Milli Kurtuluş Savaşı geleneklerine, onun bütün canlı davalarına bağlıdır. M. Suphilerin, 15'lerin uğrunda savaştıkları, canlarını verdikleri Marksçı-Leninci ilkeler ve ülküler, bağımsız, demokratik, barışsever Türkiye, gelişen bir Türkiye ülküsü, bugün geniş yığınların ele aldıkları, savundukları, gerçekleşmesi için savaştıkları davalar olmuştur. M. Suphiler, ağalığı kaldırmak, toprağı işleyene vermek, işçiye iş, halka ekmek vermek, Anayurdumuzda her zaman özgür yaşamak için öldüler. Bugün bu kutsal ülküler, halkımızın, işçimizin, köylümüzün, yurtsever aydınlarımızın, er ve subaylarımızın, ilerici genç kuşakların ortak davası olmuştur. Halkımız: İşçiler, köylüler, bütün yurtseverler bu ölümsüz savaşçıları saygıyla anar!

Mustafa Suphi
(İnancası bütün bir enternasyonalci)[22]

"Ben yanmasam,
sen yanmasan,
biz yanmasak
nasıl çıkar
karanlıklar
aydınlığa"

Bu ateşli söz dizisini, Nâzım Hikmet, Türk komünistleri için kurmuştur. Uzun yıllardır komünistler yurdumuzda karanlıklara karşı savaşıyor. Türkiye'de komünistlerin yürüdükleri yol çok sarp, çok çetindir. Ancak, güttükleri davaya oldum olası bağlılıkları, savaş silahlarını ellerinden bırakmamaları, onlara bu çetin yoldan yürüme gücünü vermiştir. Binlerce kahraman, halk uğrunda canlarını vermiştir. Savaşlarda düşenlerin yerlerini yenileri alıyor. Türkiye emekçileri, yeryüzünün ilerici insanları, bu kahramanları saygıyla anıyor. Bu kahramanlar arasında, en başta Mustafa Suphi ve 14 yoldaşı gelir. Bunlar, kahpece tuzağa düşürüldüler, barbarca öldürüldüler.

Mustafa Suphi'nin bütün bilinçli çağı, Türkiye'de işçi ve sosyalist hareketleriyle bağlıdır. O, sarsılmaz bir devrimci, seçkin bir teorici, kuvvetli bir teşkilatçı, zeki, bilimli bir sözcü ve yazardı. İşte, M.Suphi'nin kesin ve karakteristik çizgisi. Dirisi ve ölüsüyle bir kahraman!

M. Suphi 1882'de Giresun'da doğmuştu. Babası, Ali Rıza bey, yüksek bir memurdu. M. Suphi, orta öğrenimini, o zamanlar Osmanlı İmparatorluğu içinde olan Suriye'de yapmıştır. Liseyi bitirdikten sonra, İstanbul Üniversitesinin Hukuk Fakültesine girmiştir. Burada, Türkiye'nin eski başkentinde, devrim hareketlerine karışıyor. Biz bu bilgiyi, Doğu Halklarının 1. Kongresinde, M. Suphi'nin kendi eliyle doldurduğu anketten öğreniyoruz. M. Suphi'nin o süredeki yaşantısı hakkında tam belirli bilgimiz yoktur. Öyle görülüyor ki, Rusya'da 1905 Devrimi'nin etkileri altında doğan, yaygınlaşan gizli öğrenci derneklerinden birine bağlıydı.

Üniversiteyi bitirdikten sonra, o zamanın geleneklerine uyarak, öğrenimini geliştirmek için, Avrupa'ya gitti. İki yıl Paris'te kaldı. Sorbon'da sosyoloji okudu. Gergin bir çalışma sonucunda, "Türkiye'de tarım kredi kurumlarının durumu ve geleceği" üstüne bir tez hazırladı. Tezini parlak bir surette savundu. M. Suphi'nin bu eserine, 1911'de toplanan Fransız Kredi Kurumları-Kooperatifleri Kongresi yüksek bir değer biçti. Daha sonraları, bu eserin önemli kısmını, Roma'da, Uluslararası Tarım Enstitüsü yayınladı.

O zamanlar Fransa'nın başkenti, devrimci Türk emigrantlarının yatağı, merkeziydi. Sonra, "İttihat

---

22. Bu metin Rozaliyev'in 1966'da Azerbaycan'da yayınlanmış çalışmasının ilk hali olmalıdır; Azerice metinde birkaç nokta eklenmiştir. *Yeni Çağ*'da imzasız yer alan bu metin daha sonra "Mustafa Suphi ve Yoldaşları" (Çevrimyazı: Burhan Tuğsavul, TÜSTAV, 4. Basım, Kasım 2004) kitabında ilk kez imzasıyla yayımlanmıştır. (y.n.)

ve Terakki Fırkası", bu milliyetçi burjuva - ağa partisinin Merkez Komitesi, uzun yıllar burada mekân kurdu. Bu partinin üyelerine "Jön Türkler" denir. Sultan Hamid'in zulüm rejimine karşı savaşan parti ve grupların temsilcileri, 1907'de, Paris'te bir kongre yaptılar. Jön Türkler, burada, bazı gazeteler çıkarıyordu. M. Suphi, Fransa'ya gelir gelmez, ta baştan, Jön Türklerin dar görüş çerçeveleri içinde kalmak istemedi. O bütün ilgisini sosyalist bilim üzerinde topladı. Paris'te sosyalist kitaplara sarıldı, II. Enternasyonal'in Milletlerarası Sosyalist Bürosu ile bağlandı. O, emperyalizme, yağmacı sömürge harplerine karşı savaşanların en seçkin şampiyonlarından Jan Jores'le sık sık buluşuyor, görüşüyordu. Sonraları, Komintern 1. Kongresi'nde konuşan M. Suphi: "Jores'in dostları, onun başladığı davadan, yürüdüğü yoldan dönmemişlerdir" dedi.

O sıralarda M. Suphi "*Tanin*" gazetesine yazılar yazıyordu. Özellikle ve başlıca olarak, işçilerin durumu ve sendika hareketleri üzerinde duruyordu. Fransız proletaryasının emekçilerinin yaşantı ve savaşlarıyla ilgilenmesi, tanışması, genç Suphi'de sosyalist görüşün biçimlenmesine, olgunlaşmasına çok yardım etti.

M. Suphi, yurda döndükten sonra İstanbul'da Yüksek Ticaret ve Tarını Okulu'nda politik-ekonomi öğretmeni oldu, ders vermeğe başladı. O yokken, daha dışarıdayken, Türkiye'de 1908 burjuva devrimi oldu; Anayasalı padişahlık - Meşrutiyet kuruldu. Ama memleket eskisi gibi, ekonomik ve politik bakımdan emperyalist devletlere bağlı kaldı, emekçilerin durumunda hiçbir değişiklik olmadı. İşçiler, kendi menfaatlerini savunma savaşına kalktılar. Birkaç yıl boyunca, İstanbul'da, demiryolu, tütün, deri-tabakhane, basımevi işçileri ve daha birçokları, arka arkaya grevlere girdiler. 1911'de, İstanbul ve İzmir'de, İngiliz-Fransız kumpanyalarının elinde olan "Reji" tütün fabrikalarında büyük bir grev oldu. Başkent İstanbul'da bu grev 40 gün, İzmir'de 20 gün sürdü. İşçiler, grevciler, istediklerini alamadılar. Ama yürüttükleri savaş, Türkiye'de genç proletaryanın dayanışma, birlik olma azmini gösterdi.

Gene o yıllarda, Türkiye'de, ilk sosyalist örgütler doğmaya başladı. 1909'da, İstanbul ve İzmir'de gizli gruplar kuruldu. 1912'de, İzmir'de, Türk sosyalistlerinin kongresi yapıldı. Bu kongrede "Osmanlı Sosyalist Partisi"nin kurulmasına karar verildi. II. Enternasyonale giren bu parti, Türkçe, Rumca, Bulgarca ve daha başka dillerde sosyalist kitaplar, gazeteler çıkardı. Sendikalarla sıkı bağ kurdu. Seçimlere katıldı, mebuslar çıkardı. Meclise girdi. Meclise bir iş kanunu tasarısı sundu.

M. Suphi, 1912 yılında "Milli Anayasacılar" adıyla bir grup kurdu. "İfham" (Uyarma) adlı bir gazete çıkarmaya başladı. Bu gazetenin adı, özünün ne olduğunu çok güzel belirtiyordu. M. Suphi, bu gazetede, emekçi yığınları hayâsızca aldatan, ümitlerini boşa çıkaran Jön Türklerin, bunların elebaşılarının içyüzlerini amansızsa açığa vurdu, maskelerini düşürdü. Hükümetin harp maceralarına, Balkan Harbine, yani halka, emekçilere yıkım ve felaketler getiren harbe karşı çıktı.

M. Suphi, bu yiğitçe savaşta çok ağır bir duruma düştü. Bir yıl sonra, kuru bir iftiraya uğradı, uydurma bir suç boynuna takıldı, 15 yıl cezayla Sinop kalesine sürüldü. 1914 yılının başlarında bu kaleden kaçtı. Bir sandalla Karadeniz'i geçti, Kırım'a çıktı. Ama çok geçmeden Birinci Dünya Harbi patladı. Düşman bir devletin uyruklusu olan M. Suphi tutsak edildi ve Kaluga iline sürüldü. Sonra, oradan da, binlerce Türk harp esiriyle beraber, Sibirya'ya-Urallara gönderildi. Ural'da, hemşerileriyle, esir askerlerle beraber fabrikalarda çalışıyordu. Ezilmiş, cahil bırakılmış, sırtlarına asker kaputu giydirilmiş bu işçi ve köylüler arasında, çevresine topladığı yoldaşlarla beraber propaganda yapıyor, olup bitenlerin anlamını belirtiyor, memlekette emekçileri ezen ağır durumun nedenlerini durmadan anlatıyordu. M. Suphi ve arkadaşları gizli Bolşevik örgütleriyle bağlandılar, onlardan Marksist kitap-

lar, gazeteler, dergiler aldılar. Bolşeviklerin yardımı, M. Suphi'nin çalışmalarına daha etkili, amaca daha uygun bir yön verdi. Bu çalışmalar, Rus işçileriyle sürekli bağlar ve karşılaşmalar büyük bir rol oynadı. M. Suphi, özellikle Rusya'da, Urallar'da Rus işçileriyle çalışan Türk esirlerinin, burada devrimcilikle aşılandığını, proletarya dayanışmasının ne olduğunu anlayıp öğrendiklerini, bunlardan birçoklarının, sonra komünist olduklarını söyler.

Büyük Oktobr Devrimi'nden sonra M. Suphi çalışmaları için geniş bir alan buldu. Her şeyden önce, memlekette, köklerine kadar çürümüş padişahlık düzenine karşı yürütülecek savaşın başına geçecek bir Türk devrim örgütü kurmayı ön plana aldı. Bunun için, Marksçı Leninci propagandayı alabildiğine yaymak, bütün sosyalistleri bir komünist gazetenin çevresinde toplamak, birleştirmek gerekti.

M. Suphi, 1918'de Moskova'da, Türkçe "*Yeni Dünya*" gazetesini çıkarmaya başladı. Bu gazete, bütün Türk devrimcilerinin savaş organı oldu. Bu gazetenin kurulması, çıkarılması M. Suphi'nin en büyük başarılarından biridir.

M. Suphi, sol Türk sosyalistlerinin 1918'de, Moskova'da ilk toplantılarını hazırlamış ve yönetmiştir. Bu konferansta birkaç sosyalist grup birleşti, sonradan bu örgüt Türkiye Komünist Partisi'nde kaynaştı. M. Suphi, Birleşik Sosyalist teşkilata oybirliğiyle başkan seçildi. O, aynı zamanda, Astarhan, Saratov, Kazan, Samara, Rezan kentlerinde Türk esirlerinin kurdukları sosyalist birliklerin yönetmeni oldu.

"Yeni Dünya'nın ateşli propagandaları, Rusya'da Türk sosyalistlerinin çalışmaları padişah hükümetini dehşetli sinirlendirdi. Padişah hükümeti birkaç defa protestolar çekti, M. Suphi ve arkadaşlarının sürülmelerini istedi.

M. Suphi, Doğu Halkları Komünist Örgütleri Merkez Bürosu'nda canlı bir faaliyet gösterdi. Marksist teoriyi derince kavrayan, uluslararası hukuk alanında geniş bilgisi olan, Doğu ve Batı felsefesini bilen, birkaç dili serbestçe kullanan M. Suphi, az zamanda ve çok çetin koşullar altında, Doğu dillerinde basın-yayın işlerini yoluna koydu. Birçok beyannameyi kendi eliyle kaleme aldı. Gazetelere, dergilere yazılar yazdı. Önemli pek çok politik dokümanları, belgeleri, Marksizm-Leninizm klasiklerinden bazılarını, K. Marks ve F. Engels'in "*Komünist Manifestosu*"nu, V.İ.Lenin'in "*Rusya ve Doğunun bütün Müslüman emekçilerine çağrı*"sını, "*Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Dışişleri Komiserinin Türkiye işçi ve köylülerine çağrısı*"nı Türkçeye o çevirdi ve bu işleri organize etti. Türkiye Komünist Partisi'nin kurulmasına ve toplulaşmasına, onun program ve tüzüğünün hazırlanmasına, emekçiler arasında ajitasyon işlerine yarayacak kitaplar, broşürler, yazılar Türkçeye çevriliyor, bunların kolay anlaşılmasına, Türkiye'de geniş ölçülerde yayılmasına özel bir önem veriliyordu.

1919 Mart ayında yayınlanan Büronun hesap raporunda, M. Suphi, bir yıl içinde, çeşitli dillerde, 6 milyon sayı gazete, broşür, çağrı ve beyanname basılıp dağıtıldığını yazıyor. M. Suphi bu hesap raporunda şöyle der: "Doğu, derin, geniş bir cephe gerisi ve dünya emperyalizmi için bir gıda kaynağıdır. Doğu ayaklanır ve sosyalist Batıya elini verirse, emperyalizm kuşatılır, o zaman dünya sosyalizminin zafer çanları çalar. İşte bundan ötürü, Merkez Bürosu, Doğu halklarının uyanma ve uyarılması işini kendisine başlıca vazife bilir. İşte ben bu inançla "Yaşasın, ezilen Doğu halklarının Rusya ve Avrupanın sosyalist işçileriyle inkılâpçı birliği!" parolasını haykırıyorum."

M. Suphi, Komintern'in 1. Kongresi'ne katıldı ve orada geniş, önemli bir konuşma yaptı. Türk işçi ve köylülerinin Rusya'da bulunan temsilcileri adına söz aldığını belirterek şöyle dedi: "Kapitalizme karşı savaşa karar vermiş bulunuyoruz. İngiliz, Fransız kapitalistlerinin kelleleri Avrupa'daysa, işkem-

belerinin Asya'nın semiz ve bereketli topraklarında olduğunu herkes bilir. Bizim, Türk sosyalistlerinin başlıca ve ilk vazifesi, Doğu'da kapitalizmin köklerini sökmektir."

Türk devrimcileri, Oktobr Devrimi'nin uluslararası büyük önemini çok iyi anlıyorlardı. M. Suphi, Sovyet egemenliğinin kurulması "bütün ezilen milletlere ve sınıflara büyük kurtuluş ümitleri veriyor" der. Bütün inancasıyla, sarsılmaz bir proleter enternasyonalisti olan M. Suphi, Oktobr Devrimi'nin verdiklerini sonuna kadar savunmayı kendisine bir borç bilmiştir. O, yığın mitingleri tertipliyor, Türk harp esirleriyle toplantılar yapıyor, onlara Sovyet egemenliğinin önemini anlatıyor, Beyaz orduculara, Sovyetlere saldıran yabancılara-emperyalistlere karşı dövüşmek için gönüllü savaş birlikleri kuruyordu. Pek çok başka halkların silahlı birlikleriyle beraber Türk gönüllüleri, silahlarıyla, canlarıyla, Oktobr Devrimi'nin başarılarını savundular. M. Suphi, Sovyet Rusya'daki Müslüman ahali arasında da geniş bir faaliyet gösterdi.

1919 yılının yazında, M. Suphi Komintern'in Güney Bürosuna gönderildi. Daha çok Kırım'da çalışıyordu. Başlıca işi, yerli halk arasında, İstanbul'dan, Anadolu'dan Kırıma gelmiş Türkler arasında ajitasyon yapmak, Marksizm-Leninizm ülkü ve ilkelerini yaymak, komünist yuvalar -hücreler- kurmak, Sovyet egemenliğini savunmak için gönüllü birlikleri düzenlemekti. Burada da *"Yeni Dünya"*yı çıkarmaya devam etti. Gazete Simforopol'de basılıyordu. M. Suphi'nin Kırım'daki çalışmaları çok verimli oldu. *"Ulusların Yaşantısı"* gazetesi, 25 Mayıs 1919'da, şöyle bir haber verdi: İstanbul'dan gelen 100 deniz adamı-tayfa, Bolşeviklerin temsilcisi olarak M. Suphi'nin söylevini büyük bir heyecanla dinlediler. Bu deniz adamlarının söylediklerine göre, Bolşeviklik Türkiye'de, halk arasında, çok tanınıyor, büyük bir sempati kazanıyor.

M. Suphi, o dönemde, Antant devletlerinin istila ordularına karşı Türkiye'de silahlı savaşları, çete hareketlerini kuvvetlendirme işini, Türk komünistleri ve sosyalistlerinin, bütün yurtseverlerin en önemli ödevi ve görevi sayıyordu. Rusya'da bulunan Türk komünistlerin çoğu, yurda dönmeğe, düşmanlara karşı savaşlara katılmağa can atıyorlardı. M. Suphi, bunlara her yardımı yapıyor, gazete, kitap sağlıyor; bunların Anadolu'ya, İstanbul'a geçmelerine, düşman çizmesi altındaki bölgelere yayılmalarına önem veriyordu. Komünistler, yurda dalan silahlı emperyalist kuvvetlere karşı savaşlarda ön sıralarda dövüşüyorlardı. Türk komünistleri 1920 Mayıs aylarında, silahlı savaş birlikleri, istilacılara karşı çete savaşlarına girişen kümeler kurdular. İstanbul'da komünistler düşmanın ordu birlikleri, askerleri arasında yoğun, sürekli bir ajitasyona giriştiler. Bunun bir sonucu olarak, İngilizler İstanbul'daki ordu birliklerinden birini geri almak, bu birliği dağıtmak zorunda kaldılar. O dönemde Türkiye'de sosyalist hareketin en önemli başarısı, bütün sosyalist, komünist, grupların, örgütlerin güçbirliği, işbirliği kurmaları olmuştur.

Kırımda, M. Suphi, Doğu Gönüllüleri Enternasyonal Alayı'nı kurdu. Bu alaya, yerlilerden başka, Türkler, Romenler ve Bulgarlar girdi. Bu savaş birliği, Beyaz orduculardan general Slaçev'e karşı savaşlara doğrudan doğruya katıldı.

1919 Ağustosunda, Denikin kuvvetleri Rusya'nın Güneyine çıkarma yapınca, M. Suphi, Komitern'in Güney Bürosunda çalışan Türk, Bulgar, Yunan, Romen komünistleriyle beraber, Kuzeye doğru yol açan kahraman 12-nci orduya katıldı. (Bu ordunun kahramanlıklarını anlatan M. Suphi'nin mektupları arşivlerde muhafaza ediliyor.) Durum çok ağırdı. M. Suphi şöyle yazıyor: "Sağımızda Mahno ve Denikin. Solumuzda Romenler ve Yeşiller. Önümüzde Petlüra. Arkada gene Mahno, Denikin ve daha bir sürü hergele!" Savaşlar aralıksız sürüp gitti. Bu savaş yürüyüşüne katılanların hepsi, öncellik-

le komünistler, olağanüstü bir direnme ve kahramanlık gösterdiler. M. Suphi, mektuplarında, yabancı komünistlerin -Komintern görevlilerinin- yiğitliklerini belirtirken şöyle diyor: "Genci, ihtiyarı, ellerinde silahla Kızıl ordu ile beraber yürüyen bu komünistler, erlerle beraber bir karavanadan yemek yiyor, her zaman en tehlikeli yerlere, gözlerini kırpmadan atılıyorlar. . ."

İngiliz casusluk servisi, M. Suphi'yi yakalamak için çok uğraştı. M. Suphi'yi yakalayıp yok etmek için tuzaklar kurdu. Bunlar boşa çıkınca, Entelijans Servis'in ajanları, bu Türk devrimcisinin vurulduğu söylentilerini yaydılar. M. Suphi, bir mektubunda, bu söylentilerin yalanlanmasını istiyor ve bütün yoldaşlarına selam gönderiyordu. 12. Ordu sargıyı yarıp çıktıktan sonra, M. Suphi Moskova'ya gitti ve Komintern'de çalışmalarına devam etti.

O sırada Türkiye'de olayların gelişmesi üzerine, M. Suphi, yurduna dönmek istedi. Türkiye halkının milli kurtuluş savaşı geniş ölçüler aldı. Uyanan, silkinen, Rus halkının kahramanca savaşlarını gören yığınlar, her çeşit sömürülme ve ezgiden kurtulmak zorunluğunu anlamağa başladılar.

"*Halkların Hayatı*" dergisi, o sıralarda Türkiye'den gönderilen ve halkın Sovyet Rusya'ya karşı sempati ve yakınlığını gösteren mektuplar yayınladı. Bu mektuplardan birinde şöyle deniyordu: "Bizim burada, Anadolu'da, Rusya'da geçen olaylar ve Lenin'in adı açık bir alaka uyandırıyor. . . Biz, Türkiye işçilerinin, sosyal inkılâba Türkiye'nin biricik kurtuluş yolu olarak baktıklarına kanaat getirmiş bulunuyoruz." Başka bir mektupta: "Herkes inkılâpçı yeni Rusya'nın dostluğuna inanıyor. Herkes, Avrupa'nın hakir gördüğü, soyduğu Türkiye halkının biricik müdafaacısı sıfatıyla Rusya Sovyet Cumhuriyeti'ne büyük bir ümitle bakıyor" denilmekteydi.

1920 Nisanında, Mustafa Kemal paşanın başkanlığında Büyük Millet Meclisi hükümeti kuruldu. Bu hükümet, silahlı çete birliklerini eli altına almak, kurtuluş hareketinin başını tutmak ve bu hareketi yalnız yabancı ordulara, istilacılara karşı savaşın çerçevesi içine kapamak çabasına koyuldu.

M. Suphi, milli burjuvazinin çelişik, ikiyüzlü politikasının içyüzünü açtı, işçi ve köylülere biricik doğru yolu gösterdi. 1920 Haziranında "*Yeni Dünya*"da çıkan yazısında şöyle diyordu: "Bugün Avrupa ve İstanbul'un satılmış kimselerine karşı mücadelede kanlarını döken işçi, köylü ve asker yoldaşlarımız, bu kardeş kavgasından sonra, yeni hükümeti gene eski kan içici melun paşaların, ağaların elinde görürlerse, bundan memnun mu kalacaklardır? ... Haktan yoksun yaşamak isteyecekler midir? "Elbette hayır! Yeni hâkimiyet aşağıdan, savaşan geniş emekçi halk tabakalarını kucaklayan hayatın içinden kurulmalıdır. Böyle bir hâkimiyet, ancak kesin bir mücadeleyle kurulur. Ancak böyle bir halk hâkimiyeti, zalimlere karşı mücadeleyi zafere ulaştırabilir. Türk işçilerinin, köylülerinin, asi erlerinin mücadele etmek, teşkilatlanmak kabiliyetlerinden zerrece şüphe etmiyoruz. Bundan ötürü; "Yaşasın, Türk işçi, köylü ve askerlerinin hâkimiyeti!" diyoruz."

Türkiye halkının bu olağanüstü zor günlerinde M. Suphi, bütün bilinciyle, yurda dönmeye can atıyordu. Halk yığınlarıyla beraber savaşlara katılmak istiyordu. Fakat yolları Beyaz orducular, haydutlar, Müsavatçılar, Gürcü Menşevikleri, Taşnaklar ve benzerleri kesmişlerdi. Türkiye'ye, Afganistan ve İran üzerinden daha kolay geçilebilirdi.

M. Suphi bu arada Türkistan'a gitti. Orada, Türkistan Cephesi Politik Şubesi'nde bir zaman çalıştı. Orta Asya'da Sovyet egemenliğinin yerleşmesine yardım etti. Burada da, kendisini alabildiğine işe verdi. Taşkent'te *Yeni Dünya*'yı çıkardı. Gönüllü Kızıl asker savaş grupları kurdu. Kalabalık mitingler düzenledi, ateşli nutuklar verdi. Bolşevik Partisi İl Komitesine bağlı Enternasyonal Propaganda Bürosu'nu yönetti. Fakat Türkiye'ye bu yol üzerinden ulaşamadı.

28 Nisan 1920'de ayaklanan Bakû işçileri Müsavatçılar hükümetini devirdiler ve Azerbaycan'da Sovyet egemenliğini ilan ettiler. Türk gönüllüleri, Bakû'nün kurtarılmasına aktif olarak yardımda bulundular. Çok geçmeden, Mayıs'ta, M. Suphi Bakû'ye geldi. Böylece, ateşli devrimcinin yaşantısında yeni bir dönem başladı. Bu dönemin en önemli, seçkin olayı, Türkiye Komünist Partisi'nin 1. Kongresi'dir. Bu kongrenin toplanmasında, TKP'nin örgütlenmesinde M. Suphi'nin rolü büyüktür. Komünist Partisi, üç koldan, üç bütünden örgütlenip meydana gelmiştir. Biri İstanbul koludur. Bu grup, daha 1919'da ortaya çıkmıştı. Çok ağır gizlilik koşulları içinde çalışıyordu. Türkiye işçilerinin devrim hareketini yönetiyordu. Gazeteler, dergiler çıkarıyor, yabancı işgal kuvvetlerine karşı aktif bir savaş yürütüyor, sendikaların gelişmesine yardım ediyordu. İstanbul'daki komünist örgütü, TKP'nin ana özeğidir.

Milli Kurtuluş Savaşının başlarında, Anadolu'da -Ankara'da, İzmir'de, Zonguldak'ta, Eskişehir'de, Samsun'da, Adana'da, Konya'da, Trabzon'da, Erzurum'da- komünist grupları doğmuştu. Bunlar hem İstanbul grubuyla, hem memleket dışındaki komünistlerle bağlıydılar. Ankara grubu, 1920 yılı 14 Temmuzu'nda, Ankara'da Anadolu örgütlerini bir araya getiren "Halk İştirakiyun Fırkası"nı -Halk Komünist Partisi'ni- resmen kurdu. Gazete ve dergiler çıkarmaya başladı. Suphi, Ankara grubunun çalışmalarına ayrı bir önem veriyordu. Bu örgütün üye sayısı, etkisi, çalışmaları hızla artıyordu. Ankara komünistleri, hükümetin 1920'de, kamu oyunu şaşırtmak, bulanık suda balık avlamak amacıyla kurduğu sahte "Komünist Partisi"ne karşı kesin bir savaş yürüttüler. Egemen çevrelerin kurdukları bu "parti", halk davasının gerçek savaşçılarına karşı uygulanan çeşitli baskı ve provokasyon zincirinin bir halkasıdır.

Bakû'deki Türk komünist grubu ise, yukarda belirtildiği gibi, 1918 Temmuzunda Türk sosyalistlerinin tertipledikleri konferansta kurdukları birleşik sosyalist örgütün üyelerinden meydana gelmişti.

Böylece, bir gerçek kendiliğinden ortaya çıkıyor; Türkiye Komünist Partisi'nin Rusya'da doğduğu yolunda memlekette gericilerin ileri sürdükleri dipsiz iddialar, yalandan, provokasyondan, gerçekleri bile bile değiştirmekten başka bir şey değildir. Türkiye Komünist Partisi, işçi sınıfının canı-kanıdır; emekçi köylünün, aydınların en bilinçli, en ileri bölümünün ayrılmaz parçasıdır. TKP'nin özeği Türkiye'nin içinde, ulusal bağımsızlığı ve sosyal kurtuluşu uğrunda savaşa kalkan geniş halk yığınları toprağında doğmuş, büyümüştür ve gelişmektedir.

M. Suphi, Bakû'ye gelir gelmez, hemen, birleşik tek bir Türkiye Komünist Partisi'nin kurulması işine sarıldı. Bu işi başarıyla yürütebilmek için, Bakû'de "*Yeni Dünya*" gazetesini çıkarmaya başladı. İstanbul ve Anadolu'daki komünist örgütleriyle sıkı bağlar kurdu. "Emekçi davasından elinizi çekin!" parolasıyla ortaya atılan sahte "Komünist Partisine" karşı sert bir savaş açtı. Onun içyüzünü açığa vurdu. Pek çok konuları, sorunları o sırada hemen, kesin ve açık olarak çözümlemek gerekti. Komünistlerle solcu Türk sosyalistleri arasındaki ilişikleri açıkça göstermek, Türkiye'deki milli kurtuluş hareketine ve Kemalistlere karşı devrimcilerin tutumları, durumları ne olacağını belli etmek, partinin program ve tüzüğünü hazırlamak, partinin ön plandaki pratik görevlerini tespit etmek, komünist kitapların Türkçesini çıkarmak, basın ve yayın işlerini yoluna koymak lazımdı. Bu dönemde M. Suphi'nin teşkilatçılığı, onun yurtseverliği ve devrime bağlılığı özellikle kendisini gösterdi. Nitekim M. Suphi oldukça kısa bir zamanda bütün bu büyük ve çetin hazırlık işlerinin üstesinden geldi.

Partinin birleştirici 1. Kongre'sini Ankara'da toplamak istiyorlardı. Fakat Ankara hükümeti izin vermedi. Bunun üzerine, kongrenin Bakû'de toplanması kararlaştırıldı. Kongre 10 Eylül 1920'de açıldı. Kongreye, İstanbul, Ankara ve Bakû'den -15 parti örgüt ve grubundan- 74 delege geldi. Bunlar-

dan 51'i İstanbul ve Ankara'dandı. Kongreye M. Suphi başkan seçildi. Kongrenin gündeminde: Geçici Merkez Komitesi'nin çalışma raporu, o günkü durumun ortaya koyduğu sorunların tartışılması, milli ve sömürge meseleleri, köylü meselesi, parti program ve tüzüğünün kabul edilmesi, Merkez Komitesi'nin seçilmesi v.s. vardı.

M. Suphi, kongreyi açış konuşmasında, Türkiye'de devrim hareketinin gelişmesinde Büyük Oktobr Devrimi'nin çok geniş etkisi ve önemi olduğunu şöyle belirtti: "Türkiye Komünist Partisi'nin kurulması, yalnız Türkiye için değil, bütün Doğu için büyük bir önem taşır." Onun bu sözleri coşkun alkışlarla karşılandı. Türkiye Komünist Partisi'nin 1. Kongresi, düşman üzerinde zafer kazanmak için komünist hareketinde sağlam bir birliğin kurulması gerektiğine karar verdi.

Kongre, memlekette yürütülen milli kurtuluş savaşını oybirliği ile selamladı ve bu savaşı komünistlerin dört elle tuttuklarını bildirdi. Bununla beraber, Kongre'de, Türk komünistleri, emekçilerin sınıf menfaatlerini savunduklarını açık ve kesin olarak söylediler.

Kongrenin kararlarında şöyle deniliyor: "Türkiye Komünist Partisi, memlekette emperyalizme karşı açılan milli kurtuluş savaşının gelişmesine yardım edecektir. Bununla yanyana, bu hareketi tutmakla beraber, emekçilerin egemenliğini kurmak için gereken şartları ve temelleri hazırlamaya çalışacaktır."

Kongre, "Türkiye işçilerine" başlığıyla bir çağrı yayınladı. Bu çağrıda, emperyalizme ve sömürücülere karşı savaşta bütün yurtseverlerin TEK CEPHE olmaları gerektiği özellikle belirtilmiştir. Kongre, padişahlığın kökten kaldırılması, cumhuriyetin kurulması, gizli, serbest, tek dereceli genel seçim sisteminin gerçekleştirilmesi, toprak reformunun yapılması istekleriyle beraber, ekonomik isteklerin - serbest grev, toplu sözleşme, ihtiyarlık, işsizlik, emeklilik sigortası, analığın korunması, hafta tatili, yıllık ücretli izin gibi hakların- tanınmasını ileri sürdü.

Tarım–toprak meselesini Kongre'de ele alan delegeler, köylülerin haklarını daha iyi savunmak, beylerin, ağaların, tefecilerin topraklarını, çift hayvanlarını, ambarlarını kontrol altına almak ve haksız olarak edinilmiş, çalınmış servetlerin, köylülere, köy emekçilerine bedava dağıtılması işini yürütmek için köylerde Köylü Komiteleri kurulması gerektiği sonucuna vardılar.

Türkiye Komünist Partisi'nin 1. Kongresi, bütün Türkiye komünistlerini bir çatı altında birleştiren tek partinin kurulduğunu ilan etti. Merkez Komitesi ve Denetleme Komisyonu'nu seçti. M. Suphi oybirliğiyle Parti Genel Başkanı, İstanbul komünistlerinin yönetmeni Ethem Nejat yoldaş Genel Sekreter seçildiler. Komintern'in Yönetim Kurulu'na ve Rusya Komünist (Bolşevik) Partisi Merkez Komitesi'ne selam mesajları büyük alkışlarla kabul edildi,

Kongre, partinin örgütlenmesi işinde M. Suphi'nin çalışmalarını büyük bir değerle andı ve kendisine teşekkür etti. M. Suphi'nin büyük bir sevgi ve saygı gördüğünü, delegelerden birinin şu konuşması çok iyi yansıtmaktadır: "İnkılâp fikirlerinin işçiler ve onların rehberleri arasında böylesine yayılmasını, biz, Suphi yoldaşın çalışmalarına borçluyuz. Bana kalırsa, Lenin Rusya için ne ise, Mustafa Suphi de bizim için öyledir." Delegenin bu sözleri alkışlarla karşılandı. Devrim düşmanlarının, emekçileri aldatmak amacıyla Suphi'nin öldüğü söylentilerini yaydıkları da belirtildi. Görülüyor ki, Türkiye'de gericilik M. Suphi'den kurtulmak için çoktan onu öldürmeye hazırlanıyorlardı.

Kongre'nin son oturumunda M. Suphi delegelerin büyük bir dikkatle dinledikleri uzun bir konuşma yaptı. Ve şöyle dedi: "Bir zamanlar, bize karşı çıkan koyu mürteciler Türkiye'de işçi sınıfı, köylü sınıfı olmadığını hiç sıkılmadan iddia ediyorlardı... Fakat İstanbul, İzmir, Konya, Erzurum, Ankara'da

kurulan işçi ve köylü teşkilatları ve son zamanlardaki hareketleri, Türkiye'de büyük bir inkılâpçı kuvvetin -işçi ve köylü sınıflarının- mevcut olduğunu gösterdi.

"Bir zamanlar, Türkiye'de komünist teşkilatının yaşayamayacağını söyledilerdi. Fakat Türkiye'nin muhtelif şehirlerinden komünistlerin Kongre'ye murahhas göndermiş olmaları başka bir şeyi ifade eder: Türkiye'de işçi ve köylülerin teşkilatları genişliyor ve kuvvetleniyor.

"Bu coşkun günlerde, bu fırtınalı devrede, memleketimizde istismarcı sınıflar temellerine kadar sarsıldıkları bir sırada, halkımızın kendi mukadderatını kendi ellerine alması zarureti hasıl olmuştur. Komünist Partisi halka doğru yolu göstermelidir. Komünist Partisinin vazifesi, yabancı düşmanlara karşı, istilacılara karşı mücadeledir. Bununla beraber, Komünist Partisinin diğer mühim vazifesi, iç düşmanlara karşı, halkın sırtından tufeyli geçinen sınıflara karşı mücadeledir. Ancak bu iki vazifeyi yerine getirmekle, sınıf ayrılıklarını yok etmekle, ancak bu suretle Türkiye Komünist Partisi, ezilen işçi ve köylülerin karşısında borcunu eda etmiş sayılabilir.

Yaşasın, Türkiye Komünist Partisi!

Yaşasın, bütün dünya emekçilerinin tesanütü!

Yaşasın, III. Enternasyonal !"

(*Yeni Çağ* 1965 [1] Özel sayfalarımız s. 69-85)

Öldürülmelerinin 47.inci yıldönümü münasebetiyle MUSTAFA SUPHİ'leri anıyoruz

Ahmet Akıncı[23]

"Hapis, terör, kan ve ateş, halkın savaşını, milli kurtuluş ve demokrasi hareketini durduramaz."
(Mustafa Suphi)

Türk burjuvazisinin gerici kanadı, bundan tam 47 yıl önce, 1921 yılının 28 Ocak ayını 29 Ocak'a bağlıyan karanlık gecesinde Trabzon açıklarında TKP yöneticileri, Türk halkının en yiğit evlatları Mustafa Suphi'leri alçakça öldürmekle milli kurtuluş hareketine, emekçi halk yığınlarına karşı, yakın tarihimizin en büyük politik cinayetini işlemiş oldu.

Türk halkı bu cinayeti unutmamıştır. Gerici çevrelerinin çeşitli düşünce ve kasıtlı amaçlarla Türk kamuoyundan saklamak istediği bu gerçek, bugün kamuoyuna artık resmen duyurulmuştur. TKP'nin kurucusu Mustafa Suphi ile TKP yöneticilerinin öldürülmeleri olayı bugün, Türkiye'de devrimci hareketin tarihçesi ve gelişmesiyle ilgilenen halkçı her aydının, ilerici her Türk vatandaşının, sömürülen işçilerimizin, emekçi köylü yığınlarının, ilerici askerin, subayın, tek sözle demokratik Türk toplumunun büyük bir önem ve ilgiyle, gereken ayrıntı ve sosyal-politik nedenleriyle öğrenmek istediği, toplumsal bir konu olmuştur.

Bugün, bundan 47 yıl önce, Karadeniz dalgalarının o karanlık, fırtınalı Ocak gecesinde gömdüğü M. Suphi'lerin aziz hatırasını hürmetle anarken, okuyucumuza meselenin sosyal-ekonomik ve politik yönünü biraz daha açıklamak ve M. Suphi'nin kimliğini tanıtmak istedik. M. Suphi'nin yaşadığı ve savaştığı çağ, Türkiye ve dünya tarihinde devrimler çağıdır M. Suphi 1905-1907 Rus Burjuva Devrimi dönemini yaşadı. O, 1908 Türk Burjuva devrimini hazırlayan güçlerin politik akımına katıldı. M. Suphi, dünyayı kökünden sarsan, halklara sosyalist milli kurtuluş devrimleri yolunu gösteren Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi'ne katıldı; bu devrimi silahı ve kafasıyla savundu. M. Suphi ve onun kurduğu Türkiye Komünist Partisi, halkımızın en yiğit evlatlarını Milli Kurtuluş Savaşı cephelerine gönderdi.

M. Suphi, bu sıralarda Türkiye emekçilerinin çıkarlarını savunan, ülkemizin demokratik yoldan gelişmesini sağlayacak olan bir Marksist-Leninist politik örgütün, Türkiye Komünist Partisi'nin başındadır. Memleketimizdeki anti-emperyalist savaşın, demokrasi, özgürlük savaşının ön saflarındadır. O. Türk burjuvazisinin ikiyüzlü, tavizci politikasını bütün gerçekleriyle açığa vuran dürüst bir savaşçı, inanmış bir enternasyonalci idi. M. Suphi, gerek Türkiye içinde, gerekse milletlerarası ilişkilerde, Marksist Leninist öğretinin ateşli, bilgili bir propagandacısıydı. M. Suphi tek sözle, çağını yaşamış, çağının olaylarına katılmış, bu olaylardan etkilenmiş ve bu olayları etkilemiş büyük bir savaşçıydı. M. Suphi'yi olayların kuyruğunda değil, olayların tarihi sürecin içinde tarihi gelişmenin aktif bir elemanı olarak görmek, M. Suphi'nin davasına, ideolojisine bu yönden yanaşmak gerektir. Öldürülmesinin 47.inci yıldönümünü anarken bu yazımızda okuyucumuza M. Suphi'yi, M. Suphi'leri bu açıdan tanıtmak istedik.

---

[23] Ahmet Akıncı, o dönem TKP'nin Yeni Çağ'daki temsilciliği görevini yürüten Halis Okan'ın yazarlık adlarından biridir. [y.n.]

Mustafa Suphi. 1883 yılında Giresun'da doğdu. Erzurum'da ortaokulu bitirdi. İstanbul'da Hukuk fakültesinde tahsil gördü. Paris'te Sorbon Üniversitesinin sosyal bilimler fakültesinde okudu.

M. Suphi sosyalist bilim üzerinde özel bir çabayla çalışıyordu. Paris'te okurken sosyalist kitapları inceliyordu. II. Enternasyonal'in Milletlerarası Sosyalist Bürosu ile bağlandı. O. Emperyalizme, yağmacı sömürge harplerine karşı savaşanların en seçkin önderlerinden Jan Jores'le sık sık buluşuyor, görüşüyordu. Sonraları Komintern'in I. Kongresi'nde konuşan M. Suphi "Jores'in dostları, onun başladığı davadan, yürüdüğü yoldan dönmemişlerdir" demiştir.

M. Suphi Balkan Harbi'nden sonra *Tanin* gazetesine yazılar yazmağa başladı. İşçilerin durumu ve sendika hareketleri üzerinde duruyordu. Fransız proletaryasının yaşantısı ve savaşlarıyla ilgilenmesi, tanışması, genç Suphi'de sosyalist görüşün biçimlenmesine, olgunlaşmasına çok yardım etti.

M. Suphi Fransa'dan yurda döndükten sonra İstanbul'da Yüksek Ticaret ve Tarını Okulu'nda politik-ekonomi öğretmeni oldu.

Mustafa Suphi'nin adı her şeyden önce Türkiye'de işçi-köylü hareketinin gelişmesi, Milli Kurtuluş, milli bağımsızlık hareketimizle, TKP'nin kurulmasıyla sıkı sıkıya bağlıdır. Türkiye o sıralarda ölüm kalım savaşı yürütüyordu. Padişahlık hükümeti memleketi emperyalizme satmış, halkımız için milli felaket, esaret günleri başlamıştı.

Memlekette hüküm süren sultan Abdülhamid'in terörüne rağmen, mutlak padişahlık idaresine karşı başlayan hareket her geçen günle kuvvetlenip canlanıyordu. Bu muhalif hareketin başında, ekonomik hayatın gelişmesiyle ilgili Türk burjuvazisi bulunuyordu. Gayesi burjuvaziye gelişme imkânları sağlamak olan "İttihat ve Terakki" Cemiyeti, üretim güçleri ve ilişkilerinin gelişmesini zincire vuran istibdada karşı harekete girişmişti. Faaliyetinin başlangıcında ileri görüşlü olan bu harekete o sıralarda İstanbul'da öğretmenlik ve gazetecilik yapan genç Mustafa Suphi de katılmıştı.

"Meşrutiyet" hareketinin ekonomik ve politik nedenlerini memleketin o zamanki durumunda, ekonomik, politik ve sosyal hayatın o dönemdeki gelişme eğiliminde görebiliriz. Bilindiği gibi feodal üretim ilişkilerinin yıkılmağa ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmeğe yüz tuttuğu. XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılın başlarında Türkiye ekonomisi yeni bir gelişme dönemine girmişti. Doğmakta olan kapitalist üretim ilişkileri, yıkılmaya yüz tutan Türk feodal sistemi içinde, Batıda gelişen kapitalizmin sürekli ve konkre etkisi altında gelişiyordu. O zamanlar Türkiye sanayi, yarı zanaatçı, yarı manifaktür nitelikteydi. Kapalı lonca (esnaf) teşkilatları, ülkemize giren ucuz Avrupa mallarının rekabeti, iç güvensizlik ve daha birçok etkenler, ülkemiz sanayi gelişmesini engellemiştir. Gelişmiş Avrupa memleketlerinin etkisi ve yardımıyla Türkiye'de o sıralarda az da olsa bazı sanayi işletmeleri kurulmuş, özellikle, Kırım Harbi'nden (1853–1856) sonraki elli yıllık devrede yerli sermayenin gelişmesine yol açan objektif ekonomik şartlar yaratılmıştır.

Sanayiin ve dolayısıyla işçiliğimizin gelişmesini sağlayan ilk sermaye birikimi süreci, Osmanlı İmparatorluğu hudutları içinde ekonomik hayatın bazı feodal biçimlerinin kısmen yıkılmasıyla bağlıdır. Bu durum, yeni ekonomik şekillerin gelişmesini de etkilemiş, fakat ülkenin gayet yavaş tempolarla başlayan bu gelişmesi, çoğu hallerde, ekonomik hayatın eski şekilleriyle karışmıştır.

Memleketin ekonomik gelişmesinin başlıca özelliklerinden biri de, gelişmemizin uzun yıllar İngiltere, Fransa, Rusya ve daha sonraları da Almanya ve Amerika'nın ekonomik baskısından kurtulamamasıdır. Yabancı sermaye, özellikle Batı Avrupa sermayesi, milli sanayiin gelişmesinde belirli ölçüde olumlu rol oynamasına rağmen Türkiye'yi ekonomik çıkarlarına uygun bir gelişmeye yöneltmiştir.

Ekonominin bazı kollarında işletmelerin çoğu doğrudan doğruya yabancı sermayenin elindeydi. Tersanelerin kurulması, ticaret gemilerinin tamiri İngiliz şirketlerine verilmiş; demir yolları inşaatı ve nakliyatı, maden ocakları vb. tamamen yine yabancı sermayenin eline bırakılmıştı. Belirli ölçülerde ve ekonominin belli alanlarında canlanmaya başlayan yerli sermaye yabancı kapitalin, Türkiye'de kökleşen kapitülasyonların ekonomik ve politik baskısı altında ikinci derecede sanayi kollarına itildi, Batı Avrupa kapitalizmi rekabetinin ağır darbeleri altında ezildi.

Bugün gerici büyük burjuvazinin desteği ve yardımıyla ekonomimizin ana kollarını kıskacına almak çabalarını gösteren Amerikan sermayesinin Yakın Doğu'da yayılma politikası, ülkemizde üstünlükler sağlama ve sanayi kollarına girme eğilimi, ta Osmanlı İmparatorluğu zamanında başlar. Amerikan misyonerleri ülkemizde özellikle XIX. yüzyılın sonlarına doğru, gerek ekonomik, gerekse politik alanlarda aktif bir faaliyete geçmişlerdi. Yayınlanan resmi verilere göre o zamanlar, ülkemizde faaliyette bulunan 300 Amerikan misyoneri, Amerikan etkisinin ülkemize yayılmasında büyük rol oynamışlardır.

Türk proletaryası henüz gençti; işçiler, feodal sömürmenin en çok ezdiği, ağır iş şartlarının ve acıklı hayatın en çok yıprattığı okuma yazma bilmeyen kimselerdi. İşçilerin büyük bir çoğunluğu feodalizmin ağır darbeleri altında inleyen zanaatçılar ve köylülerdi. Hafif sanayi ve tütün fabrikalarında çalışan işçilerin çoğu, ağır iş ve çalışma şartlarına daha kolay boyun eğen kadınlar ve çocuklardı. İş günü 12–14 saatten az değildi. Ücretler oldukça düşüktü.

İşçilerimiz, içinde bulundukları acıklı durumdan ancak mücadele yolu ile kurtulabileceklerini gün geçtikçe daha iyi anlıyorlardı.

Zaman zaman duraklamalarla karakterize edilen işçi hareketi, özellikle Birinci Dünya Harbi'nden önceki devrede oldukça gelişti, Türk proletaryasının sınıfî bilincini oldukça etkileyen en önemli olaylar arasında 1905–1907 Rus Burjuva-Demokratik Devrimi gelir.

Bu devrim. Mustafa Suphi üzerinde de derin etkiler yaptı. 1905–1907 devrimi, Doğu halklarını "yeni bir yaşantıya, insan haklarının alfabesi olan demokrasi için savaşa çağırdı".

1905–1907 Rus burjuva devrimi, 1908 Türk burjuva devrimini de şiddetle etkilemiştir. Liberal Türk burjuvazisinin, sultanlık rejiminin ifratçı yönlerine doğru çevrilen bu hareketi, ikinci döneminde devrimci savaş şeklini almıştır. Halk yığınları "1908 Devrimini" desteklediler, fakat müstakil politik ve ekonomik istekler ileri sürmediler. Türk proletaryası bin bir sancılar içinde doğuyordu. Henüz devrime öncülük edebilecek bir kuvvet değildi. Burjuvazi de halk kitlelerinin hareketine yol açmaktan korkuyordu. Bu ve buna benzer sebeplerden dolayı "1908 Türk Devrimi", halk devrimi aşamasına geçemedi, dar bir burjuva devrimi olarak kaldı. Büyük Lenin'in de belirttiği gibi, "1908 Türk Devrimi" bir halk devrimi değildir... "Halk yığınları devrime, kendi ekonomik ve politik istekleriyle, aktif ve müstakil olarak katılmamışlardır..." "1908 Devrimi", ilk anlarında, ilk adımlarında emperyalistleri korkutur gibi oldu. Fakat çok geçmeden, emperyalistler, İttihat ve Terakkicileri öve öve bitiremediler. Lenin'in de yazdığı gibi: "Emperyalistler, "Genç Türkleri" -Türk burjuvazisini- zayıf oldukları için, derebeyliğe, sömürgecilerin Türkiye'deki dayanaklarına dokunmadıkları için, onların Türkiye'deki ağalıklarına el sürmedikleri için, sömürgecilerle, yabancılarla anlaşma yolundan, onlara uşaklık etmek yolundan yürüdükleri için, özellikle memleket içinde emekçi yığınlarını, proletaryayı barbarca ezdikleri için övüyor, göklere çıkarıyorlardı."

"1908 Devrimi" memlekette kapitalizmin gelişmesine yol açtı fakat ekonomik ve politik hayatta ortaçağ-feodal üretim bağıntılarını yok edemedi.

Devrimin başlıca olumlu tarafı Meşrutiyet'in ilanıdır, padişahlık idaresi yetkilerinin biraz sınırlandırılması, iktidarın, padişahla, burjuvazi arasında ortaklaşa bölüşülmesidir. Meşrutiyet idaresi, sömürücülerin temsilcilerinin egemenliğinden başka bir şey değildi. Jön Türklerin amacı, can çekişen "Hasta Adamı", çöken Osmanlı İmparatorluğu'nu diriltmek, yaşatmaktı.

Meşrutiyetçiler, memleketimizde burjuva-demokratik devriminin en önemli, en ivedili meselelerini çözemediler, halk yığınlarının yardımiyle Türk toplumunda köklü dönüşümler yoluna geçmediler, burjuva üretim ilişkilerinin ve demokrasinin gelişmesini sağlayacak tedbirlere yanaşmadılar.

Meşrutiyetçiler, iktidarı ele geçirmekle yetindiler. İdare metotlarında aynen, sultanlık-feodal düzeninin geleneksel idare biçimlerini uyguladılar. Toprak devriminin genişlemesini önleyecek bütün tedbirleri olan Meşrutiyetçiler, kendi sınıfi amaçlarını gerçekleştirebilmek için İmparatorluğun hudutları içinde burjuvaziyi birleştirmek yollarını aradılar. Fakat Jön Türklerin bu yolda gösterdikleri bütün gayretlere rağmen, Türk burjuvazisi ile sınıfi menfaatlerinin gerçekleşmesini milli kurtuluşlarında gören başka milliyete mensup burjuvazi arasında birçok çelişmeler baş gösterdi.

"1908 Devrimi", memlekette, kapitalizmin gelişmesine yol açtı, fakat ekonomik ve politik yaşantıda ortaçağ-feodal ilişkilerini yok edemedi. Bu devrim, üst katlarda geçen bir burjuva devrimiydi.

1908'de iktidarı olan "İttihat ve Terakkiciler", idareye gelmeden evvel halka vaatlerini çiğnediler, burjuvazinin hakiki temsilcileri olarak halk kitlelerinin devrimci eğilimlerinden korktular, memlekettteki devrimci güçleri ezmeye başladılar. Programlarındaki toprak meselesini de çözümlemediler ve böylece toprak yine büyük toprak sahiplerinin elinde kaldı. Müslüman olmayan azınlıklara milli bağımsızlık verilmediğinden başka, onları zorla Müslümanlaştırmaya kalkıştılar.

İktidarın işçi hareketine karşı takındığı bu tutumu, mevcut bunalımı daha do derinleştirdi. Meşrutiyetçiler, işçi hareketine karşı do çok gerici bir tutum takındılar; bütün güçleriyle işçi-köylü hareketinin üstüne çullandılar. Yönettikleri devrim sırasında bile işçi sınıfının gösterilerinden, özellikle İstanbul işçilerinin 1908'de yaptıkları grevlerden son derece korkan Meşrutiyetçiler (bu grev, objektif olarak Jön Türkler hareketine yardım etmiştir), işçi hareketini boğmak, bu hareketi önlemek için gereken bütün tedbirleri aldılar. Meşrutiyetçilerin "endüstri, müteahhitlik ve işçiler üstüne" çıkardıkları kanun, her şeyden önce işçi haklarını son derece kısıtlıyor, işverenlere büyük hak ve imtiyazlar tanıyordu. Fakat buna ve 1909'da çıkarılan işçi teşekküllerini ve grevleri yasaklayıcı kanunlara rağmen genişleyen işçi hareketini, yerli ve yabancı sermayedarların ekonomik ve politik ezgisine karşı mücadele yolundan ayıramadı. 1908 yılı, ülkemiz işçi hareketin bir dönüm noktası, grev hareketinin o devreye kadar ulaştığı en yüksek zirvesidir.

"Hürriyet' ve eşitlik", "kardeşlik" diye bağıran halk kitlelerine katılan amele yığınları da haklarını istemek, sömürmenin ezgisinden kurtulmak için harekete geçtiler. İşçiliğimiz teşkilatlanıyor ve daha belirli sınıfi amaçlarla burjuvazinin karşısına çıkıyordu.

M. Suphi, "İttihat ve Terakkicilerin" ihanetine dayanamadı. Onların niteliğini açıklayan geniş bir faaliyete geçti. M. Suphi, daha 1912 yılında "Milli Anayasacılar" adıyla bir grup kurmuştu. "*İfham*" adlı bir gazete çıkarmaya başladı. Bu gazetede o, emekçi yığınlarını aldatan, ümitlerini boşa çıkaran İttihatçıların içyüzlerini amansızca açığa vurdu. Hükümetin harp maceralarına, halka, emekçilere yıkım ve felaketler getiren harbe karşı çıktı. M. Suphi'nin bu faaliyetinden korkan "İttihatçılar" idaresi 1913 yılında M. Suphi'yi tevkif ettirerek, ağır kürek cezasıyla, Sinop kalesine kapadılar. M. Suphi, Sinop'tan kaçarak Rusya'ya sığındı. Çarlık polisi M. Suphi'yi, evvela Kaluga'ya, daha sonra da Ural'a

sürgün etti. Denilebilir ki, esas itibariyle, M. Suphi'nin politik görüşlerinde ve hayatındaki dönüm noktası, Ural'da başladı. Sürgünde bulunan M. Suphi, bazı Bolşevik teşkilatlarıyla bağlantı kurdu. Bu teşekküllerin ideolojik etkisi altında, sürgünde bulunduğu sürede Marksist literatürle, özellikle Lenin'in eserleriyle daha yakından meşgul olmağa başladı. Daha sonraları, devrimci Marksist öğretiyi benimseyen M. Suphi Bolşevik Partisi saflarına alındı.[24]

Bu sıralarda dünya genel ekonomik bunalımının açık bir gösterisi olan Birinci Dünya Harbi patlak verdi. Türk halkı, daha Balkan Harbinin yaralarını iyi edemeden yeni bir milli harb felaketine sürüklendi... Harb neticesi memleket ekonomisi altüst oldu, sayısız insan kaybı verdi ve maddi zararlara uğradı. Harbin doğurduğu sefalet ve karışıklık Türkiye emekçilerinin yaşantısı üzerinde de yıkıcı etkiler yaptı. O zaman yayınlanan resmi malumatlara göre orduya alınan, 2.850.000 kişiden 500 bini cephelerde öldürülmüş, 275 bini, harpte aldıkları yaralardan ve çeşitli hastalıklardan ölmüş, 400 bini yaralanmış, çoğu sakat kalmış, 1.565 bini de izi belli olmadan kaybolmuştu.

Memleketin ekonomisi tamamen çökmüştü, özellikle köy ekonomisinin durumu ağırdı. Hububat ve teknik bitkilerle ekilen topraklar ve alınan mahsul 1917 yılı istatistiklerine göre, iki defadan fazla azalmıştı. Emekçi yığınlarının durumu ağır ve acıklıydı. Köy ekonomisi ürünleri istihsalinin azaltılması, fiyatların haddinden fazla yükselmesine sebep olmuştur. Vurgunculuk, tefecilik bütün memleketi sarmıştı. Sınıf çatışmaları memleketin içinde bulunduğu ağır durumla paralel olarak gelişiyor, kızışıyordu.

1919–1922 tarihlerinde Antant kuvvetleri Türkiye'yi aralarında bölme planlarını gerçekleştirmek maksadıyla İstanbul'a ordu çıkardılar. Sultanlık hükümeti, padişah, memleketi satmıştı. Emperyalistler, yer yer ayaklanan halkın silahlı direnişlerini kırmak amacıyla yurdun birçok yerlerinde en azılı gericileri, kışkırttılar. Bandırma, Bolu, Konya, Adapazarı, İzmit taraflarında Delibaşları, Anzavurları halka karşı sürdüler. İstanbul'daki padişah hükümetine "Halife ordusu" kurdurdular. İngilizler, harp gemileriyle Anzavur haydutlarını Bandırma, İzmit kıyılarına çıkardılar. İşgal ordularının İzmir ve Çukurova bölgelerinde yaptıkları katliamlar bütün Anadolu halkını harekete getirdi. Kısa bir zamanda ülkenin çeşitli bölgelerinde düşmanla dövüşen savaş birlikleri kuruldu. Türk ordusunun dağılan birlikleri de bu savaş kollarına katıldılar. Bu birliklerin başında M. Kemal vardı. Böylece Türk halkının işgalci ordulara karşı milli kurtuluş savaşı, Kemalist hareketi başlamış oldu. Aradan çok geçmeden bütün Türkiye Milli Kurtuluş Hareketi tarafına geçti.

Türk proletaryası o sıralarda henüz zayıftı, sayıca azdı, teşkilatsızdı. Yönetici bir politik partisi yoktu. Mevcut proleter teşkilatları birbirinden ayrı, bir merkezi teşkilattan yoksun olarak çalışıyorlardı. Bundan ötürüdür ki, milli kurtuluş hareketinde hegemonya, daha güçlü, daha teşkilatlı olan, özellikle harp yıllarında ekonomik bakımdan kuvvetlenen milli burjuvazinin eline geçti. Osmanlı imparatorluğunun diriltilmesi temayülünü besleyen komprador burjuvazinin, büyük toprak sahiplerinin bir kısmı da milli burjuvazinin öncülüğünü yaptığı bu harekete katıldılar.

Sultanlık, Padişah ve emperyalistler, Türk halkının milli kurtuluş hareketini, daha doğduğu günden beri ezmeğe, boğmağa çalışmışlardır. Emperyalistler ve gerici güçler bütün memlekette büyük bir

---

24. Rozaliyev'in Azerice basılan eserinde de belirtilen bu bilginin kaynağı gösterilmemiş; Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi* adlı çalışmasında, Subayev'e ve Sayılgan'a atıfla, "1915 yılı içerisinde Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne katıldı." (s. 24) demektedir. Ancak elinizdeki kitapta yer alan Mustafa Suphi'nin şahsi dosya belgelerinde böyle bir kayıt görülmemekte, Kızılordu'da görev yaptığı belirtilmektedir (y.n.).

terör hareketine giriştiler. Memleketin çeşitli bölgelerinde gerici, ayaklanmalar, kışkırtmalar teşkilatlandırdılar. Milli Kurtuluş Hareketi güçleri bu ayaklanmaları bastırdı.

1917'de Rusya'da üstün gelen Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi, Milli Kurtuluş Hareketini çok yönlü etkiledi, bu harekete en büyük maddi ve manevi yardımı sağladı!...

Mustafa Suphi, Rusya'da üstün gelen Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi'ni büyük bir heyecanla karşıladı. İnsanlık tarihinde yeni bir dönemin, sosyalist ve milli kurtuluş devrimleri döneminin başlangıcı olan Büyük Oktobr'un zaferini Türk emekçi yığınlarına müjdeliyordu. M. Suphi, "Sovyet egemenliğinin kurulması bütün ezilen milletlere ve sınıflara büyük kurtuluş ümitleri veriyor" diyordu. Bütün inancıyla sarsılmaz bir proleter enternasyonalisti olan M. Suphi, Oktobr Devrimi'nin verdiklerini sonuna kadar savunmayı kendisine bir borç bilmiştir. O, yığın mitingleri tertipliyor, Türk harp esirleriyle toplantılar yapıyor, onlara Sovyet egemenliğinin önemini anlatıyor, Beyaz orduculara, Sovyetlere saldıran yabancılara emperyalistlere karşı döğüşmek için gönüllü savaş birlikleri kuruyordu. Birçok halkların silahlı birlikleriyle beraber Türk gönüllüleri, silahlarıyla, canlarıyla, Oktobr Devrimi'nin başarılarını savundular. M. Suphi, Sovyet Rusya'daki Müslüman halklar arasında da geniş bir faaliyet gösterdi.

M. Suphi, Büyük Oktobr'u bütün gücüyle destekledi. O, bu sıralarda, "Büyük Oktobr'u silahla savunan Kızıl Türk Savaşçı Birliklerinin" başındadır.

Büyük Oktobr'un savunulması uğrunda, M. Suphi Kırım'da, "Doğu Gönüllüleri Enternasyonal Alay"ını kuranlar arasındadır. Bu Alaya, yerlilerden başka, Türkler, Romenler ve Bulgarlar giriyordu. Bu savaş birliği. Beyaz orduculardan general Slaçev'e karşı savaşlara doğrudan doğruya katıldı.

1919 Ağustosunda Denikin kuvvetleri Rusya'nın Güneyine çıkarma yapınca, M. Suphi, Komintern'in Güney Bürosu'nda çalışan Türk, Bulgar, Yunan, Romen komünistleriyle beraber, Kuzeye doğru yol açan kahraman 12. orduya katıldı. Durum çok ağırdı. M. Suphi bu durumu şöyle çiziyor: "Sağımızda Mahno ve Denikin. Solumuzda Romenler ve başkaları. Önümüzde Petlüra. Arkada gene Mahno, Denikin ve daha bir sürü düşman!" Savaşlar aralıksız sürüp gitti. Bu savaş yürüyüşüne katılanların hepsi, özellikle komünistler, olağanüstü bir direnme ve kahramanlık gösterdiler. M. Suphi, mektuplarında, yabancı komünistlerin -Komintern görevlilerinin- yiğitliklerini belirtirken şöyle diyor: "Genci, ihtiyarı, ellerinde silahla Kızıl ordu ile beraber yürüyen bu komünistler, erlerle beraber bir karavanadan yemek yiyor, her zaman en tehlikeli yerlere, gözlerini kırpmadan atılıyorlar."

Sovyet Rusya'daki Türk devrimci gruplarının bir araya gelmesi, bir teşkilatta birleşmesi için gereken şartlar olgunlaşmıştı. 18 Temmuz 1918'da Türk Sol Sosyalistleri Moskova'da bir kongre topladılar. Türkiye Komünist Partisi'nin devrimci kollarından biri işte bu tarihi kongrede kuruldu. Kongre bir Merkezi Büro seçti ve bu teşkilatın yayın organı olarak da "*Yeni Dünya*" gazetesinin çıkarılmasına karar verdi. "Yeni Dünya" o dönemde özellikle harb esirlerini uyarmak, aydınlatmak işinde çok önemli rol oynadı.

Türk Sol Sosyalistlerinin Birinci Kongresi'nde kurulan Türkiye komünist teşkilatının bu kolu III. Enternasyonal'le ilişki kurdu ve bu teşkilatın başkanı seçilen M. Suphi, Türkiye Komünist Teşkilatı'nın temsilcisi olarak[25] III. Enternasyonal'in 1. Kongresi'ne katıldı. Türk devrimcilerinin, Türk işçi sınıfı-

---

[25] Yukarıda şahsi dosyasında yer alan belgede ise şöyle denmektedir: "SBKP MK'ne bağlı Marksizm-Leninizm Enstitüsü Merkez Parti Arşivi'nin belge verilerine göre Mustafa SUPHİ Komintern'in Birinci Kongresi'ne *Doğu Halkları Merkez Bürosu Türk Seksiyonu*'ndan *delege* olarak katılmıştır." TKT Temsilcisi olarak Komintern'in II. Kongresi'ne İsmail Hakkı katılmıştır (Bknz. Türkiye İştirakiyun Teşkilatı, Haziran-Eylül 1920, Der. Banu İşlet-Cemile Moralıoğlu Kesim, Sosyal Tarih Yayınları.)

nın, emekçi yığınlarının istek ve duygularını dile getirerek ilginç bir konuşma yaptı. Bu konuşmasında şöyle diyordu.

"Burada Moskova'da, bütün dünyanın geleceğini değiştirecek olan III. Enternasyonal'in büyük Kongresi'nde konuşmak, ezilen Türk köylüsü ve işçi sınıfı adına konuşmak, kurtuluş, hürriyet, eşitlik, kardeşlik için konuşmak, emperyalist canavarlardan çekmediği kalmayan Türkiye halkı adına konuşmak en büyük bir kıvanç, en büyük bir saadettir."

Birinci Kongre, dünya devrim hareketi sorunlarını görüştü; emekçi Türk halkının çıkarlarına en uygun kararları aldı. Sovyet Rusya'nın her suretle desteklenmesi, Oktobr'un kazançlarını savunmak için enternasyonalist kızıl Türk savaşçı birlikleri teşkili kararlaştırıldı. Emigrasyondaki Türk solcu sosyalistlerinden bir komünist grup teşkiline karar verdi, Mustafa Suphi'nin başkanlığında bir merkezi büro seçti.

M. Suphi Oktobr Devrimi yıllarında olduğu gibi devrimden sonra da büyük bir faaliyet gösterdi. Ural'da, Volga boylarında, Azerbaycan'da Türkmenistan'da v.s. yerlerde Sovyet egemenliğinin zaferi ve sağlamlaşması uğrunda var kuvvetiyle çalıştı.

M. Suphi'nin yönetmenliğinde Doğuda, Taşkent'te Enternasyonal propaganda teşkilatı kurulmuştur. Bu teşkilat Oktobr Devrimi'nin idelerini, ezilen halkların enternasyonal dayanışması ve bu halkları arasında dostluk idelerini propaganda ediyordu.

Türk işçi ve köylüleri Vatandaş Harbi sıralarında Sovyet halkına yardım ettiler. Türk harb esirleri arasında gönüllü askeri birlikleri kuruldu. Komünist Enternasyonal'in Birinci Kongresi'nde söz alan M.Suphi bu durumu şu sözleriyle belirtiyordu:

"Rusya'nın Kudretli Genç Kızıl Ordusuna katılmak üzere, Türk askeri birliklerinin kurulmasına ve birliklerin takviyesine başlanılmıştır. Şu anda Rusya'nın çeşitli cephelerinde, binlerce kızıl Türk askerleri, Sovyet egemenliğini silah elde savunmaktadırlar."

M. Suphi'yi, bu dönemde büyük bir teşkilatçı, bir hareket adamı olarak görüyoruz. M. Suphi, Doğu halkları arasında Oktobr Devrimi idelerinin propagandacısı, Oktobr'u savunmak için Türk devrimci ve harb esirlerinin teşkilatının yöneticisi, Vatandaş Harbi barikatlarında, ideolojik cephede savaşan, cepheden cepheye koşan büyük bir devrimci. M. Suphi'nin gerçek bir enternasyonalci oluşu onun yalnız Oktobr Devrimi'ni tutması, elinde silahıyla bu devrime katılması, bu devrimin korunması için milletlerarası alanda örgütçülük işlerini üzerine almasıyla değil, aynı zamanda milletlerarası örgütlerin niteliğini değerlendirmesi bakımından da önemli ve ilgi çekicidir. 1919 yılının Martında Türk komünistlerinin temsilcisi olarak katıldığı Komünist Enternasyonal'in Birinci Kongresi'nde M. Suphi, İkinci Enternasyonal'in işçi hareketine hıyanet eden önderlerinin tutumunu ve Üçüncü Enternasyonal'in çalışmalarını şu sözleriyle değerlendiriyordu:

"İkinci Enternasyonal önemini artık kaybetmiştir. Önderlerinin bir çok hıyanet hareketinden, dört yıl süren emperyalist harbinden, harbeden memleketlerin tutumunu doğrulayan ve hatta bu memleketleri destekleyen sosyal hıyanetçilerin hareketlerinden sonra, İkinci Enternasyonal, otoritesini ve teşkilatçı gücünü kaybetmiştir. İşte bunun içindir ki, özellikle Rusya'yı ve Almanya'yı saran büyük devrim yangını karşısında Üçüncü Enternasyonal'in toplanmasını selamlıyorum!"

Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi'nin Rusya'da üstün gelmesi, Türkiye'deki ilerici, demokratik hareketi etkiledi, M. Suphi'ye daha geniş çalışma ve savaşma yolları açtı.

M. Suphi, halkın devrimci savaşının başına geçecek, devrimci bir örgütün kurulması işine bütün

gücüyle sarıldı. Birbirlerinden ayrı savaşan devrimci grup ve örgütlerin tek bir örgütte, politik bir partide birleştirilmesi en önce gelen, halk yığınlarının savaşının belkemiğini teşkil eden en önemli meseleydi. Bunun için Marksçı-Leninci fikirleri yaymak, bütün sol sosyalistleri bir Marksist gazetenin etrafında toplamak, bir örgütte birleştirmek gerekiyordu. Bu amaçla M. Suphi, büyük çabalar sarf ederek 1918'de Moskova'da Marksist-Leninist fikirler yayan bir gazetenin çıkarılması işini başardı. Marksist-Leninist fikirler Türk dilinde katıksız olarak ilk defa, M. Suphi'nin çıkardığı *"Yeni Dünya"* gazetesiyle yayılmaya ve Türkiye'ye girmeğe başladı.

Bütün Türk sosyalistleri, devrimci bütün güçler bu gazete etrafında toplandı. Çok geçmeden bu gazete, Türk devrimci güçlerini bir çatı altında toplayan savaşçı bir organ oldu. *"Yeni Dünya"* gerek Türkiye içinde, gerekse memleket dışındaki Türk sol sosyalist gruplarının politik bir örgütte birleşmeleri işine ideolojik ve politik bakımdan da önayak oldu ve bu yönde büyük hizmetlerde bulundu. Mustafa Suphi'nin kurduğu bu gazete, TKP'nin kurulmasına, memleket içinde ve dışındaki ayrı ayrı kol, küme ve teşkilatlarının birleşmesine, Türkiye Komünist Partisi'nin kurucu I. Kongre'sinin toplanmasına çok yardım etti. Türk sol sosyalistlerinin 1918'deki Moskova toplantısından sonra, M. Suphi'nin büyük çabaları sonucunda birkaç sosyalist grup birleşti ve daha sonraları bu örgüt Türkiye Komünist Partisi'nde kaynaştı. M. Suphi, bu sosyalist örgütün ilk başkanıdır. M. Suphi, o sıralarda saflarında geniş bir faaliyet yürüttüğü, Astarhan, Saratov, Kazan, Samara, Ryazan'da Türk harb esirlerinin kurdukları sol sosyalist birliklerin yönetmeniydi.

M. Suphi'nin faaliyeti, Doğu Halkları Komünist Teşkilatları Merkez Bürosu'nda geniş bir alanı kapsıyordu. M. Suphi, Doğu ve Batı felsefesini iyi anlıyor, birkaç dili iyi bilmesinden faydalanarak zamanının çetin koşulları içinde bile Doğu dillerinde basın-yayın işlerini idare ediyordu. Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi'nin idelerini dile getiren birçok önemli belgeler kaleme aldı, bunları Türkçeye o çevirdi.

M. Suphi, Türk emekçi yığınlarının, sol sosyalistlerin Marksist-Leninist terbiyesine büyük önem veriyordu. Bu amaçla Marksizm-Leninizm klasiklerinden bazılarını ilk defa olarak yine o, Türkçeye çevirdi, ideolojik çalışmaları organize etti.

K. Marks ve F. Engelsin *"Komünist Manifestosu"*nu, V.İ.Lenin'in *"Rusya ve Doğunun bütün Müslüman emekçilerine çağrı"*sını, *"Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Dışişleri Komiserinin Türkiye işçi ve köylülerine çağrısı"*nı, Lenin'in biyografisini, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin programını, ilk Sovyet Anayasasını, Marks'ın, Engels'in ve Lenin'in daha başka bazı eserlerini Türkçeye çeviren M. Suphi, Türk komünistlerinin nazarî hazırlığı ve Türkiye emekçilerinin Sovyet sistemini daha yakından tanımaları için büyük hizmetlerde bulundu.

1919 Mart ayında yayınlanan Doğu Halkları Komünist Teşkilatları Bürosu'nun hesap raporunda, M. Suphi bir yıl içinde, çeşitli dillerde, 6 milyon sayı gazete, broşür, çağrı ve beyanname basılıp dağıtıldığını yazıyor. M. Suphi bu hesap raporunda şöyle der:

"Doğu, derin, geniş bir cephe gerisi ve dünya emperyalizmi için bir gıda kaynağıdır. Doğu ayaklanır ve sosyalist Batıya elini verirse, emperyalizm kuşatılır, o zaman dünya sosyalizminin zafer çanları çalar. İşte bundan ötürü, Merkez Bürosu, Doğu halklarının uyanma ve uyarılması işini kendisine başlıca vazife bilir. İşte ben bu inançla "Yaşasın ezilen Doğu halklarının, Rusya'nın ve Avrupa'nın sosyalist işçileriyle inkılâpçı birliği!" parolasını haykırıyorum."

M. Suphi, Komintern'in 1. Kongresi'nde önemli bir konuşma yaptı. Türk işçi ve köylülerinin Rusya'da bulunan temsilcileri adına söz aldığını belirterek şöyle dedi: "Kapitalizme karşı savaşa karar

vermiş bulunuyoruz... İngiliz, Fransız kapitalistlerinin başları, kelleri Avrupa'daysa, işkembelerinin Asya'nın semiz ve bereketli topraklarında olduğunu herkes bilir. Bizim, Türk sosyalistlerinin başlıca ve ilk vazifesi, Doğu'da kapitalizmin köklerini sökmektir."

1919 yılının yazında M. Suphi Komintern'in Güney Bürosu'na gönderildi. Daha çok Kırım'da çalışıyordu. Büroda büyük bir ideolojik ve örgütçü faaliyette bulunan M. Suphi, *"Yeni Dünya"* gazetesini Kırım'da çıkartmağa devam etti.

M. Suphi bu arada Türkistan'a gitti. Orada Türkistan Cephesi Politik Şubesi'nde bir zaman çalıştı. Orta Asya'da Sovyet egemenliğinin yerleşmesine yardım etti. Taşkent'te *"Yeni Dünya"*yı çıkardı. Gönüllü Kızıl asker savaş grupları kurdu. "Enternasyonal Propaganda" Bürosu'nu yönetti. Bu sıralarda Türkiye'de istilacı ordulara karşı hareket başlamıştı. Memleketin çeşitli bölgelerinde yer yer çete birlikleri kuruluyordu. M. Suphi Antant kuvvetlerinin istila ordularına karşı Türkiye'de başlayan silahlı savaşları, çete hareketlerini kuvvetlendirmek işini, Türk komünist ve sol sosyalistlerinin, bütün yurtseverlerin önemli ödevi ve görevi sayıyordu. Rusya'da bulunan Türk komünistlerinin çoğu, yurda dönmek, istilacı kuvvetlere karşı başlayan milli kurtuluş hareketine katılmak için can atıyorlardı. M. Suphi, Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi'nden sonra özgürlüklerine kavuşan Türk harb esirlerinin yurda dönme, çete ve milli kurtuluş savaşlarına katılma hareketinin başında bulunuyordu. Bu amaçla, Türk komünistleri 1920'nin Mayıs aylarında düşmanla savaşan silahlı birlikleri kurdular.

M. Suphi Türkiye'de başlayan ve amacı işgalci emperyalistleri memleketten kovmak olan milli kurtuluş hareketini yakından takip ediyordu. Türk komünistlerinin bu harekete katılmasını örgütledi ve sağladı. Doğu halklarının Bakü'de toplanan Birinci Kongre'sinde Milli Kurtuluş Hareketinin özelliğini belirten M. Suphi şöyle diyordu: "İstanbul hükümeti ve İngilizlerle birleşmiş olan padişah, memleketi sattılar. Zulüm altında inleyen Türk işçileri, köylüleri ve askerleri süngülerini bu alçaklığa ve hıyanete karşı çevirdiler."

Gelişen olağanüstü olayların etkisiyle, Milli Kurtuluş Savaşının bayrağı altında bütün ilerici, yurtsever, komünist ve sosyalist birlikler, gruplar, örgütler birleşiyor, aralarında düşmana karşı işbirliği yapıyorlardı. M. Suphi bu yönde büyük çabalar gösterdi. Böylece bu dönemde sosyalist hareket büyük bir başarıya ulaştı. M. Suphi. Türk komünistlerinin bir partide birleşmeleri için, TKP'nin kurulması için çok çaba gösterdi. İşçi köylü birliğinin, sınıf mücadelesinde sarsılmaz bir teminat olduğunu defalarca tekrarlayan M. Suphi, yayınladığı bir çağrıda şöyle yazıyordu: "Zalimlerin yok edilmesi, üzerinde yaşadığınız bu toprakların kurtarılması ancak ve ancak bu ortak savaşla sağlanabilir ve yalnız o zaman hayatınızın efendisi olabilirsiniz."

Milli Kurtuluş Savaşının başlarında Anadolu'da –Ankara'da, İzmir'de, Zonguldak'ta, Eskişehir'de, Samsun'da, Adana'da, Konya'da, Trabzon'da, Erzurum'da, Erzincan'da vb. bölgelerde komünist grupları doğmuştu. Bu komünist grupların kurulmasında, Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi'nin ilkelerini Türkiye'ye getiren harb esirlerinin, Almanya'da devrimci işçi-köylü hareketlerine katılmış, özellikle devrimci "Spartaküs" hareketinden geçmiş, işçi hareketinin hızla geliştiği bu memlekette devrimci politik teşkilatlar kurmuş olan Türk işçi, aydın ve öğrencilerinin rolü çok büyüktür.

Türkiye'deki komünist grupları hem İstanbul grubuyla, hem de memleket dışındaki komünistlerle bağlanmışlardı. 1920 yılının 14 Temmuzu'nda Ankara grubunun teşebbüsü üzerine Ankara'da, Anadolu komünist teşkilatlarını bir araya getiren "Halk İştirakiyun Fırkası", Halk Komünist Partisi resmen kuruldu.

"Emek" ve *"Yeni Dünya"*[26] gazeteleri partinin basın-yayın organlarıydı. Halk Komünist Partisi, özellikle Ankara'da ve Eskişehir'de geniş ve halk yığınlarını etkileyen bir faaliyet yürütüyordu. M. Suphi, Ankara grubunun çalışmalarını özellikle izliyordu. Bu grup kısa zamanda gelişti; toplumu etkileyen bir örgüt niteliğini kazanmaya başladı. Ankara Komünistleri aynı zamanda, hükümetin 192'de kamu oyunu şaşırtmak, Komünist Partisinin çalışmalarını etkisiz bırakmak, Partinin gittikçe artan ve genişleyen faaliyetini kösteklemek amacıyla kurduğu sahte "Komünist Partisi"ne karşı kesin bir savaş yürüttüler. Egemen çevrelerin kurdukları bu "parti", halk davasına, genç komünist hareketine, gerçek savaşçılara karşı girişilen baskı ve provokasyon zincirinin bir halkasıdır.

Bu durum karşısında gerek memleket içindeki komünist örgütlerin, gerekse memleket dışındaki Türk komünist ve sosyalistlerinin bir politik partide -Türkiye Komünist Partisi'nde- birleşmeleri zamanı gelmişti. Türk halkının yürüttüğü anti-emperyalist savaşta bütün güçleri birleştirmek, bütün ilerici güçleri, komünistleri, sosyalistleri, demokratik güçleri, halk yığınlarıyla beraber, Milli Kurtuluş Savaşına seferber etmek gerekiyordu.

28 Nisan 1920'de ayaklanan Bakû işçileri, Müsavatçılar hükümetini devirdiler ve Azerbaycan'da Sovyet iktidarını kurdular. Türk gönüllüleri Bakû'nün kurtarılmasına aktif olarak yardım ettiler. Aradan çok geçmeden M. Suphi Bakû'ye geldi ve hemen mevcut komünist teşkilatlarının birleştirilmesi, tek bir komünist partisinin kurulması işine girişti. Bakû'de tekrar *"Yeni Dünya"* gazetesini çıkarmağa başladı. İstanbul ve Anadolu'daki komünist teşkilatlarıyla bağlandı.

Türkiye Komünist Partisi'nin Birinci Birleştirici Kongresi'nin hazırlıkları bitmişti. Kongrenin Ankara'da toplanması isteniyordu. Ankara hükümeti buna izin vermeyince Birinci Kongre'nin Bakû'de açılması kararlaştırıldı. 10 Eylül 1920'de Bakû'de açılan Kongre'ye, İstanbul, Ankara ve Bakû'den 15 parti teşkilatı ve grubundan 74 delege geldi. Bunlardan 51'i İstanbul ve Ankara'dandı. M. Suphi Kongreye başkan seçildi.

Kongreyi açış konuşmasında, Türkiye'de devrim hareketinin gelişmesinde Büyük Oktobr Devrimi'nin çok geniş etkisi ve önemi olduğunu belirten M. Suphi şöyle diyordu: "Türkiye Komünist Partisinin kurulması, yalnız Türkiye için değil, bütün Doğu için büyük bir önem taşır."

1917 Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi'nden sonra Rusya'da esirlikten kurtulan, Türk asker yığınlarının doğrudan doğruya Rus olaylarının etkisi altında teşkilatlandıklarını ve yine 1917-1918 yıllarında Almanya'da çalışan işçilerin, aydınların bu memleketlerin işçi sınıfıyla bağlandıklarını, devrimci işçi ve komünist hareketlerine katıldıklarını görüyoruz.

I. Kongre'ye kadar mevcut olan üç büyük komünist örgütten biri, İstanbul'da büyük bir faaliyet gösteren gruptur. Bu grup daha 1919'da işgalci kuvvetlere karşı başlayan mukavemet hareketinde doğmuştur. Çok ağır gizlilik koşulları içinde çalışıyor, Türk işçilerinin devrim hareketini, sendikaların gelişmesini yönetiyordu. İstanbul'daki komünist örgütü işçi sınıfı ile doğrudan doğruya en sıkı ve yakın temas kuran TKP'nin ana özeğidir. Türkiye Komünist Partisi, halkımızın Milli Kurtuluş Savaşları verdiği, antiemperyalist mücadele yürüttüğü yıllarda, o karışık savaş döneminde Türkiye'mizin çeşitli yerlerinde, istilacıları karşı savaş grupları olarak doğmuş, sonradan gelişerek, komünist örgütler olarak biçimlenmiş ve memleketin çeşitli yerlerindeki bu grupların birleşmesiyle İstanbul ve Ankara

---

26. *Yeni Dünya* değil, *Yeni Hayat* olmalı. (y.n.)

örgütleri kurulmuş ve bu örgütler de memleket dışındaki komünist gruplarla, Bakû'deki I. Birleştirici Kongre'sinde birleşerek en yüksek şeklini, Türkiye Komünist Partisi'nin kurulmasında bulmuştur.

TKP III. Enternasyonal'le bağlandı. Komünist teşkilatlarının gittikçe genişleyen etkisi burjuvaziyi telaşa düşürdü. O zamanki hükümet Rauf Bey kabinesi, her türlü komünist propagandasını ve partinin çalışmalarını yasaklayan tedbirler aldı.

Türkiye Komünist Partisi, Türk işçi ve köylülerinin, işçi ve emekçi davasına bağlı devrimci Türk aydınlarının en yüksek politik örgütüdür. Türkiye Komünist Partisi, emekçi Türk halkının toprağında doğmuş, bağrında beslenmiş ve gelişmiştir.

Birleştirici I. Kongre'sinde Marksçı-Leninci bir program kabul eden TKP, memleketin tarihi ve konkre şartlarını incelemiş, memleket olaylarının tahlilini yapmış ve ilk amaçlarını şöyle tespit etmişti: "Anti-emperyalist savaşın, nihai hedefine ulaşıncaya kadar kayıtsız şartsız desteklenmesine devam edilmesi; padişahlığın halifeliğin ortadan kaldırılması; tam hak eşitliğine dayanan tek dereceli seçim sisteminin kabulü; bütün görevlerin halk tarafından seçilen kişilere devri; sendika kurma, toplanma, grev yapma serbestliğinin, basın hürriyetinin, kişi dokunulmazlığının garanti altına alınması, işçiler için sekiz saatlik işgününün kabul edilmesi, işçi gündeliklerinin artırılması, işverenlerle kollektif sözleşme hakkının tanınması, iş kanununun uygulanmasını denetleyecek işçi kontrol komisyonlarının meydana getirilmesi, işçiler için sosyal sigorta sağlanması; toprakların ve tarım aletlerinin parasız olarak topraksız ve az topraklı köylülere dağıtılması; mevcut vergilerin kaldırılması, progresif gelir vergileri kabulü; herkese parasız öğrenim imkânı sağlanması v.s.[27].

Kongre, memlekette yürütülen milli kurtuluş savaşını oybirliği ile selamladı ve bu savaşı komünistlerin dört elle tuttuklarını bildirdi.

TKP, bu sürede, "tam bir milli bağımsızlık uğrunda herkes cepheye, her şey düşmana karşı", çağrısıyla bütün güçlerini seferber ederek cepheleri, milli kurtuluş hareketini destekledi. Kongrede, Türk komünistleri, ayrıca emekçilerin sınıfî çıkarlarını savunduklarını açık ve kesin olarak belirttiler. Kongrenin kararlarında şöyle deniliyor: "Türkiye Komünist Partisi, memlekette emperyalizme karşı açılan milli kurtuluş savaşının gelişmesine yardım edecektir. Bununla yan yana, bu hareketi tutmakla beraber, emekçilerin egemenliğini kurmak için gereken şartları ve temelleri hazırlamaya çalışacaktır."

Kongre, "Türkiye işçilerine" başlığıyla bir çağrı yayınladı. Bu çağrıda, emperyalizme ve sömürücülere karşı savaşta bütün yurtseverlerin Milli Cephe olmaları gerektiği özellikle belirtilmiştir. M. Suphi, burjuvazinin gerici kanadının tavizci politikasını her zaman yermiş, onun ikiyüzlülüğünü açığa vuran gerçek bir yurtseverdi. M. Suphi, bir yandan Partinin kurulması, emekçi yığınları arasında Marksist-Leninist öğretinin propagandası işleriyle uğraşırken, öte yandan da daha Milli Kurtuluş Savaşı yıllarında, burjuvazinin gerici kanadı içindeki emperyalizmle birleşme eğilimini halk yığınlarına şu sözleriyle duyurmuştur. "Gericiler, Batı emperyalistleriyle anlaşma imzalamağa ve Türk halkının menfaatlerini satmağa her zaman hazırdırlar. Dün memleketi Vilhelm Almanyası'na satan bu efendiler, bugün İngilizlere satıyorlar ve yarın da Amerikalılara satmaktan çekinmeyecekler."

Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Yakub Demir yoldaş bu soruna değinerek, durumu şu sözleriyle değerlendiriyor: "TKP bütün kuvvetlerini, çabalarını Mustafa Kemal'in idare ettiği

---

27. Bak: Yakub Demir, *"Yeni Çağ"* sayı 9-10, 1967, s. 645.

kurtuluş hareketini desteklemeye yöneltmişti. Türk halkının istilacılara karşı açtığı savaşın başında burjuvazi bulunmasına rağmen, objektif olarak devrimci bir savaş olduğu, Türk emekçilerinin ve dünya devrimci seyrinin menfaatlerine uygun bulunduğu Birinci Kongre'nin manifestosunda da belirtilmişti."

"Yabancı sermaye ile menfaat bağları kopmamış gerici burjuvazi ve büyük toprak sahipleri bloku, anti-emperyalist mücadelenin, geniş halk yığınlarının istediği ve beklediği bir toprak devrimine yükselebileceğinden korkuyorlardı."

Komünist Partisi, memleketin objektif şartlarının iktidarı ele alması için hazır ve elverişli olmadığını biliyordu ve partinin yönetimi Marksizmi Leninizmi kılavuz edinmiş, Oktobr'un alevleri içinde pişmiş, hiçbir avantürizme yol vermeyecek devrimcilerin elinde bulunuyordu. Mustafa Suphi, "Büyük Millet Meclisi ve Komünist Partisi" başlıklı bir yazısında "Komünist Partisi bugün sosyalist devrim yapabilecek ve iktidarı ele alabilecek siyasi bir parti gibi hareket edemez" derken bunu açık ifade ediyordu.

M. Suphi 2 Ocak 1921'de Moskova'da Ali Fuad Cebesoy'u ziyaretinde[28] Üçüncü Enternasyonal'in Türkiye hakkındaki görüşünü belirterek şöyle demiştir:

"Üçüncü Enternasyonal Türkiye dâhilinde mutlaka komünizmin tatbikini kabul etmiş değildir. Türkiye'nin içtimai mukadderatı kendisine bırakılmıştır. Anadolu hareketinin içtimaî bir ihtilal olmaktan ziyade, Türk milletinin emperyalist düşmanlara karşı istiklâl ve hürriyetini kurtarmasından başka bir şey olmadığına kani bulunuyoruz. Türkiye'deki bey ve paşaları burjuvazi sınıfından addetmiyoruz. Bilakis halk kütlelerinin en yakın yardımcıları olarak biliyoruz. Anadolu hareketini idare edenlerin ve bilhassa Mustafa Kemal Paşa'nın prensiplerini anlatmaya çalışıyoruz. Anlayabildiklerimizi umumi siyaset bakımından muvafık görüyoruz."

Yaratıcı Marksist-Leninist politikayı daha kuruluşunun ilk günlerinde uygulayan TKP, kendisine program edindiği MİLLİ CEPHE parolasıyla Türkiye'nin kapitalist olmayan yoldan, köklü demokratik reform ve dönüşümler yolundan gelişebileceği imkânları üzerinde durmuş, emperyalizme karşı olan bütün kuvvetleri, yurdumuzun bağımsızlık ve demokratik yoldan gelişmesi uğrunda savaşan, savaşmak isteyen bütün milli güçleri MİLLİ CEPHE'de birleştirmek imkân ve yollarını aramıştır. TKP, Leninci kompromiler metodunu ta kuruluşunun başlangıcından beri benimseyen ve uygulayan yeni tipten bir parti olarak gelişmiştir. Hatta cesaretle diyebiliriz ki, zamanında "solculuğun çocuk hastalığına" tutulan ve burjuva parlamentolarına girmeği boykot eden birçok komünist ve işçi partilerinden farklı olarak, TKP, yabancı ideolojinin etkisi altında bulunan sendikalarda ve öteki işçi teşkilatlarında çalışmak yollarını aramış ve bulmuştur.

"Türkiye Komünist Partisi, emperyalizme karşı Milli Cepheyi, kurtuluş mücadelesi sona erdikten sonra da, her türlü baskıya rağmen, devam ettirmeye çalıştı. Kazanılan siyasi bağımsızlığı kuvvetlendirmek, emperyalizmin ekonomik köklerini söküp atmak, memleketin gelişmesini engelleyen toprak ağalığını yıkmak, köklü bir toprak reformu yapmak, devrimi demokratik bir yönde geliştirmek için memleketin bütün ilerici kuvvetlerinin birliğine, dayanışmasına ihtiyaç vardı. Fakat burjuvazi milli zaferin sağladığı imkânları tekelinde tutmaya, devrimi kendi dar sınıf menfaatlerinin çerçevesiyle sınırlandırmaya niyetliydi. Milli Cepheyi bozdu.

---

28. Mustafa Suphi, Ali Fuat Cebesoy ile Moskova'da değil, Moskova'ya gidişi sırasında Kars'ta görüşmüştür. Bu konuda İsmail Hakkı'ya gönderdiği rapor-mektup için bknz. *TKP MK 1920-1921 Dönüş Belgeleri-2*, Çev.: Yücel Demirel, TÜSTAV Yayınları, s. 12 vb. (y.n.)

"TKP'nin nüfuzu, komünizm fikri emekçi yığınlar, aydınlar subaylar arasında hızla yayılıyordu. Onun yönetimi altında devrimci sendikalar hızla gelişmeğe başladı. Partinin köylüler, özellikle milli savaşın ilk öncüleri, vurucu kuvvetleri olan anti-emperyalist, anti-feodal köylü savaşçı çeteleri arasında nüfuzu önemli derecede arttı. Bu durum milli mücadeleyi destekleyen bir kısım büyük toprak sahiplerini, milli burjuvazinin sağ kanadını, onlarla bağlı gerici generalleri korkutmaya başladı. Bunların yönetici çevreler üzerindeki baskıları arttı. Bu baskılar etkisini göstermekte gecikmedi. Emperyalizme karşı silahlı mücadelenin ön saflarında savaşan devrimci çeteler zorla dağıtıldı.[29]"

Gittikçe genişleyen devrimci hareketten korkan gericiler, komünist basınına, komünistlere karşı harekete geçtiler, Komünist Partisi'ni kanundışı ilan eden Türk burjuvazisi, doğan, gelişen komünist hareketini boğma faaliyetine, bu hareketin öncülerini yok etmekle başladı. Partimizin başkanı Mustafa Suphi, genel sekreteri Ethem Nejat, diğer on dört yoldaşımızla birlikte, toprak ağalarının ve gerici generallerin tertiplediği bir komploda kahpece öldürüldüler.

Türk proletaryası, Türkiye halkı, bu büyük yurtseverleriyle M. Suphi, Ethem Nejat, Hakkı, Nazmi, İsmailleriyle büyük bir kıvanç duyar. M. Suphi'leri ölümsüzleştiren onların davalarıdır. Kurdukları Marksist-Leninist Türkiye Komünist Partisi'dir. Bugün Türk toplumun en devrimci, en dayanıklı; işçi, köylü, aydın davalarına en sadık, köklü demokratik dönüşümler mücadelesinin en ön saflarında sıralanan, bağımsız, barışsever demokratik Türkiye uğrunda savaşan Türkiye Komünist Partisi, M. Suphi'lerin savaş yolundan hiçbir zaman ayrılmamıştır. TKP bugün 48 yıldır bu savaş yolundadır. Çetin sınıf savaşlarıyla dolu bir aşama, gizli çalışma şartlarının, işkence ve terörün, kovuşturmaların ve zindanların, tabutlukların ve sürgünlerin, sıkıyönetim ve garnizon mahkemelerinin yıldıramadığı 48 yıl.

Bu Parti 48 yıldır M. Suphi'lerin savaş parolasını uyguluyor. Bu parti, ağır şartlar altında ve uzun yıllar illegal çalışmanın yarattığı anormal tesirlerden de korumak zorunda kaldı. Bir taraftan polisin daimi provokasyonlarına karşı, öbür taraftan ağır baskı ve şiddetli terör havasının demoralize ettiği küçük burjuva unsurlarında kendini gösteren yabancı ideoloji tesirlerine karşı, likidatörlere, bozgunculara ve provokatörlere karşı savaştı; fakat Marksizmin-Leninizmin yüce bayrağını elinden bırakmadı. Bu parti, bugün de M. Suphi'lerin yolundan yürüyor, yaşıyor ve savaşıyor. Bu Parti bugün geniş bir cephede yürütülen Milli Bağımsızlık Savaşındadır. Bu savaş yeni çabalar, yeni fedakârlıklar istiyor. Burjuvazinin, gericilerin bütün çabalarına rağmen bu savaş üstün gelecektir.

(*Yeni Çağ,* 1968 [1], Özel Sayfalar, s. 60-76)

---

[29] Bak: Yakub Demir, "*Yeni Çağ*" sayı 9–10, 1967, sf 645.

Mustafa Suphi ve 14 arkadaşının Karadeniz'de öldürülmelerinin 50. yıldönümü dolayısıyla

DUYURU

Geçenlerde (10 Eylül 1970 günü) Türkiye Komünist Partisi ülkemizin işçi hareketi tarihinin mutlu bir olayını, kuruluşunun 50. yıldönümünü kutladı. Bugün Türk komünistleri, aynı tarihin acı bir olayının, çağımızın en yüz kızartıcı bir olayının, en kahpece işlenmiş politik bir cinayetin 50. yıldönümünü yaşıyor, halkımızın milli ve sosyal kurtuluş yoluna ilk defa ışık tutan ve bu yolda eşitsiz şartlar altında savaşarak can veren en iyi evlâtlarının aziz hatıralarını anıyorlar.

TKP'nin ölümsüz kurucuları Mustafa Suphi, Ethem Nejat, Topçu İsmail Hakkı ve diğer on iki Türk komünistini yoketmek için gerici çevrelerin hazırladıkları plân canavarca uygulanmıştır. Bu olay milli tarihimizde şekil bakımından benzersiz de kalsa, niteliği, güttüğü amaç bakımından tek değildir. Yerli burjuvazinin emperyalist tekellerle çıkar bağları kuvvetlendikçe, emperyalizmin Türkiye'de ekonomik ve politik nüfuzu arttıkça, başta komünistler olmak üzere, memleketin ilerici güçleri üzerine baskı sertleşiyor. Komünistlere karşı öteden beri uygulanan yok etme ve sindirme politikası, gerçek milli ve sosyal kurtuluş hareketi yığınları sardıkça genişletilmiş, bütün devrimci, ilerici, demokratik hareketleri kapsamına almıştır.

Son zamanların olayları, bütün ilerici örgütleri, kişileri, özellikle işçi ve gençlik hareketi temsilcilerini, bugünkü şartlarda gizli-resmi eller tarafından ancak teker teker uygulanan imha plânlarına karşı uyanık olmaya, elli yıl önceki Karadeniz cinayetini hatırlamaya çağırıyor.

Karadeniz olayı ve bugünkü cinayetler serisi hep aynı amaca yöneltilmişlerdir, hepsinin de suç delillerinde aynı parmak izleri var: gizli-resmi organların kanlı parmak izleri...

Bu cinayetlerin failleri aranmıyor, bulunmuyor. Karadeniz cinayetinin de failleri aranmamış, bulunmamıştır. Ama bu cinayet ve onu izleyen olaylar, Komünist Partisi'ne karşı baskı ve terör politikası, bu cinayetin zaten belli olan içyüzünü büsbütün ortaya koymuştur. Kaldı ki, 1921 cinayetini tertipleyenlerin şimdiki iktidar mirasçılarının köpeksi taraftarları ortada gizli bir şey bırakmamıştır.

Geçmişte ve bugün, Komünist Partisi'ne, diğer ilerici, devrimci kuvvetlere karşı baskı ve terör politikasında şiddetlenme, her zaman emperyalist tekellere ve devletlere tavizlerin, milli bağımsızlığın zorunlu şartlarından fedakârlığın, halkın ve emekçi yığınların ekonomik ve demokratik haklarına saldırının başlangıcı ve ilk işareti olmuştur.

Geçmişte ve bugün, gericilerin kanunla sözüm ona yasak faaliyetlerine iktidardaki temsilcileri tarafından göz yumulması zorlaşınca, sağı hedef gösterip sola vurmak Türk yönetici çevrelerinin bilinen bir taktiğidir. Sola karşı baskı ve terör politikasını daha da şiddetlendirmek için iktidarın ilk işi sağcı kuvvetleri, kara irticai harekete geçirmek oluyor. 1921 Karadeniz cinayetinin tertibinde de bu yöntemlere başvurulmuştur.

İşçi sınıfı, devrimci gençlik, faşist tedbirlerle büsbütün yok edilmek istenen zaten kısıtlı hakları uğrunda canla başla savaşıyorlar. Bu savaş, ülkemizin bağımsızlığını tehdit eden Amerikan emperyalizmine, NATO'ya, Türkiye'de çöreklenen yabancı askeri üslere karşı genel savaşın ayrılmaz bir parçasıdır. Demokrasi uğrunda mücadele emperyalizme karşı mücadele ile örülmüş, kaynaşmış bir halde

gelişiyor. Başka türlü zaten gelişemez ve başarı sağlayamaz. Emperyalizmin, özellikle Amerikan emperyalizmin Türkiye'de faşist tedbirleri dikte etmesinin, gerici çevreleri desteklemesinin asıl nedeni buradadır.

Anti-komünizm, milli ve sosyal kurtuluş hareketlerine karşı emperyalizmin, gericiliğin en etkili silâhıdır. Hem emperyalizme, hem komünizme karşı olmak hiçbir şey olmamaktır. Ve daha doğrusu dolaylı olarak emperyalizme yardımcı olmaktır. Emperyalizme karşı olduklarını söyleyip de onun anti-komünizm silâhını ellerinden bırakmayanlar Türk halkının beklediği milli ve sosyal devrime engeldirler.

Yurdumuzun bütün ilerici, anti-emperyalist, yurtsever güçleri eylem birliğine girişmeden, ülkede emperyalizme dayanak olan gerici güçlerin zorba iktidarına son verilmeden, halkımızın yurtsever evlâtlarının hayatını korumak, canlarını siper ederek savundukları kazanılmış hakları savunmak, faşist tedbirlere karşı direnişi başarıya ulaştırmak mümkün değildir. Zafere ancak birliğin gücü ile ulaşılacaktır.

28 Ocak 1971

Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi

(*Yeni Çağ* 1971 [1] Özel sayfalar s. 62-63)

Karadeniz cinayetinin 51'inci yıldönümü dolayısıyla Büyük kurbanlarımızı anıyoruz

51 yıl önce, 1921 yılının 28 Ocağı'nı 29'a bağlıyan gecede TKP'nin kurucuları Türk halkının en yiğit evlâtları Trabzon açıklarında Türk burjuvazisinin gerici kanadı ve büyük toprak ağaları tarafından kahpece öldürüldüler. Bugün Türk Komünistleri çağımızın en yüz kızartıcı bir olayının, en kahpece işlenmiş politik bir cinayetin 51. yıldönümünü yaşıyor, halkımızın ulusal ve sosyal kurtuluş yoluna ilk defa ışık tutan ve bu yolda eşitsiz şartlar altında savaşarak can veren en iyi evlâtlarının aziz hatıralarını anıyorlar.

Karadeniz'de o karanlık gecede öldürülenlerin başında TKP'nin kurucusu ve Genel Başkanı Mustafa Suphi, Genel Sekreteri Ethem Nejat gelmektedir.

Mustafa Suphi 1882'de Giresun'da doğdu. Orta öğrenimini Erzurum'da yaptı, İstanbul Üniversitesi'nin Hukuk Fakültesi'ni bitirdi, iki yıl Paris'te kaldı, Sorbon'da sosyoloji okudu.

Mustafa Suphi Paris'te bütün ilgisini sosyalist bilim üzerinde topladı, sosyalist kitapları inceledi. II. Enternasyonal'in Uluslararası Sosyalist Bürosu ile bağlandı. O, emperyalizme, yağmacı sömürge harplerine karşı savaşanların en seçkin önderlerinden Jan Jores'le sık sık buluşuyor, görüşüyordu.

M. Suphi Fransa'dan yurda döndükten sonra İstanbul'da Yüksek Ticaret ve Tarım Okulunda politik-ekonomi öğretmeni oldu.

Balkan Harbinden sonra "Tanin" gazetesine yazılar yazıyor ve işçilerin durumu ve sendika hareketi üzerinde duruyordu. M. Suphi'nin adı her şeyden önce Türkiye'de işçi-köylü hareketinin gelişmesi, ulusal kurtuluş hareketiyle, TKP'nin kurulmasıyla sıkı sıkıya bağlıdır.

Mustafa Suphi 1912 yılında "Milli Anayasacılar" adında bir grup kurdu, "İfham" adlı bir gazete çıkarmaya başladı. M. Suphi, bu gazetede, emekçi yığınları hayâsızca aldatan, ümitlerini boşa çıkaran Jön Türklerin, bunların elebaşlarının iç yüzlerini amansızca açığa vurdu, maskelerini düşürdü.

M. Suphi 1913 yılında 15 yıl kürek cezasıyla Sinop kalesine sürüldü. 1914 yılının başlarında bu kaleden kaçtı. Bir sandalla Karadeniz'i geçti, Kırım'a çıktı. Bu sıralarda Türkiye'nin harbe girmesi üzerine Çarlık polisi M, Suphi'yi evvelâ Kaluga'ya daha sonra da Ural'a sürgün etti. Denebilir ki esas itibariyle M. Suphi'nin politik görüşlerinde ve hayatındaki dönüm noktası Ural'da başladı. Sürgünde bulunan M. Suphi bazı Bolşevik teşkilatlarıyla bağlantı kurdu. Bu teşkilâtların ideolojik etkisi altında sürgünde bulunduğu sürede Marksist literatürle, özellikle Lenin'in eserleriyle daha yakından meşgul olmağa başladı. Devrimci Marksist öğretiyi benimseyen M. Suphi Bolşevik Partisi saflarına alındı.

Büyük Oktobr Devrimi'nden sonra M. Suphi çalışmaları için geniş bir alan buldu. Her şeyden önce, memlekette, köklerine kadar çürümüş padişahlık düzenine karşı yürütülecek savaşın başına geçecek bir Türk devrim örgütü kurmayı ön plâna aldı. Bunun için, Marksçı-Leninci propagandayı alabildiğine yaymak, bütün sosyalistleri bir komünist gazetenin çevresinde toplamak, birleştirmek gerekti. M. Suphi, 1918'de Moskova'da Türkçe *"Yeni Dünya"* gazetesini çıkarmaya başladı. Bu gazete bütün Türk devrimcilerinin savaş organı oldu. Gazete o dönemde özellikle harp esirlerini uyarmak, aydınlatmak işinde çok önemli rol oynadı.

M. Suphi Sovyet Rusya'daki Türk devrimci gruplarının bir araya gelmesi, bir örgütte birleşmesi için çalışmalara başladı. 1918'de Türkiye Komünist Partisi'nin devrimci kollarından biri olan Türk Sol Sosyalistlerinin Birinci Kongresi yapıldı ve M. Suphi bu örgütün başkanı seçildi.

M. Suphi Türkiye Komünist örgütünün temsilcisi olarak 1919'da III. Enternasyonal'in Birinci Kongresi'ne katıldı.

Milli Kurtuluş Savaşı'nın başlarında Türkiye'nin birçok yerinde komünist gruplar doğmuştu. Memleketteki durum gerek memleket içindeki komünist örgütlerinin, gerekse memleket dışındaki Türk komünist ve sosyalistlerinin bir politik partide, Türkiye Komünist Partisi'nde birleşmelerini gerektiriyordu.

Mustafa Suphi ve arkadaşlarının yoğun çalışmaları sonunda Türkiye Komünist Partisi Birinci Kongresi hazırlıkları tamamlandı. 10 Eylül 1920'de Bakû'de açılan Birinci Kongre'de Mustafa Suphi TKP Genel Başkanı seçildi.

Türkiye halkının Milli Kurtuluş Savaşı yıllarında, bu olağanüstü zor günlerde, Mustafa Suphi, bütün bilinciyle yurda dönmeye can atıyordu. Halk yığınlarıyla beraber savaşlara katılmak istiyordu. M. Suphi, yurda dalan yabancılara karşı yürütülen savaşlara doğrudan doğruya katılmak, cephelere gidip dövüşmek için sabırsızlanıyordu. Türk Komünistlerinden ve diğer devrimcilerden kurulu Gönüllü Alayın başında, Bakû'den yola çıktı. Bu Alay, o sıralarda hâlâ Türkiye ile Azerbaycan'ı birbirinden ayıran ve Taşnakların elinde bulunan Ermenistan'dan, Menşeviklerin elinde bulunan Gürcistan'dan geçmek zorundaydı. Alay, bu yolu söküp Anayurda ulaşamadı. Bu durumda M. Suphi, en yakın silâh arkadaşlarından 14 kişiyle beraber Ankara'ya gitmeye karar verdi. Kendisiyle beraber giden yoldaşların arasında Genel Sekreter Ethem Nejat, Merkez Komitesi üyelerinden Hilmioğlu Hakkı, Nazmi, İsmail Çitoğlu vardı. Bu komünistlerin Anadolu'da görünmesi, Ankara hükümetini telâşa düşürdü. Doğu orduları komutanı Kazım Karabekir Paşa'ya, hemen şifreli emir verildi: "M. Suphi Ankara'ya ulaşmamalıdır. Vaziyete göre hareket ediniz" denildi. Azılı bir gerici olan Karabekir'e gün doğmuştu, yukardan gelen buyruğu istediği gibi anlamıştı.

M. Suphi ve arkadaşlarına, Kars'tan Trabzon'a kadar olmadık engeller, zorluklar çıkarıldı, bir sürü kışkırtmalar yapıldı. Ama Suphiler yollarına devam ettiler, 28 Ocak'ta Trabzon'a vardılar. Jandarmalar, polisler yollarını kestiler. M. Suphi ve arkadaşlarını yakaladılar, bileklerine kelepçe vurdular. Sonra, onları, önceden hazırlanmış, motorlu bir takaya bindirdiler. Motor denize açıldı. Arkadan bir başka motor yetişti ve TKP'nin kurucuları Türk halkının fedakâr oğulları parayla kiralanmış ve iyice silâhlandırılmış katiller tarafından öldürüldü.

Türkiye halkı, Türk proletaryası bu devrimci, bu yiğit evlâtlarıyla övünür. M. Suphi ve arkadaşlarını kahpece, canavarca öldürenler, bu kahramanların uğrunda canlarını verdikleri davayı, M. Suphi'nin kurduğu Türkiye Komünist Partisi'ni yok edemediler.

M. Suphileri ölümsüzleştiren onların davalarıdır. Kurdukları Marksist-Leninist Türkiye Komünist Partisi'dir. Bu parti yaşıyor ve savaşıyor. Bugün Türk toplumunun en devrimci, en dayanıklı, işçi-köylü-aydın davalarına en sadık, köklü demokratik dönüşümler mücadelesinin en ön saflarında sıralanan, bağımsız, barışsever, demokratik Türkiye uğrunda savaşan Türkiye Komünist Partisi, M. Suphi'lerin savaş yolundan hiçbir zaman ayrılmamıştır. TKP 52 yıldır bu savaş yolundadır. TKP 52 yıldır M. Suphi'lerin savaş parolasını uyguluyor.

Bu parti, 52 yıldır, bir taraftan polisin daimi provokasyonlarına karşı, öbür taraftan ağır baskı ve şiddetli terör havasının demoralize ettiği küçük burjuva unsurlarında kendini gösteren yabancı ideoloji tesirlerine karşı, likidatörlere, bozgunculara ve provokatörlere karşı savaştı, fakat Marksizmin-Leninizmin yüce bayrağını elinden bırakmadı! Türkiye Komünist Partisi bugün de M, Suphi'lerin yolundan yürüyor, yaşıyor ve savaşıyor.

Mustafa Suphi'nin Türk Halkına Çağrısı'ndan

Türkiye'nin işçi ve yoksul köylüleri!

Ancak sermaye ve para tahakkümünün devrilmesi, sosyalist devrimin bütün cihana yayılması sana tam ve sağlam bir hürriyet verecektir. Sen, ancak sermayedarların, zenginlerin, toprak sahiplerinin, paşa ve ağaların etki ve baskısını yıktığın ve bütün kuvvetinle sosyalizm devrimini kendi memleketinde savunduğun ve yaydığın takdirde uluslararası devrimin ilerlemesine yardım etmiş olursun.

Türk, Müslüman, yabancı her kim olursa olsun, sermayedar ve zenginlerle birlik ve ittifak yapma.

Uluslararası harpçilere, emperyalizme elinden geldiği kadar karşı dur! Memleket içinde hiç bir bölük yabancı asker kalmasın!

Fransız, İngiliz, Amerikan emperyalistlerinin yapacakları barıştan sakın ve bil ki, onların isteyecekleri tazminat ve eski borçlara dair ortaya koyacakları hesaplar, senin kolunu bükecek ve elinde, avucunda ne varsa hepsini kaybettirecek.

Devrim düşmanlarıyla uzlaşmaya razı olan ikiyüzlü hainlere, emperyalist devletlere yanaşmayı kabul eden ve savunan dolandırıcılara el verme. Memleketini yeniden emperyalist savaşa sokmaktan ve ana topraklarını yeniden siperler, hendeklerle donatarak bağrını yırtmaktan sakın!

Sermayedarlar, generaller, papazlar ve tutucu mollalar ile birlikte emekçi halka karşı giden ve Rusya İşçi Halk Cumhuriyeti'ni yıkarak, onun yerine zenginler, sermayedarlar cumhuriyetini veya daha doğrusu çarlar devletini kurmak isteyenlerden kaç! Bunlar, bütün dünyanın emekçi halkını kırıp doğradıktan sonra, şimdilik kendilerine meyil gösteren ikiyüzlü sosyalistleri dahi çiğneyip geçecek ve sermayedarların, çiftlik ağalarının toprakları zalim padişahın, kralın, çarın tahtını ensene bindireceklerdir.

Emperyalist hükümetlerin bugün memleketimize ve halkımıza saldıran ordularına karşı savaşa kalk! Emperyalistlerin para ile satın alarak ülkemize yolladıkları bütün alçak kuvvetlere silâh çek.

Yoksul ve emekçi! İyi bil ki, büyük zenginlerin, zalim paşa ve ağaların keselerinde Fransız ve İngilizlerden, Amerikalılardan aldıkları pek çok altınlar vardır. Onlar, bu altınlarla sana karşı kuvvet hazırlamaya, seni ezmeye çalışıyorlar.

Yoksul ve mazlum Türk rençperleri, sabrettiğin yeter! Kalk, kendini göster, Türkiye'nin zulüm ve kahır içinde diğer halklarına elini uzat!

Türkiye'nin işçi ve köylüleri! Her zaman aklından bir şeyi çıkarma: Avrupa ve Türkiye'deki bütün sermayedarlar, zenginler, paşalar, ağalar, papazlar, tutucu mollalar Türkiye'de hükmettikçe, sermaye ve para esirliği ortadan kalkmaz ve işçi, köylü, halk kendi devlet ve hükümetine kavuşamaz...

(Bu yazı 1919 yılında yazılmıştır)

(*Yeni Çağ* 1972 [1] Özel sayfalar s. 68-71)

Elinizdeki derleme 3 bölümden oluşuyor. Birinci bölümde Mustafa Suphi'nin Komintern'deki şahsi dosyası yer alıyor. Bu dosya sayesinde ilk kez Mustafa Suphi'nin Bakû Doğu Halkları I. Kurultayı için doldurmuş olduğu özgeçmişine ulaşmış oluyoruz. İkinci bölümde Komintern arşivinden 3 yeni belgeyi sunuyoruz. Bu belgelerden ikisi TÜSTAV Komintern Arşivi Döküm 1'den, sonuncusu RGASPI'den. Nihayet üçüncü bölümde ise, 1973 atılımı öncesinde TKP'nin özel sayfalarını merkezi yayın olarak kullandığı *Yeni Çağ* dergisinde Mustafa Suphi ve Onbeşler ile ilgili yazılar bulunuyor. Bunlar arasında yer alan "*Mustafa Suphi (İnancası bütün bir enternasyonalci)*" yazısı, daha sonra genişletilerek Rozaliyev tarafından ayrı bası olarak yayımlanmış, *Mustafa Suphi ve Yoldaşları* kitabında da bir başka çevirisi verilmiş çalışmanın ilk hali.

ISBN 978-975-8683-74-1